

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Turunduse õppetool

Ailar Jüriado

**EESTI ÜLIÕPILASTE HOIAKUD JA KÄITUMINE
PIRAATLIKUL TEEL ALLALAETAVATESSE FILMIDESSE**

Magistritöö

Juhendaja: lektor René Arvola

Tallinn 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Ailar Jüriado.....

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 132166

Üliõpilase e-posti aadress: ailar.dzei@gmail.com

Juhendaja lektor René Arvola:

Töö vastab magistritööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

ABSTRAKT	3
SISSEJUHATUS	4
1. TARBIJAKÄITUMINE INTERNETIS JA EETIKA	6
1.1. Hoiakud ja allalaadimise käitumist mõjutavad tegurid internetis.....	6
1.2. Eetika teoreetilised alused	10
1.3. Tarbijakäitumise ja turunduseetika mudelid.....	14
1.3.1. Käitumuslikud teooria mudelid.....	14
1.3.2. Turunduseetika üldise teooria mudel	17
2. ALLALAADIMISTE VARASEMAD UURINGUTE TULEMUSED, SEADUSANDLUS JA VÕITLUS SELLE VASTU	19
2.1. Allalaadimiste varasemad uuringute tulemused	19
2.2. Autoriõiguse seadus ja karistusseadustik Eestis	22
2.3. Võitlus allalaadimise vastu	23
3. EESTI ÜLIÕPILASTE HOIAKUTE JA KÄITUMISE UURING	26
3.1. Uuringu meetod	26
3.2. Uuringu tulemused ja analüüs.....	34
3.3. Uuringu järeldused.....	60
3.4. Soovitused tulevasteks uuringuteks ja ettepanekud, kuidas vähendada filmide allalaadimist	63
KOKKUVÕTE	65
SUMMARY	68
VIIDATUD ALLIKAD	71
LISAD	77
Lisa 1. Empiirilise uuringu kaaskiri.....	77
Lisa 2. Empiirilise uuringu küsimustik koos üldandmetega.....	78
Lisa 3. Uuringu valimi profiil	88
Lisa 4. Hunt-Vitelli turunduseetika üldise teooria mudel.....	89

ABSTRAKT

Magistritöö probleemiks oli vähene teave Eesti üliõpilaste hoiakuid ja käitumist mõjutavatest teguritest seoses piraatkauba allalaadimisega internetist. Tulenevalt sellest oli töö eesmärgiks uurida, millised on Eesti üliõpilaste hoiakud ja käitumine piraatlikul teel filmide allalaadimisse. Eesmärgi saavutamiseks teostati kvantitatiivne uuring struktureeritud ankeetküsimustikuga, mis peamiselt toetus planeeritud käitumise teooria (ingl. k. *theory of planned behavior*) ja eetika teooria komponentide integreeritud mudelil. Uuring viidi läbi Eesti üliõpilaste seas, kuna antud sihtrühma peetakse aktiivsemateks allalaadijateks. Uuringu tulemustest selgus, et enamik üliõpilastest tegeleb filmide allalaadimisega ning üle poolte vastanutest on alla laadinud internetist filmi kuni kolme ja rohkem (v.a 4 ja enam) nädala jooksul. Peamiselt kasutatakse allalaadimiseks *torrenteid*. Allalaadimise olulisemateks argumentideks peeti nii mugavust, filmide kiiret kättesaadavust kui ka raha säästmist.

Uuringu tulemustest lähtuvalt mõjutab Eesti üliõpilaste seas filmide allalaadimise kavatsust hoiak käitumise suhtes, moraalne kohustus ning osaliselt ka tajutud käitumuslik kontroll. Käitumist mõjutab olulisus ja käitumise kavatsus.

Võtmesõnad: hoiakud, tarbijakäitumine, planeeritud käitumise teooria, eetikateooriad, filmide allalaadimine, Eesti üliõpilased.

SISSEJUHATUS

Internetipiraatlus on väga aktuaalne teema terves maailmas, sh ka Eestis. Arvutid on saanud igapäevaseks osaks inimeste elus ja ligipääs internetile on kättesaadavam kui kunagi varem. Kasvavad internetikiirused võimaldavad laadida internetist piraatlikul teel alla filme juba mõne minutiga. Ebaseadusliku allalaadimise negatiivsest mõjust räägivad nii filmi- kui ka muusikatööstused ning filmide allalaadimine illegaalsel teel on maailmas kasvav trend.

Autorile teadaolevalt ei ole Eestis filmide allalaadimist uuritud ning tulenevalt teema aktuaalsusest soovib autor Eesti üliõpilaste seas uurida filmide allalaadimise hoiakuid ja käitumist. Käesolevas töös on autor määratlenud filmide allalaadimist kui autoriõigustega kaitstud sisu allalaadimist autori loata *torrentitest*¹, interneti veebilehtedelt ja erinevatest rakendustest ning kui ka filmi vaatamist (ingl. k. *streamed movie*) interneti veebilehtedelt (v.a Youtube) ning rakendustest. Antud uurimuses on autori jaoks olulisel kohal lisaks filmidele ka seriaalid ning seetõttu käsitletakse termini „film“ all nii filme kui ka seriaale (nt „Grey Anatoomia“, „Castle“, „Troonide mäng“ jne).

Magistritöö eesmärgiks on uurida, millised on Eesti üliõpilaste hoiakud ja käitumine piraatlikul teel filmide allalaadimisse. Eesmärgi saavutamiseks püüab autor leida vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

1. Milline on Eesti üliõpilaste käitumine filmide allalaadimisse ning miks ja kuidas nad seda teevad?
2. Millised tegurid mõjutavad üliõpilaste hoiakuid ja käitumist filmide allalaadimise puhul?

Uuringüküsimustele vastamiseks püstitatakse hüpoteesid magistritöö kolmanda peatüki meetodite osas. Töö eesmärgi saavutamiseks, uurimusküsimustele vastamiseks ning püstitatud

---

¹ *Torrent* – käesolevas töös käsitletud kui *bit torrent* tehnoloogia, mis võimaldab allalaetud *torrent* faili kaudu alla laadida läbi jagajate programmi illegaalset materjali (s.h muusikat, tarkvara, filme jne), mida jagatakse läbi internetivõrgu (Cox *et al* 2010, 301).

hüpoteeside kontrollimiseks teostatakse kvantitatiivne uuring struktureeritud ankeetküsimustiku abil, mis toetub planeeritud käitumise teooria (ingl. k. *theory of planned behavior*) ja eetika teooria komponentide integreeritud mudelile ning autori poolt täiendatud teguritele.

Töö esimeses peatükis annab autor ülevaate tarbijate hoiakute ja käitumisega seotud teoreetilistest lähtekohtadest, sealhulgas ka filmide allalaadimise käitumisest. Samuti antakse ülevaade eetika teoreetilistest alustest, käsitletakse erinevaid tarbijakäitumise mudeleid, millega on võimalik uurida tarbijakäitumist internetis ning turunduseetika üldise teooria mudelit, millega saab välja selgitada tarbijate eetilise otsuse vastuvõtmist. Mudelite hulgast selgitatakse välja sobivaim käesolevaks uuringuks.

Töö teises peatükis toob autor välja varasemad internetist allalaadimise teemal koostatud uuringute tulemused. Lisaks käsitleb autor Eestis kehtivaid seaduseid, mis sätestavad filmide allalaadimise ning levitamise seotud nõudeid. Samuti tuuakse välja ka erinevaid meetmeid, kuidas on võideldud allalaadimise vastu.

Töö kolmandas peatükis annab autor ülevaate uuringu meetodist, püstitades uuringüküsimused ja hüpoteesid. Lisaks tuuakse välja uuringu tulemused ning vastatakse autori poolt püstitatud uurimisküsimustele ja hüpoteesidele. Analüüsi põhjal teeb autor järeldused Eesti üliõpilaste hoiakute ja käitumise kohta filmide allalaadimisele. Tulemustest lähtuvalt annab autor soovitusi tulevasteks uuringuteks ning teeb ettepanekuid, kuidas vähendada filmide allalaadimist.

Magistritöö autor tänab siinkohal kõiki uuringu küsimustiku läbiviimisele kaasaaidanud ja vastajaid, ning oma juhendajat lektor René Arvolat, kes juhtis autori tähelepanu olulistele aspektidele ja andis asjalikku nõu.

1. TARBIJAKÄITUMINE INTERNETIS JA EETIKA

Käesoleva peatüki esimeses osas kajastab autor tarbijate hoiakute ja käitumisega seotud teoreetilisi lähenemisi, keskendudes allalaadimise käitumisele internetis. Töös uuritakse internetipiraatlust, mistõttu autor teeb peatüki teises osas ülevaate eetika teoreetilistest alustest, keskendudes peamiselt teleloogiale ja deontoloogiale. Peatüki kolmandas osas keskendub autor käesoleva töö uuringu läbiviimiseks sobivatele tarbijakäitumise ja eetika mudelitele, kuid eelkõige planeeritud käitumise teooriale ja turunduseetika üldise teooria mudelile.

1.1. Hoiakud ja allalaadimise käitumist mõjutavad tegurid internetis

Hoiakute definitsioone on mitmesuguseid (Fishbein, Ajzen 1975, 6). Fishbein ja Ajzen (1975, 6) on arvamisel, et enamik uurijaid oleksid nõus, kui hoiakut defineeritakse järgnevalt: „Hoiak on õpitud eelsoodumus reageerimaks püsivalt soodsal või ebasoodsal viisil mingi kindla objekti suhtes.“ Üldiselt ollakse üksmeelel, et hoiakud on õpitud (Schiffman, Kanuk 2007, 238) ning hoiak on see, kuidas me mõtleme, tunneme ja käitume mõne aspekti suhtes (Hawkins *et al* 1997, 396).

Fishbein'i ja Ajzen'i (1975, 14) järgi on käitumise fundamentaalseks osaks uskumused. Inimene loob uskumused objekti suhtes läbi vaatluste, väliste informatsiooni allikate kui ka erinevate järelduste. Lisaks viitavad uskumused isiku subjektiivsele hinnangule ning annavad mõista, kuidas isik mõistab ennast ja ümbritsevat keskkonda. Uskumustest omakorda moodustub raamistik, mis kujundab isiku hoiaku, kavatsuse ja käitumise. Kõik uskumused ei ole ajas aga püsivad ning võivad ajapikku ununeda ning mõned võivad olla mõjutatud kindlatest isikutest või varasemalt kogetust. Samas vaadatakse hoiakut ka kui käitumise kavatsust sooritamaks kõnealust käitumist. (*Ibid.*, 14-15;131-132)

Käitumist peegeldavad hoiakud on võrdlemisi järjepidevad, aga ei ole ilmtingimata püsivad ning võivad ajas muutuda (Schiffman, Kanuk 2007, 238). Tulenevalt sellest võib teatud käitumine viia uute uskumuste moodustumiseni objekti suhtes, mis omakorda mõjutab hoiakut

ning vastupidi, kui hoiak on kord tekkinud, võib see mõjutada uute uskumuste moodustumist (Fishbein, Ajzen 1975, 14-15).

Fishbein ja Ajzen (1975, 15) märgivad, et enamasti objekti seostamisel meeldivate omadustega tekib positiivne hoiak ning seostamisel ebameeldivatega negatiivne hoiak. Lisaks täheldavad, et kuigi isikul on tekkinud positiivne hoiak, ei tähenda see seda, et ta ka käitub vastavalt (*Ibid.*, 9).

Kuigi üldiselt on eeldatud, et isiku hoiak aitab ennustada tema käitumist (*Ibid.*, 15-16), siis Fishbein ja Ajzen (1975, 16) on arvamusel, et käitumist ei saa ennustada teades inimese hoiakut. Selle asemel tuleb käitumist vaadata kui isiku kavatsust sooritada kõne all olevat käitumist. Kavatsused käitumise suhtes on kujundatud eelkõige uskumustega. Uskumusi on vaadeldud kui kõige tugevamalt mõjutavat faktorit mõjutamaks inimese kavatsusi käitumise suhtes. (*Ibid.*)

Kuigi Fishbein ja Ajzen on arvamusel, et käitumist ei saa ennustada teades inimese hoiakuid, on turundusuurijad loonud mudeleid, mis võimaldaksid hoiakuid prognoosida. Neid mudeleid tuntakse kui mitmetunnuselisi hoiaku mudelid (ingl. k. *multiattribute attitude models*), sest keskenduvad tarbijate uskumustele seoses toote või brändiga. Nendest mudelitest on kõige mõjusam olnud Fishbeini mudel. (Peter, Olson 1996, 167)

Fishbeini mudel mõõdab hoiakuid kolme komponendiga (Solomon 2012, 282):

- 1) olulised uskumused (ingl. k. *salient beliefs*) ehk uskumused, mida isik arvestab hindamise käigus;
- 2) objekti tunnuste seosed (ingl. k. *object-attribute linkages*) või võimalus, et eksisteerivad olulised tunnused;
- 3) iga olulise aspekti hinnang (ingl. k. *evaluation*).

Hoiakute paremaks mõistmiseks on tihtipeale kasutatud ka kolmekomponendilist hoiaku mudelit, mille kohaselt koosnevad hoiakud järgnevatest osadest (Schiffman, Wisenblit 2014, 175-176; Hawkins *et al* 1997, 397-400):

- 1) afektiivne (ingl. k. *affective*) ehk tunded ja emotsioonid,
- 2) konatiivne (ingl. k. *behavior*) ehk käitumuslik,
- 3) kognitiivne (ingl. k. *cognitive*) ehk tunnetuslik.

Hoiaku afektiivne komponent esindab tarbijate emotsioone ja tundeid teatud objekti suhtes. Konatiivne ehk käitumuslik komponent on seotud tendentsi ja tõenäosusega, et tarbija käitub või reageerib kindlal viisil objekti suhtes. Kognitiivne ehk tunnetuslik komponent

kujutab endast uskumusi ja veendumusi, mis on omandatud varasemate kogemuste või erinevate informatsioonikanalite kaudu. (Schiffman, Wisenblit 2014, 175-176; Hawkins *et al* 1997, 397-400).

Antud mudel rõhutab omavahelisi seoseid teadmiste, tunnete ja tegemiste vahel (Solomon 2012, 274). Solomon (2012, 274-275) on märkinud, et pole võimalik kindlaks määrata tarbijate hoiakuid kindla objekti suhtes, kui määratleda ainult uskumusi, seega võib tarbija teada kindla toote omadusi või võimalusi, kuid selles ei väljendu tema hoiakuid nende omaduste või võimaluste kohta.

Tarbijakäitumine on tarbijate tegevuste uuring toodete ja teenuste otsimise, ostmise, kasutamise, hindamise ja ära viskamise (loobumise) ajal, mille puhul nad eeldavad, et tooted või teenused rahuldavad nende vajadusi. Tarbijakäitumine selgitab, kuidas isik teeb oma otsuseid kulutamaks olemasolevaid ressursse (nt aeg, raha, pingitus jne). (Schiffman, Wisenblit 2014, 30)

Interneti juurdepääs muutub üha laiemalt võimalikuks, kuna teenuste hinnad langevad. Tänapäeval on välja kujunenud, et need kes aja ja tehnoloogiaga kaasas ei käi, jäävad infosulgu ning sellega luuakse uus arusaam sotsiaalsest tõrjutusest. (Wall 2010, 78)

Internetis üks levinumaid arvutikuritegusid on digitaalne piraatlus (Gopal *et al* 2004, 90). Üheks selle peamiseks põhjuseks on tarbijate veendumus, et nad säästavad sellega raha (Al-Rafee, Cronan 2006, 247). Ka teistest uuringutest on selgunud, et inimesed, kellel on väiksem sissetulek, eelistavad rohkem illegaalselt alla laadida (Dilmeri *et al* 2011, 138; Coyle *et al* 2009, 1036). Seega suur hulk tarbijaid, kes laevad alla illegaalseid materjale, näevad peamise põhjendusena seda, et need materjalid on tasuta (Bothun, Lieberman 2010, 1). Samas jällegi oleksid tarbijad suure tõenäosusega nõus maksma, kui nad saaksid legaalselt filmi kätte lühikese aja jooksul pärast selle esilinastumist, kuid siiski ei tähenda see seda, et tarbijad oleksid nõus piraatlusest loobuma (*Ibid.*, 2-4). Allalaadimise põhjendusena tuuakse ka arvamusi, et füüsilise koopia olemasolu pole vajalik (*Ibid.*, 3).

Al-Rafee ja Cronan (2006, 247) on järeldanud, et üheks piraatluse käitumise mõjutajaks on digitaalse meedia rahaline ülehindamine, sest hindade alandamisel võiksid tarbijad hakata kaaluma, kas alla laadida või osta. Samas jällegi Gupta ja teised (2004, 12) leiavad, et need, kes kulutavad rohkem raha tarkvarale, tegelevad ka rohkem piraatlusega.

Allalaadimise käitumist mõjutab väga tugevalt ka tarbijate veendumus, et nad ei jää vahele antud tegu sooritades (Al-Rafee, Cronan 2006, 247). Hoolimata sellest, et on olnud

juhtumeid, kus interneti piraatlusega tegelenud isikud on jäänud vahele allalaadimisega, peetakse selle mõju olematuks (Al-Rafee, Cronan 2006, 247). Samas ollakse arvamusel, et kui rohkem teavitada piraatluse ohtudest, võib see mõjutada allalaadimise käitumise hoiakut (Goap *et al* 2004, 19).

Al-Rafee ja Cronan (2006, 248) toovad oma uuringust välja, et piraatlusega tegelevatele inimestele on oluline teiste (sh sõprade ja perekonna) soovitus ja toetus. Seega on tarbijad võtnud hoiaku, et kuna teised teevad seda, siis miks ka nemad ei võiks (*Ibid.*).

Mitmetest uuringust on saadud kinnitust, et hoiakut mõjutab oluliselt ka vanus (Al-Rafee, Cronan 2006, 248; Dilmpéri *et al* 2011, 138; Coyle *et al* 2009, 1036). Freestone ja Mitchell (2004, 126), Gupta ja teised (2004, 266) ning Dilmpéri ja teised (2011, 138) järeldasid, et noored on altimad filme alla laadima ning Freestone'i ja Mitchell'i (2004, 126) uuringust tuleneb, et selle põhjuseks on arvamused, et sellega ei tehta kahju müüjatele.

Tänapäeval on tudengid tehnoloogia teadlikumad ja arvutile orienteeritumad kui kunagi varem (Taub *et al* 2007, 4). Nüüdseks on piraatlus laienenud, levides arvutitest mobiiltelefonidesse, seega kasvab illegaalne allalaadimine veelgi (Bothun, Lieberman 2010, 1). Kuna üliõpilastele on oluline ligipääs interneti, siis sellest tulenevalt võib kasvada ka interneti-piraatlus (Taub *et al* 2007, 4). Taub ja teised (2007, 9) leidsid, et tudengeid ei huvita autoriõiguste rikkumine, mis omakorda mõjutab allalaadimise levikut üliõpilaste seas.

Tänapäeval omavad tarbijad ligipääsu väga suurele hulgale filmidele, videodele ja seriaalidele mitmetel erinevatel platvormidel kiiremini kui iial varem (Bothun, Lieberman 2010, 1). Sellise suure hulga sisu kättesaamine mõjutab tarbijaid alla laadima illegaalseid materjale (*Ibid.*). Risch'i (2013, 280) uuringust järeldub, et need inimesed, kes peavad ennast tehnoloogiaalaselte teadlikumaks (sh internetis tavakasutajast kogenenumaks) on oluliselt altimad piraatlusega tegelema. Welteri (2012, 24) arvates on interneti ligipääs suurendanud filmide allalaadimist peamiselt seetõttu, et legaalselt on kättesaavate filmide osakaal väiksem. Näiteks on Welter (2012, 24) oma uuringus täheldanud, et teatud filmide puhul oli allalaadimise osakaal suurem perioodil, mil film ei olnud Netflix's avalikult kättesaadav. Perioodil, mil film sai kättesaadavaks, langesid ka allalaadimiste arvud (*Ibid.*). Samas leiab Welter (2012, 25), et see võib olla tingitud ka asjaolust, et suur hulk inimesi, kes juba maksid Netflix'i teenuse eest, ei soovi oma aega filmi otsimisele kulutada, et seda siis hiljem alla laadida, kuna neil on oluliselt lihtsam vaadata filmi läbi Netflix'i.

Tarbijakäitumisele seoses piraatlusega avaldab oluliselt mõju ka isiku eetilised tõekspidamised. Inimesed, kes tunnevad, et allalaadimine on vale, seda ka suurema tõenäosusega ei tee. Samas need tarbijad, kes suhtuvad positiivsemalt allalaadimisse, tegelevad sellega suurema tõenäosusega. (Gupta *et al* 2004, 267-268)

Bothun'i ja Lieberman'i (2010, 2) arvates on tarbijad pigem huvitatud otse internetis jooksvatest (ingl. k. *streaming*) filmidest, kui nende allalaadimisest, sest kardetakse arvutiviiruseid.

Paljud filmi- ja muusikatööstused on veendunud, et allalaadimine mõjutab tugevalt nende kasumit (Smith, Telang 2009, 2). James Gianopulos, kes on meelelahutustööstuse ettevõtte Fox Filmed Entertainment tegevjuht ja president on öelnud: "Me ei saa võistelda sellega, mis on tasuta. See on majanduslik paradigma, mis lihtsalt ei tööta" (*Ibid.*). Siiski on uuringuid, millest selgub, et tarbijad sooviksid alla laadida legaalselt nii muusikat kui ka filme (Fetscherin 2005, 69; Coyle *et al* 2009, 1036). Fetscherin'i (2005, 69) uuringust selgub, et allalaadimisel puudub otsene mõju filmi- ja muusikatööstusele. Samas on ka uuringuid, mis kinnitavad, et mõju filmitööstusele tuleneb ainult inimestelt, kes laevad filme alla pidevalt (Cockrill, Goode 2012, 7). Konkreetselt need isikud ei näe enda käitumises midagi halba ning eetilised kaalutlused ei mõjuta nende allalaadimise kavatsusi ja käitumist (*Ibid.*). Risch (2013, 280) leiab, et mida omakasupüüdlikumad on tarbijad, seda altimad on nad alla laadima ning kasutama seda enda hüvanguks.

1.2. Eetika teoreetilised alused

Eetikat on defineeritud kui moraalsuse uurimise laadi ja alust, kus termin moraalsus tähendab moraalseid otsuseid, standardeid ja käitumisreegleid (Ferrell *et al* 2008, 6; De George 2005, 19). Eetikat on ka nimetatud kui inimeste käitumise uuringut ja filosoofiat, mille rõhuasetus on õige ja vale määramisele (*Ibid.*). Sõnaga eetika on seotud ka moraalifilosoofia, mis analüüsib mõisteid nagu „õige“, „väär“, „lubatav“, „peaks“, „hea“ ja „halb“ moraalsetes kontekstides (Pojman 1998, 132).

Peamine erinevus igapäevase ja eetilise otsuse vahel peitub punktis, kus reeglid enam ei kehti ning otsustaja on silmitsi väärtuste kaalutlemise otsusega ning peab jõudma otsusele olukorras, mis ei ole tema jaoks selline, millega ta varasemalt oleks kokku puutunud (Ferrell *et al* 2008, 6).

Teleoloogia viitab moraalsetele filosoofiatele, milles tegevust peetakse moraalselt õigeks või vastuvõetavaks, kui see loob mõne soovitud tulemuse nagu nt rahulolu, teadmised, karjääri kasvu, rikkuse jne. See tähendab, et teleoloogilised filosoofiad hindavad moraalse väärtuse järgi käitumist, vaadates selle tagajärgi. Kaks peamist teleoloogilist filosoofiat, mis tihtipeale juhivad otsustusprotsessi on egoism ja utilitarism. (Ferrell *et al* 2008, 150)

Egoism defineerib õiget või vastuvõetavat käitumist isiklike tagajärgi arvestades. Egoistid usuvad, et nad peaksid tegema otsuseid, mis maksimeerivad nende endi huve. Otsustusprotsessis valivad egoistid alati alternatiivi, mis panustavad kõige enam nende huvidesse. Usutakse, et egoistid on oma olemuselt ebaetilised ning kasutavad eeliseid igal võimalusel. (*Ibid.*, 150-151)

Egoismi kõrval on olemas ka avar (ehk valgustatud) egoism, mille kohaselt võetakse pikk väljavaade ning lubatakse ja võimaldatakse teiste heaolu, kuigi nende endi huvi jääb siiski esmajärguliseks või tähtsamaks (*Ibid.*, 151).

Sarnaselt egoismiga on utilitarism samuti seotud tagajärgedega, kuid utilitarist otsib kõige suuremat hüve suurimale arvule inimestele. Utilitarismi kohaselt tuleb teha otsuseid, millel on kõige suuremad tagajärjed kasulikkusele, et saavutada suurim võimalik kasu kõigile neile, kes on mõjutatud otsusest. (*Ibid.*)

Utilitarismil on kaks klassikalist tüüpi: teo- ja reegliutilitarism. Teoutilitarism hindab sooritavat tegu ennast, mitte üldiseid reegleid, mis tegu ümbritsevad. Seega on tegu õige ainult sellisel juhul, kui selle tagajärjel saavutatakse vähemalt sama palju huve kui mis tahes muu alternatiivi puhul. Reegliutilitarism, aga hindab teo õigsust selle reegli õigsuse järgi. Sellest tulenevalt on tegu õige ainult siis, kui seda nõuab reegel, mille omaksvõtmine tooks ühiskonnale rohkem kasu kui mistahes teine alternatiiv. (*Ibid.*, 152-153)

Kuigi teleoloogia teooriad on jaotatud egoismiks ja utilitarismiks, siis teleoloogia mõistet kasutatakse digitaalse piraatluse kontekstis ka kui tajutud huve ja tajutud riski (Yoon 2011, 407). Igat tegu kui käitumist tajutakse potentsiaalse resultaadina, mis võib olla kas positiivne või negatiivne (Limayem *et al* 2004, 416). Isiku käitumise valik põhineb tõenäosusel, et tegu toob esile teatud tagajärjed (*Ibid.*). Seega Limayem ja teised (2004, 422) väidavad, et inimese kavatsus tarkvara alla laadida on mõjutatud potentsiaalsetest tulemustest. Tajutud huve kui tõekspidamist positiivsetele tagajärgedele, on peetud üheks teguriks, mis mõjutab hoiakut käitumise suhtes või käitumise kavatsust allalaadimisele (Yoon 2011, 407). Simpson ja teised (1994, 436) leiavad, et hüved, mis inimestel assotsieeruvad piraatlusega, mõjutavad väga

tugevalt suundumust allalaadimisele. Limayem ja teised (2004, 419;422) uuringust järeldub, et sotsiaalsed tegurid ja tõekspidamised, mis on seotud tarkvarapiraatluse tagajärgedega, omavad suurt mõju allalaadimise kavatsusele. Chen ja teised (2008, 414) väidavad samuti, et illegaalne allalaadimine võib tuua isikutele kasutoovaid tagajärgi, nagu näiteks ajakulu, mugavus või koguni rahaline säästmine.

Tajutud risk on kui veendumus negatiivsetele tagajärgedele (Yoon 2011, 407). Tajutud risk mõjutab samuti isikute piraatluse otsuseid (Chiou *et al* 2005, 164). Tan (2002, 105) toob esile oma uuringus, et piraattarkvara ostu kavatsus on mõjutatud inimeste tajutud moraalsest olulisusest, moraalsest hinnangust ja tajutud riskist. Chiou ja teiste (2005, 164) arvates mõjutab süüdistuse oht hoiakuid piraatlusesse. Peace ja teised (2003, 168) seevastu leiavad, et karistustel on otsene mõju isiku hoiakule allalaadimise suhtes. Cockrill ja Goode (2012, 6) järeldasid oma uuringus, et tajutud risk mõjutab oluliselt käitumise kavatsust.

Deontoloogia viitab moraalsetele tõekspidamistele, mis keskenduvad üksikisikute õigustele ja kavatsustele seoses konkreetse käitumisega, mitte tagajärgedele (Ferrell *et al* 2008, 153). Deontoloogia seisukohast on tegevused moraalselt õiged või valed hoolimata tagajärgedest (*Ibid.*, 77).

Deontoloogiliste teooriate puhul on põhiline idee, et võrdsed õigused peavad olema antud kõigile inimestele. Erinevalt utilitarismist, deontoloogilise lähenemise kohaselt ei tohiks teatud asju teha, hoolimata sellest, et see võimaldab hüve maksimeerida. Näiteks on deontoloogiliste teooriate seisukohast vale lasta tappa inimene, hoolimata sellest, kui palju ühiskondlikku kasu võiks selline tegu tuua, sest see rikub inimese kui indiviidi õigust elule ja turvalisusele. Utilitarismi seisukohast on see õigustatud juhul, kui see toob suuremat kasu kui ellu jätmine. Deontoloogia peab teatud käitumisi oma olemuselt õigeks ning selle määramine on olnud üksikutest näitajatest, mitte ühiskonnast. (*Ibid.*, 153)

Nüüdisaegne deontoloogia on oluliselt mõjutatud Immanuel Kant'i kategoorilise imperatiivi moraaliseadusest (*Ibid.*). Kategooriline imperatiiv väidab, et tegutseda tuleb alati sellise maksiimi järgi, mida võid samal ajal tahta saavat üldiseks seaduseks (Kant 1982, 42). See tähendab seda, et kui lasta kõigil maailmas jälgida sooritavat tegu ning kui põhjendatud tegu on sobilik sellisel viisil, et saada üldiseks käitumise põhimõtteks, siis selle teo toimepanek on eetiline (Ferrell *et al* 2008, 153).

Kanti (1982, 43) järgi sõltub inimkonna väärtus üldiste seaduste järgimisest. See tähendab seda, et hoolimata sellest, et inimene käitub korrektselt ning peab seadustest kinni,

siis ei pruugi teised samamoodi teha. Sellest tulenevalt ei saa isik eeldada, et maailmas valitseksid õnn ja rahu. Et see saaks juhtuda, peaksid Kanti järgi kõik inimesed alati järgima üldist moraalseadust ilma arvestamata, kas teised seda teevad või mitte. (Kant 1982, 43-44).

Deontoloogia teooria kohaselt on inimestel järgnevad õigused (Ferrell *et al* 2008, 154):

- mõttevabadusele või südametunnistuse vabadusele (ingl. k. *Freedom of Conscience*),
- vabadusele ise otsustada (ingl. k. *Freedom of Consent*),
- vabadus privaatsusele (ingl. k. *Freedom of Privacy*),
- sõnavabadusele (ingl. k. *Freedom of Speech*),
- õiglasele menetlusele (ingl. k. *Due Process*).

Deontoloogia teooriatel on samuti kaks vormi: teo- ja reeglideontoloogia. Teodeontoloogilised teooriad näevad iga tegu kui unikaalset eetilist olukorda ja usuvad, et inimesed peavad otsustama, mis on igas olukorras õige või vale, küsides nõu oma südametunnistuselt, intuitsioonilt või langetades otsuse sõltumata reeglitest. Tulenevalt sellest on kahte tüüpi teodeontoloogilist eetikat: intuitsionism ja detsisionism. Intuitivistid usuvad, et igas olukorras peab küsima nõu oma südametunnistuselt, et avastada moraalselt õige või väär teguviis. Detsisionistid, keda tuntakse ka kui eksistentsialistideks, usuvad, et mingit moraalselt õiget vastust pole olemas, kuni me ei otsusta, mis on õige ja mis on väär. Reeglideontoloogilised süsteemid aktsepteerivad nii universaliseeritavuse põhimõtet kui ka mõtet, et moraali-hinnanguid tehes apelleeritakse printsiipidele ehk reeglitele. (Pojman 1998, 131-133)

Deontoloogia ühtedeks väljendusvormideks on õigluse teooria (ingl. k. *justice theory*) ja moraalse kohustuse teooria (ingl. k. *theory of moral obligation*) (Yoon 2011, 407). Õiglus viitab õiglastele otsustele ning et oleks õiglane jaotus kasu ja kohustuste vahel võrdne kõigi puhul, keda see puudutab (Sharma, Bhal 2004, 60). Moraalne kohustus viitab süütundele või isiklikule kohustusele sooritada või mitte sooritada mingi kindel käitumine (*Ibid.*, 25). Käitumise puhul keskenduvad deontoloogilised teooriad kohustuse kesksele rollile ja moraalsele kohustusele (Gopal, Sanders 1998, 384). Üldiselt hõlmab deontoloogia moraalse kohustuse teooriaid ja õigluse teooriaid ning nende kontseptsioone on tihti kasutatud kui eetika komponente digitaalse piraatluse uuringutes (Yoon 2011, 407). Haines ja Haines (2007, 1) mainivad, et moraalne kavatsus on mõjutatud isiku teo õiglasest tajust ja süütundest selle täitmisel. Wagner ja Sanders (2001, 165) toovad välja, et moraalsel võrdsusel (defineeritud kui kuidas isik tajub õiglust) on mõju ebaeetilise käitumise kavatsusele nagu piraatlus. Cronan ja

Al-Rafee (2008, 527) toovad välja, et moraalne kohustus ja planeeritud käitumise komponendid (muutujad) mõjutavad piraatluse kavatsust.

1.3. Tarbijakäitumise ja turunduseetika mudelid

Teadlased on välja pakkunud erinevaid mudeleid, et mõista internetipiraatluse käitumise olemust ja faktoreid, mis mõjutavad indiviidide käitumise kavatsust tegelemaks internetipiraatlusega (Yoon 2011, 405). Teooriatel põhinedes jaotuvad mudelid kahte põhigruppi (*Ibid.*):

1. Käitumuslikud teooriad – põhjendatud tegutsemise teooria (ingl. k. *theory of reasoned action*), planeeritud käitumise teooria (ingl. k. *theory of planned behavior*) ja inimsuhete käitumise teooria (ingl. k. *theory of interpersonal behavior*).
2. Eetika teooriad – Turunduseetika üldine teooria (ingl. k. *general theory of marketing ethics*) ja nelja komponendi mudel (ingl. k. *four component model*).

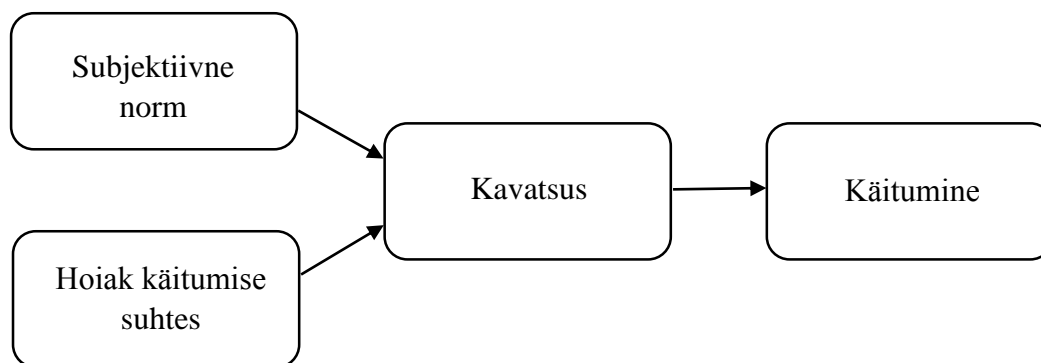
Suur hulk varasemaid uuringuid seoses digitaalse piraatlusega on läbiviidud käitumuslike teooriatega nagu põhjendatud tegutsemise teooria (edaspidi nimetatud ka kui TRA) ja planeeritud käitumise teooria (edaspidi nimetatud ka kui TPB) (*Ibid.*). Hiljuti on paljud uurijad hakanud integreerima eetika teooriaid TRA ja TPB mudeliga (*Ibid.*). Tulenevalt sellest keskendutakse käesolevas töös peamiselt TRA, TPB ja turunduseetika üldise teooria mudelitele.

1.3.1. Käitumuslikud teooria mudelid

Käitumise vahelisi seoseid on võimalik mõõta Fishbein ja Ajzen (1975, 222-223) poolt välja pakutud ootus-väärtus mudeliga (ingl. k. *expectancy-value model*). Mudel uurib uskumuste vahelisi seoseid objektiga ja hoiakuid antud objekti suhtes. Tegemist on kirjeldava mudeliga, mis on kohaldatav mistahes uskumuste kogumile, kas siis olulistele või mitteolulistele, uutele või vanadele. Täpsemalt annab mudel kirjelduse, kuidas erinevad uskumused on ühendunud või integreerunud jõudmaks objekti hinnanguni. (*Ibid.*)

Ootus-väärtus teooria põhjal formuleerisid Fishbein ja Ajzen (1975, 16) põhjendatud tegutsemise teooria, mille mudel on täpsemini kujutatud joonisel 1. Mudel selgitab seoseid hoiakute ja käitumise vahel (Sheppard *et al* 1988, 325) ning eeldab, et inimesed käituvad

üldiselt mõistlikult (Ajzen 1985, 12). Käesolev mudel on saanud palju vastukaja ning eelkõige õigustavat tähelepanu, kuna võimaldab ennustada tarbijate kavatsusi ja käitumist küllaltki hästi ning suudab suhteliselt kergesti tuvastada lihtsaid aluspõhju, kus ja kuidas tabada tarbijate käitumisharjumuste muutuste kavatsusi (Sheppard *et al* 1988, 325). Lisaks postuleerib antud mudel, et isiku käitumise kavatsus sooritamaks (või mitte sooritamaks) kõnealust käitumist on vahetuks määrajaks tegelikule käitumisele (Ajzen 1985, 12)

Joonis 1. Põhjendatud tegutsemise teooria mudel

Allikas: (Fishbein, Ajzen 1975, 15)

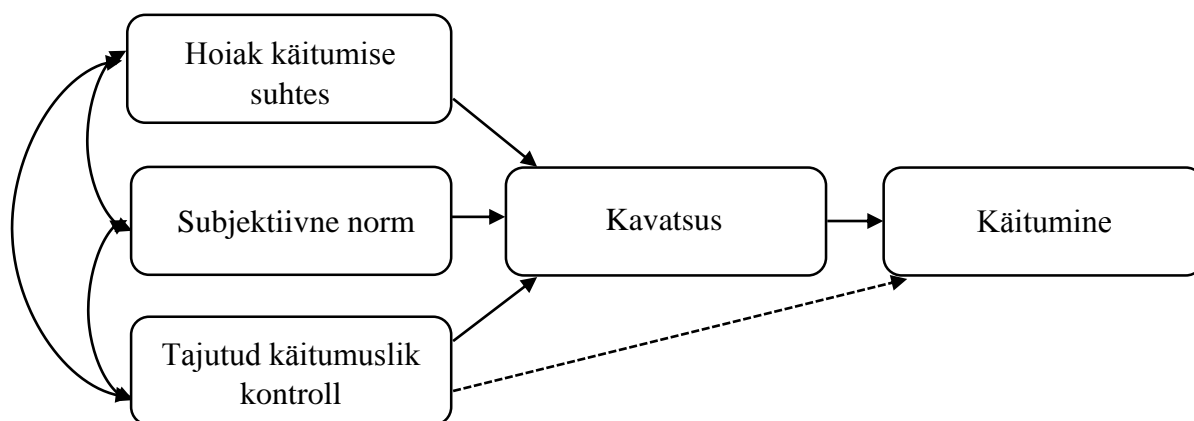
Teooria ennustab käitumise kavatsust läbi tarbija hoiaku käitumisse, selle asemel, et ennustada läbi tarbija hoiaku tootesse või teenusesse (Hansen *et al* 2004, 540). Tarbija käitumise kavatsus võib olla mõjutatud ka tema normatiivsetest uskumustest (*Ibid.*). Seega on käitumise kavatsus mõjutatud hoiakust käitumisse läbi sotsiaalsete ja normatiivsete uskumuste sobivuse ning motivatsioonist neid uskumusi täita (Hawkins *et al* 1997, 402). Põhjendatud tegutsemise teooria kohaselt mõõdavad uurijad subjektiivseid norme, mis mõjutavad isiku käitumise kavatsust (Schiffman, Wisenblit 2014, 184).

Planeeritud käitumise teooria on põhjendatud tegutsemise teooria edasiarendus (Ajzen 1991, 181; Ajzen 1985, 36). Võrreldes põhjendatud tegutsemise teooriaga, lisab planeeritud käitumise teooria juurde tajutud käitumise kontrolli (ingl. k. *perceived behavioral control*), mis on tegur otsustamiseks käitumise kavatsust (Ajzen 1991, 183).

Planeeritud käitumise teooria põhineb eeldusel, et inimesed tavaliselt käituvad mõistlikult ning nad võtavad arvesse olemasolevat teavet ja otseselt või kaudselt ka oma tegevuse mõju. Kooskõlas nimetatud eeldusega väidab teooria, et isiku kavatsus käituda (või mitte käituda), on kõige olulisem vahetu määraja sellele tegevusele. (Ajzen 2005, 117)

Vastavalt planeeritud käitumise teorialele, käitumise kavatsus (ja käitumine) on sõltuvuses kolmest põhitegurist: hoiak käitumise suhtes, subjektiivne norm ja tajutud käitumuslik kontroll (vt joonis 2) (Ajzen 2005, 118).

Joonis 2. Planeeritud käitumise teooria mudel

Allikas: (Ajzen 1991, 182)

Planeeritud käitumise teooria ei tegele ainult inimekäitumise ennustamisega vaid ka selle selgitamisega. See kõik toimub läbi eelsuhtumise hoiakutesse ja subjektiivsetesse normidesse ning tajutud kontrolli käitumise üle. Mainitud eelsuhtumised määravad hiljem analüüsi käigus nii kavatsuse kui ka käitumise. Lihtsamalt öeldes väidab planeeritud käitumise teooria, et käitumine on funktsioon olulisest informatsioonist või käitumisele olulistest uskumustest. Inimestel võib olla suurel hulgal erinevaid uskumusi mingi käitumise suhtes, kuid nad saavad neid mingil kindlal ajal arvestada võrdlemisi vähe. Neid olulisi uskumusi peetakse inimese kavatsuse ja käitumise peamisteks mõjutajateks. (*Ibid.*, 189)

Planeeritud käitumise teooria mudeli esimeseks komponendiks on hoiak käitumise suhtes (ingl. k. *attitude toward behavior*), mis viitab isiku suhtumisele küsimuse all oleva käitumise meeldivuse või mittemeeldivuse kohta. See on otseselt seotud isiku uskumustega, mida ta arvab, et kõnealune käitumine kaasa võib tuua. See tähendab, et iga tõekspidamine on seotud konkreetse käitumisega või mõne teise atribuudiga. (*Ibid.*, 188-191)

Teiseks komponendiks on subjektiivne norm, mis viitab isiku tajutud sotsiaalsele survele teatud viisil käituda või mitte käituda (*Ibid.*, 188). Inimesed kavatsavad teatud viisil käituda, kui nad hindavad kõnealust käitumist positiivselt ning nad usuvad, et neile olulised inimesed arvavad, et nad peaksid vastavalt käituma (Ajzen 1975, 16). Subjektiivsete normide

aluseks on kaks faktorit, millest esimene on normatiivsed uskumused ehk isik juhindub temale olulistest inimestest ja teine on isiklik motivatsioon nõustuda nende isikute eelistustega (Ajzen 1985, 33; Schiffman, Wisenblit 2014, 184).

Kolmandaks komponendiks on tajutud käitumuslik kontroll, mis viitab isiku tunnetusele teatava käitumise lihtsuse või keerukuse suhtes ning kajastab varasemat kogemust, aimatavaid takistusi ja raskusi (Ajzen 1975, 188).

Neljandaks komponendiks on käitumise kavatsus (ingl. k. *intention*), mis viitab inimese valmisolekule teatud viisil käituda (Ajzen 1991, 181; Ajzen 1985, 31) ning mille aluseks on hoiak käitumise suhtes, subjektiivne norm ja tajutud käitumuslik kontroll (Ajzen 1991, 188). Üldiselt on nii, et mida rohkem eelistatud on hoiak ja subjektiivne norm käitumise suhtes, ning mida suurem on tajutud käitumuslik kontroll, seda tugevam on isiku kavatsus kõnealust käitumist sooritada (*Ibid.*).

Viimaseks komponendiks on käitumine (ingl. k. *behavior*), mille aluseks on planeeritud käitumise teooria seisukohast käitumise kavatsus ja tajutud käitumuslik kontroll. Käitumine on teatud eesmärgil teatud situatsioonis toimuv tegevus. (*Ibid.*, 185)

1.3.2. Turunduseetika üldise teooria mudel

Hunt ja Vitelli (edaspidi nimetatud ka kui H-V) üldine turunduseetika teooria on olnud keskmeks paljudele diskussioonidele ja empiirilistele testidele (Hunt, Vitell 2006, 143).

H-V mudel kirjeldab situatsiooni, kus inimene astub vastu probleemile, milles ta tajub eetilist konflikti. Sellises eetilise probleemi tajumise situatsioonis vallandub protsess, mis on kujutatud mudelis (vt lisa 4). Kui isik ei taju eetilise konflikti võimalust probleemi olukorras, siis mudeli hilisemad osad ei rakendu. Kui isik tajub situatsioonis eetilise konflikti võimalust, on järgmiseks sammuks mitmete alternatiivide või tegevuste kaalumise, mis võidakse kasutusele võtta, et lahendada eetiline probleem. On väga ebatõenäoline, et isik tunnetab kõiki võimalikke alternatiive, seega esile kutsutud alternatiivide komplekt on väikesem kui võimalike alternatiivide arv universumis. (*Ibid.*, 143)

Kui isik tajub tekitatud alternatiive, siis toimub kahte liiki hindamine: deontoloogiline ja teleoloogiline hindamine (*Ibid.*, 145).

Mudeli esimese osa jaotus on deontoloogiline hindamine, mille protsessis isik hindab iga alternatiivi kaudu käitumise õigsust ja ebaõigsust. Protsess ise hõlmab võrdlust iga

alternatiivse käitumise vahel ettemääratud deontoloogiliste normide komplektiga. Kõnealused normid esindavad isiklike väärtusi või moraalse käitumise reegleid. (Hunt, Vitell 2006, 145)

Mudeli teise osa jaotus on teleoloogiline hindamine, mille hindamise protsess keskendub neljale erinevale põhitõele (*Ibid.*):

1. Iga alternatiivi tajutud tagajärjed erinevatele huvigruppidele.
2. Võimalus, et iga tagajärg ilmneb igale huvigrupile.
3. Iga tagajärje soovitavus või mittesoovitavus.
4. Iga huvigrupi olulisus.

Teleoloogilise hindamise tulemuseks on tõekspidamise kujunemine headuse ja kurjuse suhtes, mille tõi kaasa iga alternatiiv isiku tajutud otsuse tegemisel (*Ibid.*).

H-V teooria väidab, et isiku eetiline otsustusvõime on talle aluseks deontoloogilisel ja teleoloogilisel hindamisel. Kooskõlas üldiste tarbijakäitumiste teooriaga, väidab H-V mudel, et eetiline otsustusvõime mõjutab käitumist läbi vahepealsete muutuja kavatsuste. See tähendab seda, et nii eetiline otsustus kui ka kavatsus peaksid olema parimad käitumise ennustajad situatsioonides, kus eetilised probleemid on keskmeks. (*Ibid.*)

H-V mudel väidab ka, et eetilised tõekspidamised võivad erineda kavatsustest, sest ka teleoloogiline hindamine ise mõjutab sõltumatult kavatsusi. Teooria väidab, et kui käitumine ja kavatsused on vastuolus eetiliste tõekspidamistega, siis eksisteerib süütunne. See tähendab seda, et isik A ja B võivad tegeleda sama käitumisega, kuid ainult isik A tunneb süütunnet, sest isiku B käitumine on kooskõlas tema eetiliste tõekspidamistega. (*Ibid.*, 146)

2. ALLALAADIMISTE VARASEMAD UURINGUTE TULEMUSED, SEADUSANDLUS JA VÕITLUS SELLE VASTU

Käesoleva peatüki esimeses alapeatükis käsitletakse varasemaid allalaadimise teemal koostatud uuringute tulemusi. Teises alapeatükis keskendub autor Eesti Vabariigis kehtivale autoriõiguse seadusele ja karistusseadustikule, millega püütakse piirata filmide illegaalset levikut (sh allalaadimist). Kolmas alapeatükk keskendub võitlusele allalaadimise vastu.

2.1. Allalaadimiste varasemad uuringute tulemused

Piraatluse teemal on tehtud mitmeid erinevaid uuringuid (vt Tabel 1), aga kuna filmide allalaadimist käsitletavate arv on võrreldes koguhulgaga väike, siis käesolevalt tuuakse välja ka nii tarkvara kui muusika allalaadimise uuringute tulemused.

Tabel 1. Eelnevalt allalaadimise teemal koostatud uurimused

Autor	Aasta	Teema
Danaher, Smith	2014	Kadunud 60-ne sekundiga: <i>Megaupload</i> ² -i kinni paneku mõju filmide müügile
Tan	2002	Tarbija eetiliste otsuste tegemise mõistmine seoses piraattarkvara ostuga
Bagnasco	2010	Miks piraadid nõuavad filme? Empiirilised tõendid Itaaliast.
Al-Rafee, Cronan	2006	Digitaalne piraatlus: Faktorid, mis mõjutavad hoiakuid käitumise suhtes
Kwong, Lee	2002	Käitumise kavatsuse mudel muusika piraatluse andmevahetusel internetis
Krawczyk <i>et al</i>	2014	Piraatlus ei ole vargus! Kas ainult üliõpilased arvavad nii?
Taub <i>et al</i>	2007	Failide allalaadimine ja jagamine üliõpilaste seas: Probleemid ja vastukaja ühiselamutes
Bounie <i>et al</i>	2006	Piraatlus ja filmide nõudlus: Piraatliku käitumise analüüs Prantsusmaa ülikoolides
Janak	2011	Põhjuste ja tagajärgede klassifikatsioon filmide üles- ja allalaadimisel
Jones	2002	Interneti kasutamine ülikoolis

² *Megaupload* oli kunagi üks peamiseid piraatluse veebilehekülgi, mis suleti 2012. aastal Ameerika Ühendriikide valitsuse poolt (Danaher, Smith 2014, 1-2).

Autor	Aasta	Teema
Shang <i>et al</i>	2008	Eetiline otsus muusika jagamisel jagamisvõrgustikes
Robertson <i>et al</i>	2012	Illegaalne allalaadimine, eetiline mure ja illegaalne käitumine
Papies, Clement	2008	Uute filmi jagamisteenuste vastuvõtt internetis
Sansfaçon, Amiot	2014	Grupi normide ja käitumishäirete mõju illegaalse allalaadimise käitumisel
Konstantakis <i>et al</i>	2010	Mida IT tudengid arvavad tarkvara piraatlusest?

Allikas: (autori valiku alusel koostatud)

Suurte ja oluliste piraatluskeskkondade sulgemine mõjutab tarbijate illegaalselt allalaadimise harjumusi. Arvestades, et paljud inimesed on harjunud kasutama filmide allalaadimiseks konkreetseid veebilehti, siis nende sulgemine toob kaasa selle võimaluse kadumise. On leitud, et kui tuntud ja laialdaselt kasutatav illegaalse allalaadimise võimalusi pakkuv veebileht sulgeda, siis toimub müügitulu kasv nii filmide laenutamise kui ka ostmise puhul. (Danaher, Smith 2014, 7)

Tan (2002, 110) uuris seoses allalaetava tarkvaraga tarbijate eetilist käitumist. Tema uuringust selgus, et tarbijad võtavad arvesse tajutud riski, ehk seda, mis võib juhtuda pärast otsuse langetamist, aga sealhulgas ka eakaaslaste heakskiitu või pahaks panemist konkreetse ebaeetilise teo puhul (*Ibid.*). Ollakse arvamusel, et tegu (allalaadimine), mida sooritatakse ei oma negatiivset mõju nii neile endile kui ka tarkvara ettevõttele (*Ibid.*). Tan'i (2002, 111) uuringust selgub ka tõsiasi, et mõned inimesed ei tegele piraatlusega, kuna tunnevad hirmu vahelejäämise ees või kardetakse sõprade poolt ebaeetilise otsuse mahalaitmist. Ka Bagnasco (2010, 73) uuringust järeldub asjaolu, et paljud inimesed on nõus tegelema piraatlusega seni, kuni nende tutvusringkonnas hakatakse sellesse suhtuma halvustavalt.

Mehed on suurema tõenäosusega nõus tegelema piraatlusega kui naised (Kwong, Lee 2002, 7; Al-Rafee, Cronan 2006, 248). Samuti, mida kogenum on interneti kasutaja, seda suurema tõenäosusega tegeleb piraatlusega (Kwong, Lee 2002, 7). Samas ei ole leitud seost sissetulekute ja allalaadimise vahel, kuigi võiks eeldada, et väiksema sissetulekuga inimesed on suurema tõenäosusega nõus raha säästmise nimel tegelema allalaadimisega, siis majanduslikust aspektist see kinnitust ei leia (*Ibid.*). Hoolimata sellest, et sissetuleku mõju ei ole kinnitust leidnud, siis väga tugevalt mõjutab allalaadimist kulude kokkuhoid (Al-Rafee, Cronan 2006, 247).

Uuringutest on järeldunud, et üliõpilased tegelevad suurema tõenäosusega piraatlusega (Krawczyk *et al* 2014, 37; Taub *et al* 2007, 7; Kwong, Lee 2002, 7), kuna otsitakse filmide

vaatamiseks alternatiivseid võimalusi (Taub *et al* 2007, 7), puudub ohutunne, mis tuleneb otsese füüsilise kontakti olematusest (Krawczyk *et al* 2014, 37) ja omatakse allalaadimiseks vajalikke vahendeid (sh internetti) (Kwong, Lee 2002, 7).

Bounie ja teised (2006, 23) leiavad oma uuringust, et tudengite poolt filmide allalaadimisel puudub mõju kino külastustele. Samas on leitud seos, et filmide ostmine ja laenutamine on mõjutatud allalaadimisest ning kõige suuremat mõju tuntakse nende seas, kes ostavad aastas vähe filme (*Ibid.*). Peaaegu 100% tõenäosusega eelistaksid nad filmide allalaadimist ostmisele (*Ibid.*). Janak (2011, 886) ei leidnud otsest allalaadimise mõju kinotööstusele, see-eest leidis, et kui piletihind langeb, siis sellega seoses langeb automaatselt ka filmide allalaadimine. Hindade langetamine muudaks piletite eest tasumise jõukohasemaks ning pigem eelistatakse filme vaadata kinos (*Ibid.*). Ameerika Ühendriikides läbiviidud uuringu kohaselt on 60% üliõpilastest laadinud illegaalseid materjale alla internetist, mis viitab üliõpilaste soosivale suhtumisele allalaadimisse (Jones 2002, 2).

Shang ja teised (2008, 354-355) leidsid, et need, keda huvitab internetis leiduv vabavara, tegelevad suurema tõenäosusega allalaadimisega. Al-Rafee ja Cronan (2006, 247) järeldasid, et allalaadimise üheks suureks mõjuriks on vahelejäämise hirmu puudumine. Robertson ja teised (2012, 223) leiavad, et illegaalse allalaadimise eest hoiatavad teated ei mõjuta allalaadimiste üldist arvu, kuna allalaadijaid ei huvita allalaadimise riskide teavitused, sest nad ei hooli ka allalaadimist takistavatest seadustest.

Papies ja Clement (2008, 147-148) leidsid oma uurimuses, et varasem allalaadimise kogemus mõjutab väga tugevalt käitumise kavatsust. Sansfaçon ja Amiot (2014, 185) järeldasid, et subjektiivsed normid mõjutavad allalaadimist ning inimesed, kelle läheduses pidevalt viibitakse, mõjutavad oma suhtumisega väga tugevalt isikute arvamusi.

Piraatluse põhjuseks peetakse ka allalaetava materjali kiiret kättesaamist ning arvamust, et kui teised teevad seda ja see on tasuta, siis miks maksta millegi eest, mida saab kätte tasuta (Konstantakis *et al* 2010, 280). Bagnasco (2010, 73) uuringust selgus samuti, et raha säästmise kõrval on väga olulisel kohal ka mugavus ja ajaline võit (sh kiire filmi kättesaamine), mis sunnib tihti tarbijaid alla laadima illegaalselt. Internetipiraatluse levikut tõstavad ka tehnoloogia areng ning suurenenud internetikiirused (Kwong, Lee 2002, 8; Taub *et al* 2007, 9).

Bagnasco (2010, 72) järeldab oma uuringust, et tarbijatele on oluline kätte saada esilinastunud filme ning kui puuduvad legaalsed võimalused, siis otsitakse piraatlikul teel võimalusi filmide allalaadimiseks. Lisaks tuleb uuringust välja, et kui televisioonis või kinos

oleksid filmid kättesaadavad, siis ei laetakse neid alla. Kusjuures tarbijad oleksid nõus maksma, et neid ka mõne muu kanali kaudu legaalselt kätte saada. Leidub ka neid, kes on arvamusel, et kui piraatlus jätkub sellisel kujul nagu ta seni on, siis võiksid nad tulevikus alustada filmide allalaadimisega, kuigi senini nad seda teinud pole. (Bagnasco 2010, 73).

2.2. Autoriõiguse seadus ja karistusseadustik Eestis

Autoriõiguse seaduse eesmärk on tagada kultuuri järjepidevus ja kultuurisaavutuste kaitse, autoriõigusel põhinevate tootmisharude ja rahvusvahelise kaubanduse areng ning luua autoritele, teose esitajatele, fonogrammitootjatele, televisiooni- ja raadioteenuse osutajatele, filmi esmasalvestuse tootjatele, andmebaasi tegijatele ning teistele käesolevas seaduses nimetatud isikutele soodsad tingimused teoste ja muude kultuurisaavutuste loomiseks ja kasutamiseks (Autoriõiguse seadus, § 1 lg 1).

Autoriõigus tekib kirjandus-, kunsti- ja teadusteostele (*Ibid.*, § 4 lg 1). Teoseks loetakse mis tahes originaalset tulemust kirjanduse, kunsti või teaduse valdkonnas, mis on väljendatud mingisuguses objektiivses vormis ja on selle vormi kaudu tajutav ning reprodutseeritav kas vahetult või mingi tehnilise vahendi abil (*Ibid.*, § 4 lg 2). Käesoleva töös on käsitletud selliseks teoseks audiovisuaalsed teosed (*Ibid.*, § 4 lg 3 p9), mille all peetakse silmas kinofilmi, telefilmi, videofilmi jne (*Ibid.*, § 33 lg 1).

Autoril on ainuõigus kasutada oma teost, lubada ja keelata oma teose samaviisilist kasutamist teiste isikute poolt ja saada tulu oma teose sellisest kasutamisest (*Ibid.*, § 13 lg 1). Antud töö kontekstis on autori õigus lubada või keelata teose reprodutseerimine ehk koopia tegemine (*Ibid.*, § 1 lg 1 p1), nii originaali kui ka koopiate levitamine (*Ibid.*, § 1 lg 1 p2), edastamine raadio, televisiooni ja satelliidi kaudu ning taasedastada kaabellevivõrgu kaudu, samuti suunata teos üldsusele muude tehnikavahendite vahendusel (*Ibid.*, § 1 lg 1 p9) ja kättesaadavaks tegemine viisil, et isikud saavad teoseid kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal (*Ibid.*, § 1 lg 1 p9¹).

Allalaadimise osas võib arusaamatusi põhjustada seaduse paragrahv 26, mille kohaselt on autori nõusolekuta lubatud reprodutseerida audiovisuaalset teost või teose helisalvestist kasutaja enda isiklikeks vajadusteks (*Ibid.*, § 26 lg 1). Sealjuures on autoril õigus saada õiglast tasu teose sellise kasutamise eest (*Ibid.*, § 26 lg 1).

Filmide allalaadimisega kaasnev piraatkoopia on käesoleva töö tähenduses teose või autoriõigustega kaasnevate õiguste objekti mis tahes vormis ilma teose autori, tema õiguste omaja või autoriõigustega kaasnevate õiguste omaja loata mis tahes riigis reprodutseeritud koopia ühes vastava pakendiga või ilma selleta (Autoriõiguse seadus, § 80¹ lg 1) kui ka välisriigis reprodutseeritud koopia, mida levitatakse või kavatsetakse levitada Eestis ilma autori, tema õiguste omaja või autoriõigusega kaasnevate õiguste omaja loata (*Ibid.*, § 80¹ lg 2).

Filmide allalaadimisega kaasnevad erinevad karistused, mis on sätestatud karistusseadustikus. Karistusseadustiku järgi kaasneb karistus teose või autoriõigustega kaasnevate õiguste objekti reprodutseerimise eest levitamise eesmärgil ilma teose autori, tema õiguste valdaja või autoriõigusega kaasnevate õiguste valdaja loata, mille puhul karistatakse piraatkoopia valmistamise eest rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega (Karistusseadustik, § 222 lg 1). Piraatkoopia avaliku esitamise eest karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega teose avaliku esitamise, üldsusele näitamise või üldsusele üleandmise eest, kui selleks on kasutatud piraatkoopiat (*Ibid.*, § 223 lg 1). Piraatkoopiaga kauplemise eest, kui süüdlasele on sama teo eest kohaldatud väärteokaristust – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega (*Ibid.*, § 223 lg 1).

Teadaolevalt ei ole Eestis kedagi karistatud filmide allalaadimise eest, küll aga ühel korral on karistatud filmi üleslaadimise eest. 2007. aastal laadis kodanik ülesse filmi „Klass“ avalikku FTP-serverisse. Tulenevalt sellest määrati talle kolmeaastane katseaeg ning samuti pidi hüvitama kohtuotsusega väljamõistetud sundraha, trahvi ja advokaaditasu kokku summas 13 000 krooni (995,91 eurot). Huvitav tähelepanek on see, et film avalikustati internetis enne, kui see jõudis esilinastuda kinoekraanidel. Isik, kellele määrati karistus polnud ise teadlik, et tegeleb millegi illegaalsega ning pidas alla- ja üleslaadimist lubatuks. (Berendson 2007)

2.3. Võitlus allalaadimise vastu

Illegaalse allalaadimise vastu võitlemiseks on kasutatud mitmeid erinevaid meetodeid. Näiteks Iirimaal võeti vastu kolme hoiatuse poliitika. Neli suurimat plaadifirmat ja Iirimaa internetiteenuse vahendaja asusid koostöös võitlema piraatluse vastu. Kolme hoiatuse poliitika idee seisnes selles, et kui varasemalt plaadifirmad jahtisid illegaalseid allalaadijaid, siis hiljem keskenduti nendele kanalitele, kus oli allalaadimine võimalik. Kanalites, kus toimus pidev

allalaadimine, rakendati kolme hoiatuse reeglit ning nende rikkumisel võttis Iirimaa internetiteenuse vahendaja ära ligipääsu 14-ks päevaks (leht blokeeriti külastajate eest). Rikkumisi kontrolliti internetiaadressiga (ingl. k. *internet protocol address* ehk IP). Selline ekstreemne meetod tõi kaasa suuri kohtuvaidlusi, kuna seesugune lähenemine võis rikkuda lepinguvabadust ning ka interneti kasutajate isikuvabadust. (Nagle 2010, 310)

Kui Iirimaa kasutati kolme hoiatuse reeglit, siis Hollandi telekommunikatsiooni ettevõtte blokeeris täielikult ühe tuntuima illegaalse veebilehe IP-aadressi, mistõttu suur enamus, kui mitte peaaegu kõik ei saanud seda veebilehte külastada. Antud meetodi mõju peeti siiski olematuks, kuna tarbijad hakkasid otsima uusi võimalusi, kuidas alla laadida illegaalseid materjale (sh filme, mängu ja raamatuid). Lisaks on leitud, et illegaalsete lehtede blokeerimine, seaduste teadvustamine ja legaalse võimaluste esiletoomine võivad allalaadimist mõjutada, kuid mõju on lühiajaline ning pikemas perspektiivis, hinnanguliselt juba poole aasta möödudes, kaob täiesti. (Poort *et al* 2014, 390-391)

Võib-olla kõige jõulisemalt on illegaalsete allalaadijate vastu asunud Ameerika Ühendriikide muusikatootmise liit RIAA (*Recording Industry Association of America*). RIAA on astunud võitlusesse organisatsioonidega, mis võimaldavad oma töötajatele interneti ühenduse, mille kaudu laetakse muusikat illegaalselt alla. Väidetavalt võib illegaalselt ühe laulu allalaadimine tuua ettevõttele kaasa 150 000 dollari (ligi 133 086 eurot) suuruse karistuse. RIAA hinnangul on illegaalne allalaadimine mõjutanud nende müügikäivet aastatel 2000 kuni 2003 koguni 31 protsenti. (Freeman 2004, 6)

On arvamusi, et ei ükski seadus ega regulatsioon ei suuda vastu seista piraatlusele. Arvestades interneti võimalusi ja üha enam kasutatavaid jagajate võrgustikke (ingl. k. *Peer-To-Peer Network*), siis on piraatluse takistamine keeruline, eriti kuna need võrgud tekivad ja kaovad suhteliselt kiiresti. Neid on võimalik leida igal pool üle maailma, mistõttu RIAA ähvardused kohtuga ei mõjuta jagajate võrgustike kasutajaid. (*Ibid.*, 7-8)

Al-Rafee ja Rouibah (2010, 290) uurisid, kuidas mõjutab illegaalset allalaadimist uute seaduste jõustumine, religiooni mõju ja teadlikkuse tõstmine. Nende uuringust selgus, kui kasutusele võeti religiooni kaasamine, siis allalaadimise kavatsus kahanes ligi 17%, teadlikkuse tõstmise korral kahanes ligi 19%. Seaduste jõustumisel teadvustati vastajaid, et võetakse vastu uued seadused ning allalaadijatele tulevad karmid karistused. Seaduse mõju oli ligi 1% ehk peaaegu olematu. (*Ibid.*)

Lisaks allalaadimise vastu võitlejatele on ka pooldajaid. Oberholzer-Gee ja Strumpf (2010, 49) on arvamusel, et allalaadimine soodustab innovatsiooni teket ehk teisisõnu edendab sotsiaalset heaolu, kuna loomingulistes valdkondades on märgata, et failide jagamine ei ole heidutanud artiste või kirjastajaid. 2000. aastal jõudis turule 35 516 muusikaalbumit, kuid seitse aastat hiljem juba koguni 79 695. Sarnane trend oli ka filmitööstustes, kus 2003. aastal produtseeriti 3 807 filmi, kuid juba 2007. aastal 4 989. Veel tuuakse välja, et nendes riikides, kus piraatlus on ohjeldamatu, on filmitoodang kasvanud plahvatuslikult. Näiteks kasvas samal perioodil filmitoodang Lõuna-Koreas 80-lt 124-ni, Indias 877-lt 1164-ni ja Hiinas 140-lt 402-ni. Seega on leitud, et piraatluse ja muusika müügi vahel puudub igasugune seos ning hoopis failide jagamine internetis teistega (sh allalaadimine) võimaldab inimestel tutvuda artistide muusikaga ning seetõttu kasvab nende artistide kontsertide külastus, mille tagajärjel avaneb suurem võimalus neil tulu teenida. Tulenevalt eelpool toodust, ollakse arvamusel, et nõrk autoriõiguste kaitse ei mõjuta muusika- ega ka filmitööstuse tulu. (*Ibid.*, 45-50)

3. EESTI ÜLIÕPILASTE HOIAKUTE JA KÄITUMISE UURING

Käesolev peatükk keskendub Eesti üliõpilaste hoiakute ja käitumise uuringule piraatlikul teel filmide allalaadimisse. Esimeses alapeatükis selgitatakse autori empiirilise uuringu meetodit ning püstitatakse uurimisküsimused ja hüpoteesid. Teises alapeatükis esitab autor uuringu tulemused ning teeb nende põhjal analüüsi. Kolmandas alapeatükis vastatakse püstitatud uurimisküsimustele ja hüpoteesidele ning tehakse järeldused Eesti üliõpilaste hoiakute ja käitumise suhtes. Viimases alapeatükis tehakse soovitusid tulevasteks uuringuteks ja ettepanekud, kuidas vähendada filmide allalaadimist

3.1. Uuringu meetod

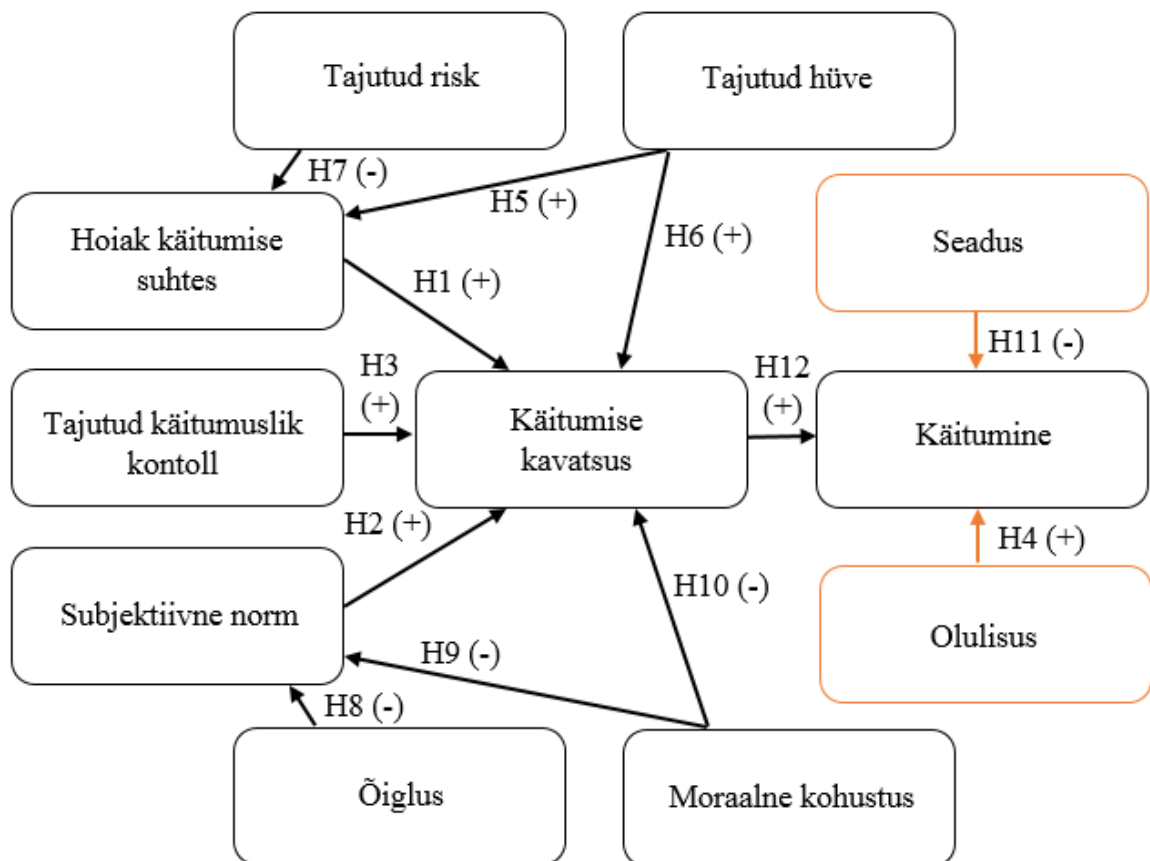
Magistritöö eesmärgiks on uurida, millised on Eesti üliõpilaste hoiakud ja käitumine piraatlikul teel filmide allalaadimisse. Eesmärgi saavutamiseks viib autor internetis läbi struktureeritud küsimustikuga kvantitatiivse uuringu.

Kvantitatiivne uuring, mida kasutatakse erinevate huvigruppidega seotud uuringutes, võimaldab numbrilisi tulemusi edastada teatud usaldusnivooga. Lisaks võimaldab kvantitatiivne analüüs kontrollida hüpoteese. (Hoy 2009, 1)

Uuringu läbiviimisel on autor valimi koostamisel arvestanud Kothari (2004, 56-57) poolt välja pakutud valimi kavandiga ning hilisemalt otsustanud mittetöenäosusliku valimi printsiibist lähtuvalt kasutada mugavusvalimit, kuna selle eeliseks on vastajate kerge kättesaadavus (Feinberg *et al* 2013, 304), kiire tagasiside kogumine ja kuluefektiivsus (Kothari 2004, 59).

Magistritöö küsimustiku üheks olulisemaks osaks on hoiakud ning seetõttu otsustas autor nende leidmiseks kasutada Likerti skaalat. Antud skaala võimaldab väga hästi mõõta hoiakuid (Wolfe, Chiu 1999, 136). Likerti viie palli skaalat peetakse üheks parimaks hoiakute mõõtmise skaalaks (Klooser *et al* 2008, 513).

Autor on pidanud sobivamaks kasutada Yoon'i (2011, 409) poolt koostatud planeeritud käitumise teooria ja eetika teooria integreeritud mudelit. Neid teooriaid on kõige sagedamini kasutatud digitaalse piraatluse uuringutes (*Ibid.*, 405). Kuna käesolev uuringuteema käsitleb filmide allalaadimist, siis on õigustatud ka mudeli kasutamine. Lisaks on paljud digitaalse piraatluse uuringud kaasanud just planeeritud käitumise teooria, mis võimaldab ennustada digitaalse piraatluse käitumist (Cronan, Al-Rafee 2008; Kwong, Lee 2002; Peace *et al* 2003, Yoon 2011). Autor on otsustanud täiendada mudelit kolme komponendiga: asendades harjumuse käitumisega ning lisades omalt poolt seaduse ja olulisuse. Täpsemalt on võimalik integreeritud mudeliga tutvuda joonisel 3.

Joonis 3: Uuringu mudel: Planeeritud käitumise teooria ja eetika teooria integreeritud mudel, seadus ja olulisus on autori poolt täiendavalt lisatud komponendid

Allikas: (Ajzen 1991, 182; Yoon 2011, 409; autori täiendatud)

Seaduse komponent lisati mudelisse, kuna varasemalt on leitud, et allalaadijaid ei huvita allalaadimist piiravad seadused (Robertson *et al* 2012, 223) ning sellest tulenevalt soovis autor

uurida seaduste mõju allalaadimisele Eesti üliõpilaste seas. Olulisuse komponendi lisas autor mudelisse, kuna seda on peetud tähtsaks mõjutajaks allalaadimise käitumisele (Bagnasco 2010, 72). Kuigi harjumus on näidanud suurt mõju allalaadimise kavatsusele (Yoon 2011, 414), siis asendas autor antud komponendi planeeritud käitumise teooriale tuginedes käitumise komponendiga. Tulenevalt sellest uurib autor käitumise kavatsuse otsest mõju käitumisele, mis on Ajzen'i (1991, 181) arvates otseseks teguriks tegelikule käitumisele.

Eesmärgi saavutamiseks soovib autor leida vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

1. Milline on Eesti üliõpilaste käitumine filmide allalaadimise ning miks ja kuidas nad seda teevad?
2. Millised tegurid mõjutavad üliõpilaste hoiakuid ja käitumist filmide allalaadimise puhul?

Tulenevalt otsitavatest uuringüküsimustest ning mudeli osadest koostas autor järgnevad hüpoteesid.

Planeeritud käitumise teooria väidab, et käitumine on kindlaksmääratud käitumise kavatsusega sooritada kõnealust käitumist, mis on mõjutatud kolme teguriga: hoiak käitumise suhtes, subjektiivsed normid ja tajutud käitumuslik kontroll (Ajzen 1991, 188). Tulenevalt sellest esitab autor järgnevad kolm hüpoteesi:

Hüpotees 1: Hoiak käitumise suhtes mõjutab positiivselt käitumise kavatsust alla laadida filme.

Hüpotees 2: Subjektiivsed normid internetipiraatluse suhtes mõjutavad positiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust alla laadida filme.

Käesolevas uuringus peab autor subjektiivse normi all silmas seda, mida tarbijale lähedased inimesed soovivad, arvavad ja peavad oluliseks seoses filmide allalaadimisega internetist. Mida rohkem tajutakse, et olulised inimesed peavad antud tegevust soovivaks, seda tõenäolisemalt kavatsetakse ka filme allalaadida.

Hüpotees 3: Tajutud käitumuslik kontroll mõjutab positiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust alla laadida filme.

Al-Rafee ja Cronan (2006, 248) on leidnud, et allalaadijatele on oluline inimeste arvamus. Autor arvab, et kuigi üliõpilasele olulised isikud on mõjuriks käitumise kavatsusele, siis tingimata ei määra see ära tudengi kavatsuse olulisust kõnealuselt käituda. Lisaks on inimesi, kes suhtuvad allalaadimisele positiivselt ehk hoiak käitumise suhtes on positiivne (Gupta *et al* 2004, 267), kuid see ei tähenda, et käitutakse vastavalt (Fishbein, Ajzen 1975, 9),

mistõttu ei saa kindlaks määrata, kas arvestatakse allalaadimise olulisust sooritamiseks tegelikku käitumist. Lisaks mõjutab olulisus tarbijate allalaadimise käitumist (Bagnasco 2010, 72). Autor väidab, et mida olulisemaks peab üliõpilane enda jaoks allalaadimist, seda suurema tõenäosusega ta vastavalt ka käitub (tegeleb/ei tegele allalaadimisega). Tulenevalt sellest püstitab autor järgneva hüpoteesi:

Hüpotees 4: Olulisus mõjutab positiivselt üliõpilaste käitumist filmide allalaadimisse.

Vastavalt Fishbein'le ja Ajzen'le (1975, 218) on hoiak käitumise suhtes mõjutatud isikule olulistest uskumustest, et käitudes vastavalt viib see teatud tulemuseni (hüveni) ja nende tulemuste hindamiseni. Seevastu Hunt ja Vitell (2006, 14) väidavad, et teleoloogilise hindamise lõpptulemuseks on tõekspidamised iga alternatiivi tajutud tagajärgede kohta, mis mõjutavad eetilisi hinnanguid käitumise suhtes. Tulenevalt sellest on tajutud tagajärg (sh hüve) tegur, mis mõjutab hoiakut käitumise ja teleoloogilise käitumise hinnangu suhtes (Yoon 2011, 408). Autor väidab, et mida positiivsem on allalaadimisest tulenev hoiak (hüvest saadava kasu), siis seda positiivsemalt ollakse meelestatud illegaalseid filme alla laadima. Seega, püstitab autor järgneva hüpoteesi:

Hüpotees 5: Tajutud hüve mõjutab positiivselt üliõpilaste hoiakut käitumise suhtes alla laadida filme.

Tulenevalt Hunt'i ja Vitell'i (2006, 146) mudelist, on ainuüksi teleoloogiline hindamine võimeline mõjutama kavatsust. Põhjus seisneb selles, et kuigi isik võib tajuda teatud alternatiivi kõige eetiliseamana, siiski ei pruugi ta seda valida, sest mõni teine alternatiiv toob hoopis eelistatuma tagajärje (*Ibid.*). Tulenevalt sellest autor püstitab järgneva hüpoteesi:

Hüpotees 6: Tajutud hüve mõjutab positiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust filmide allalaadimisse.

Tajutud risk mõjutab tarbijate otsuseid seoses piraatlusega (Chiou *et al* 2005, 164). Tan (2002, 110-111) väidab oma uuringus, et piraattarkvara installeerimine on autoriõiguse seaduse rikkumine ning sellega võivad kaasneda süüdistused, mis mõjutavad tarbijate hoiakuid piraatlusesse. Teisalt ka Chiou ja teised (2005, 168) uurisid Tan'i väidetut, kuid ei leidnud sellele kinnitust. Peace ja teised (2003, 168) leiavad, et karistustel on otsene mõju isiku hoiakule allalaadimisse. Sellest tulenevalt autor püstitab järgneva hüpoteesi:

Hüpotees 7: Tajutud risk mõjutab negatiivselt üliõpilaste hoiakut filmide allalaadimise suhtes.

Õiglus, mis on deontoloogiline mõiste, viitab õiglastele otsustele ning see põhineb olemasolevale arusaamale vabadusest, võrdsusest ja hoolivusest nõrgemate suhtes (Sharma, Bhal 2004, 60). Al-Rafee ja Cronan (2006, 248) on järeldanud, et allalaadijale on teiste inimeste arvamus oluline. Sellest tulenevalt on paljud tarbijad võtnud hoiaku, et kui teised seda teevad, siis miks mitte ka nemad ei võiks (*Ibid.*). Rawls (2005, 3-4) on öelnud, et õiglus on sotsiaalsete institutsioonide esimene voorus ning see saab alguse läbi sotsiaalse struktuuri loomise, milles sotsiaalsed institutsioonid levitavad õigusi ja kohustusi ning määravad jagamise eelised läbi sotsiaalse koostöö. See tähendab, et kõik on arvamusel, et kõik järgivad samu reegleid (*Ibid.*, 5). Tulenevalt eeltoodust, püstitab autor järgneva hüpoteesi:

Hüpotees 8: Õiglus mõjutab negatiivselt üliõpilaste subjektiivseid norme filmide allalaadimise suhtes.

Moraalne kohustus viitab süütundele või isiklikule kohustusele sooritamaks või mitte sooritamaks vastavat käitumist (Sharma, Bhal 2004, 25). Psühholoogilistest uuringutest on selgunud, et on olemas moraalsete kohustuste mõju käitumise kavatsusele (Ajzen 1991, lk 199). Ajzen (1991, 199) väidab, et moraalne kohustus mõjutab käitumise kavatsust paralleelselt hoiakutega, subjektiivsete normide ja käitumusliku kontrolli arusaamadega, pidades silmas ebaeetilisust. Cronan ja Al-Rafee (2008, 537) leidsid, et moraalsel kohustusel on mõju allalaadimisele. Normatiivsed uskumused on subjektiivsete normide olulised tegurid (Ajzen 1991, 189) ning kuna moraalne kohustus on normatiivse eetika standard, võib see mängida olulist rolli loomaks personaalseid normatiivseid veendumusi (Yoon 2011, 408). Lisaks väidab autor, et mida moraalsem hoiak on üliõpilasel, seda negatiivsem on käitumise kavatsus alla laadida filme. Lähtudes eelpool toodust loob autor järgnevad kaks hüpoteesi:

Hüpotees 9: Moraalne kohustus mõjutab negatiivselt üliõpilaste subjektiivseid norme filmide allalaadimise suhtes.

Hüpotees 10: Moraalne kohustus mõjutab negatiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust alla laadida filme.

Robertson ja teised (2012, 223) leiavad, et illegaalse allalaadimise eest hoiatavad teated ei mõjuta allalaadimiste üldist arvu, kuna allalaadijaid ei huvita allalaadimise riskide teavitused, sest nad ei hooli allalaadimist takistavatest seadustest. Lähtudes sellest otsustas autor uurida, kuidas Eesti üliõpilaste hoiak seadustesse mõjutab filmide allalaadimist ning püstitas hüpoteesi:

Hüpotees 11: Seadus mõjutab negatiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust alla laadida filme.

Käitumise kavatsus on otseseks teguriks tegelikule käitumisele (Ajzen 1991, 181). Autor väidab, et mida meeletatum on üliõpilane filmide allalaadimisse, seda suurema tõenäosusega ta ka seda teeb. Tulenevalt sellest püstitab autor järgneva hüpoteesi:

Hüpotees 12: Käitumise kavatsus mõjutab positiivselt üliõpilaste käitumist alla laadida filme.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks teostab autor kvantitatiivse uuringu struktureeritud küsimustiku abil, mis jaguneb eessõnaks (vt lisa 1) ja kolmeks küsimustiku osaks (vt lisa 2):

- Küsimustiku 1. osas esitatakse valikvastustega kui ka Likerti viie palli skaalal küsimused, selgitamaks Eesti üliõpilaste seas filmide allalaadimise käitumist (sh miks ja kuidas filme alla laetakse).
- Küsimustiku 2. osas esitatakse autori väited, mis on koostatud kasutades planeeritud käitumise teooria ning eetika teooria komponentide integreeritud mudelit, mis on autori poolt täiendatud kolme teguriga, uurimaks hoiakuid ja käitumist seoses filmide allalaadimisega.
- Küsimustiku 3. osas esitatakse küsimused selgitamaks ankeedi täitja sotsiaal-demograafiline profiil.

Küsimustiku esimeses ja kolmandas osas kasutati valikvastustega küsimusi. Kusjuures küsimustiku esimeses ja teises osas kasutati Likerti skaalat. Küsimustiku teises osas (hoiakute osas) esitatakse mudeli teguritega seotud autori väiteid, et selgitada välja tarbija hoiak konkreetse väite suhtes. Küsimustiku teises (hoiakute) osas kasutati hoiakute mõõtmiseks järgnevat Likerti viie palli skaala jaotust (Ajzen 2005, 11):

- ei nõustu üldse (1),
- pigem ei nõustu (2),
- neutraalne (3),
- pigem nõustun (4),
- nõustun täielikult (5).

Sama skaalat kasutati küsimustiku esimeses osas, et välja selgitada, milliseid kanaleid kasutavad üliõpilased enim filmide allalaadimisel. Küsimustiku esimeses osas kasutati ka teist Likerti viie palli skaala jaotust, et mõõta argumente, mis mõjutavad tudengeid alla laadima:

- ei ole üldse oluline (1),
- pigem ei ole oluline (2),
- neutraalne (3),

- pigem oluline (4),
- väga oluline (5).

Küsimustiku teises osas kasutati viie väite puhul hüpoteeside kontrollimiseks vastupidist skaalat (skaalajaotused pöörati ringi). Autor kasutas seda järgnevate väidete puhul:

1. Minu perekond ei soovita mul alla laadida filme.
2. Minu sõbrad ja tuttavad suhtuksid minusse halvemini, kui ma laeksin filme alla.
3. Minule vähemtähtsate inimeste arvates ei ole filmide allalaadimine mõistlik tegevus.
4. Ma ei lae filme alla mitte kunagi.
5. Olen loobunud (k.a kui pole kunagi alla laadinud) või suure tõenäosusega loobun filmide allalaadimisest käesoleva aasta jooksul.

Enne küsimustiku väljasaatmist testis autor küsimustiku selgsust ja arusaadavust testrühma peal. Tulenevalt sellest soovitati autoril märkida küsimustiku teise ossa Likerti skaala jaotuse kõrvale „ei oska öelda“ valikuvariant, mille autor täiendavalt juurde lisas.

Uuringu mudeli komponentide omavaheliste seoste uurimiseks ning hüpoteeside kontrollimiseks kasutab autor mitteparameetrilist Spearmani astakorrelatsiooni. Meetod sobib hästi ordinaalskaalade puhul, et teha kindlaks statistilise seose esinemine kahe teguri vahel (Kothari 2004, 139). Spearmani korrelatsioonikordaja on töökindlam kui Pearsoni lineaarne korrelatsioonikordaja, kuna võimaldab vähendada andmete erindite³ mõju, mistõttu korrelatsiooni arvestamisel ei võeta arvesse väga äärmuslikke vastuseid (Parring *et al* 1997, 199;201). Spearmani korrelatsioonikordaja mõõdab tunnustevahelise monotoonse seose tugevust, kus on täielikult positiivne seos kui $\rho = 1$ ja täielikult negatiivne seos kui $\rho = -1$ ning kui tunnused on sõltumatud, võrdub korrelatsioonikordaja nulliga ($\rho = 0$) (*Ibid.*, 201-202). Spearmani astakorrelatsiooni valem näeb välja alljärgnev (Kothari 2004, 139):

$$\rho = 1 - \left[\frac{6 \sum d_i^2}{n(n^2 - 1)} \right]$$

kus

d_i – erinevates gruppides kõrvuti olevate järjekorranumbrite vahe,
 n – väärtuspaaride arv.

---

³ Erind on hajuvusdiagrammil silma torkav üks teistest tugevasti erinev punkt (Parring *et al* 1997, 196)

Korrelatsiooni seose tugevuse hindamisel lähtub autor Rowntree (1981, 170) poolt välja pakutud täpse tugevuse hindamise jaotuse mudelist:

- 0,0 – 0,2 – olematu, väga nõrk;
- 0,2 – 0,4 – nõrk;
- 0,4 – 0,7 – keskmine;
- 0,7 – 0,9 – tugev;
- 0,9 – 1,0 – väga tugev.

Uuringu andmeid töötleb autor andmetöötlusprogrammis SPSS ja Microsoft Excel.

Töö autor kavatses analüüsi käigus kontrollida omavahel kattuvate vastavusküsimuste vastuseid. Kavatsuse ja käitumise juures on selleks esitatud väited: *Plaanin lähiajal alla laadida vähemalt ühe filmi* ja *Ma ei lae filme alla mitte kunagi*. Lisaks ka väited: *Plaanin lähiajal alla laadida vähemalt ühe filmi* ja *Lähiajal laen alla vähemalt ühe filmi*. Juhul, kui eelpool olevate küsimuse vastusevariandid on märkimisväärselt erinevad Likerti skaalal (nõustumise ja mitte nõustumise variantide erinevus küsimuste lõikes), siis autor jätab antud vastused arvestamata, kuna suure tõenäosusega ei ole vastaja lugenud küsimusi hoolikalt, pole neid enda jaoks läbi mõelnud vms ning tulenevalt sellest on tegemist ebakorrektselt vastusega. Autor ei arvesta ka neid vastuseid, mis ei kattu küsimustiku küsimuste *Mida oled alla laadinud internetist* ja *Millal viimati laadisid internetist alla filmi/filme* vastustega. Seega jäetakse välja vastused, kus on valitud, et on internetist alla laadinud *filme*, kuid teise küsimusi puhul on vastuseks valitud *ei ole alla laadinud ühtegi filmi*.

Küsimustik oli kõigile üliõpilastele kättesaadav interneti keskkonnas ajaperioodil 23.03.-09.04.2015. Haridusstatistika veebikeskkonna HaridusSilm andmetel õpib Eestis uuringu läbiviimise õppeaastal (2014/2015) 55 214 üliõpilast (Üliõpilaste arv ...). Kuna käesolev töö on teostatud eesmärgiga uurida üliõpilasi, siis on kõik tudengid potentsiaalsed uuringus osalejad. Autori eesmärk on viia uuring läbi usaldusnivooga 95% ning veamääraga 5%. Tulenevalt sellest on vajalik valimi suurus uuringu esinduslikkuse jaoks Creative Research Systems'i valimikalkulaatori (Valimikalkulaator) järgi 382 üliõpilast, 10% veapiiri puhul 96 tudengit. Tulenevalt sellest seadis autor eesmärgiks saada vähemalt 300 korrektselt vastatud ankeeti.

Uuringu küsitluse levitamiseks kasutati ülikoolide (sh õppejõudude) abi. Lisaks levitati uuringu küsitlust sotsiaalmeedia kanali Facebook keskkonnas.

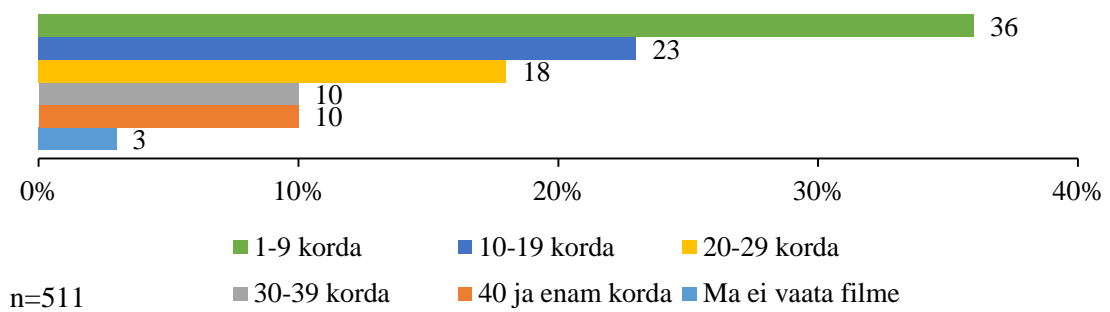
Eesti üliõpilaste piraatlikul teel allalaetavate filmide hoiakute ja käitumise uuringust võttis osa 521 tudengit. Andmetöötluse esimeses etapis viis autor läbi andmete võrdlemise vastavusküsimustega. Selle käigus otsustas autor jätta kõrvale 9 vastuseankeeti. Seega analüüsiti 512 korrektselt vastatud ankeeti. Uuringu valimi profiil on toodud töö lisas 3.

Ankeedile vastas 140 (27,3%) meest, 370 (72,3%) naist ning kaks vastajat (0,4%) jättis antud küsimusele vastamata. Noorim vastaja oli 18-aastane, vanim 58-aastane ning keskmine vastaja vanus oli 26 aastat. Vastajatest moodustas kõige suurema osa vanuserühm 20-24-aastased (275 vastanut) ja kõige väiksema vanusegrupp 19-aastased ja nooremad (26 vastanut). Vanuselise jaotuse koostamisel arvestas autor HaridusSilma veebilehel esitatut (Üliõpilaste arv ...). Üks vastanu ei avaldanud oma vanust. Enamus küsitluse täitjatest on omandanud keskkhariduse (263 vastajat) ning kõige vähem oli doktorikraadiga vastajaid (3 vastajat). Ligi pooled (43%) vastanutest, kes olid nõus vastama isikliku sissetuleku küsimusele, omavad netosissetulekut kuni 400 eurot. Kõige enam on vastajad alla laadinud internetist muusikat (84%), seejärel tarkvara (82%) ja filme (79%).

3.2. Uuringu tulemused ja analüüs

Autor võtab lintdiagrammiga joonistel Likerti skaalal esitatud väidete (sh argumentide) loetlemisel aluseks vastuste „nõustun täielikult“ (sh „väga oluline“) osakaalu kahanevas järjekorras.

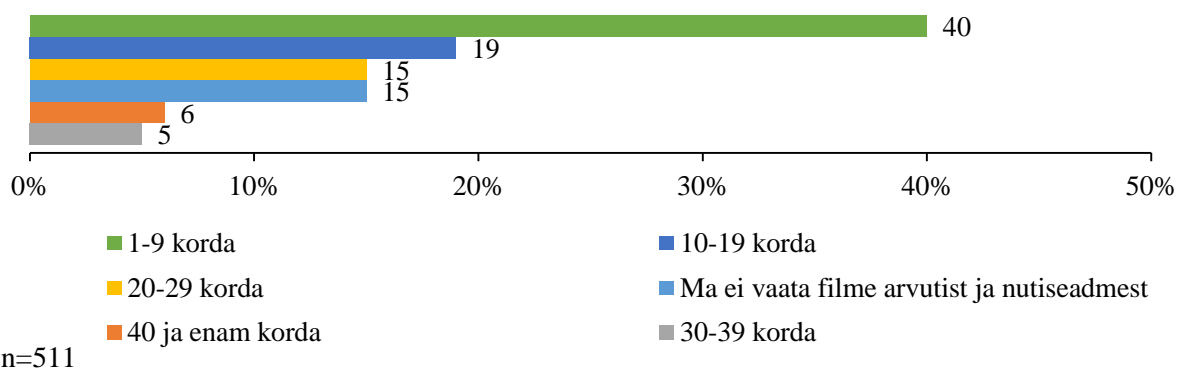
Üle ühe kolmandiku (36%) 511 vastanust vaatab ainult kuni 9 filmi kuus (vt joonis 4). 30 ja enam filmi ühes kuus vaatab 20% küsitluses osalenutest. 3% vastanutest ei vaata üldse filme. Üks küsitlusele vastaja jättis vastamata. Autori arvates võib üliõpilaste vähene filmide vaatamise huvi olla tingitud eelkõige ajapuudusest, näiteks ülikoolis käimisest (sh õppimine), muudest toimetustest või tegevustest. Lisaks arvab autor, et ühe põhjusena võib olla ka huvipakkuvate filmide vähene olemasolu, mille tagajärjel vaadatakse kindlaid seriaale või filme ja olles vaadanud ära kõik hooajad või järjed, võib tihtipeale uue hooaja esilinastumine võtta kaua aega. Tulenevalt ka sellest, võib filmide vaatamiste arv ühes kuus olla väike.

Joonis 4. Filmi vaatamiste arv vastanute seas ühes kuus, %

Allikas: (autori koostatud)

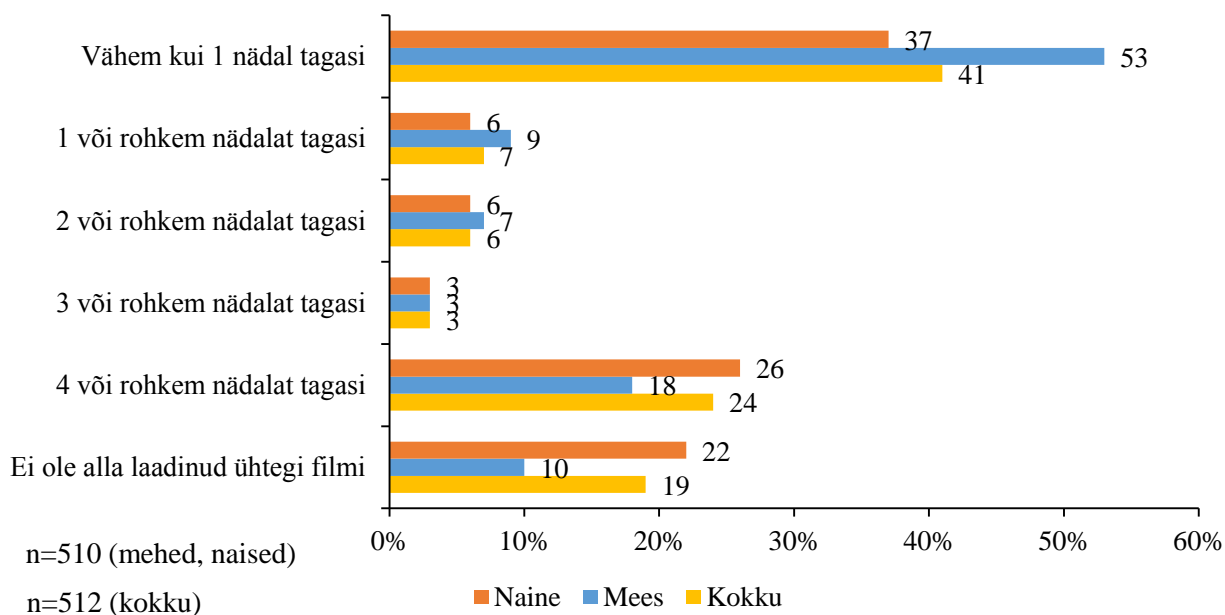
Autor uuris küsitluses kui palju vaadatakse filme arvutist või nutiseadmest ühes kuus. Selgus, et võrreldes üldise filmi vaatamiste arvuga kuus, vaadatakse arvutist ja nutiseadmest filme vähem. Kui eelmise küsimusega tuli välja, et ühes kuus ei vaadanud filme 3% vastanutest (vt joonis 4), siis arvutist ja nutiseadmest ei vaata filme koguni 15% küsitletutest (vt joonis 5) Samuti vähenesid filmide vaatamiste arvud. Kõige rohkem vastanutest (40%) vaatab ühes kuus arvutist ja nutiseadmest 1-9 filmi. 30 ja enam filmi kuus vaatab 11% vastanutest, mis on peaaegu kaks korda vähem kui üldiselt vaadatakse. Autori arvates võib arvutist ja nutiseadmest filmide vaatamise madal osakaal olla tingitud seadmete väikestest ekraanidest, mis teeb selle tegevuse ebamugavaks. Lisaks võib põhjuseks olla asjaolu, et inimesed peavad arvutit ja nutiseadmeid pigem töövahendiks kui meelelahutuse vahendiks. Autori arvates võib mittevaatamist mõjutada ka legaalsete filmivaatamiste vähete võimaluste olemasolu.

Joonis 5. Filmi vaatamiste arv arvutist ja nutiseadmest vastanute seas ühes kuus, %

Allikas: (autori koostatud)

Autor järeldab, et kuna arvutitest ja nutiseadmetest filmide vaatamiste arv on oluliselt väiksem võrreldes üldise filmi vaatamise arvuga, siis selle üheks peamiseks põhjuseks võib olla asjaolu, et 19% vastanutest ei lae alla filme (vt joonis 6). Jooniselt selgub, et üldiselt on üliõpilased aktiivsed allalaadijad. 41% vastanutest laadis viimati alla filmi vähem kui nädal tagasi. Kuni kolme ja rohkem (v.a 4 ja enam) nädala jooksul on alla laadinud filme üle poolte vastanutest (57%). Autori arvates väljendab see väga selgelt Eesti üliõpilaste seas levivat käitumist piraatlikul teel allalaadimisse. Autori arvates võib allalaadimise suur osakaal olla tingitud asjaolust, et huvipakkuvad filmid pole igal ajahetkel koheselt legaalselt kättesaadavad ning seetõttu kasutatakse piraatlikku teel allalaadimist.

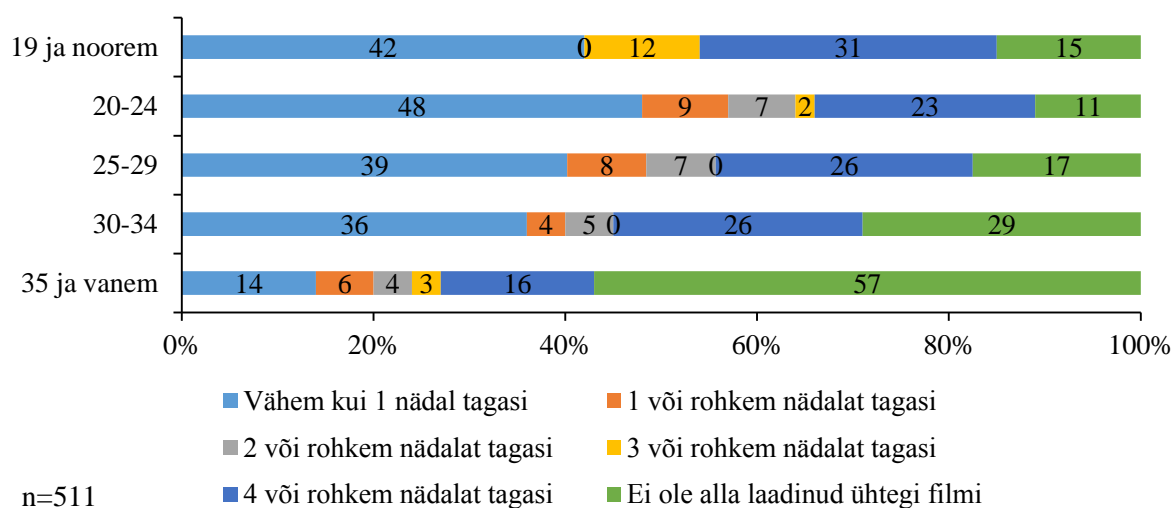
Joonis 6. Aeg viimati filmi allalaadimisest vastajate hulgas, %

Allikas: (autori koostatud)

Autor soovis võrrelda ka mees- ja naissoost üliõpilaste piraatlikul teel filmide allalaadimise aktiivsust. Jooniselt 6 selgub, et meessoost üliõpilaste seas on allalaadimine populaarsem kui naissoo hulgas. Üle poole (53%) vastanud meestest laadis viimati filmi alla vähem kui üks nädal tagasi, naiste osas oli sama näitaja 37%. Kuni kolme ja rohkem (v.a 4 ja enam) nädala jooksul on vähemalt ühe filmi alla laadinud 72% vastanud meestest ning 52% naistest. Tulenevalt sellest leiab autor, et ka Eesti üliõpilaste seas eristub allalaadimise puhul soost tingitud käitumine. Mehed on altimad tegelema piraatlusega, kui seda on naised. 22%

vastanud naistest ei ole tegelenud allalaadimisega ja üle poole vähem ehk 10% vastanud meestest pole samuti varasemalt sellega kokku puutunud. Kaks vastajat, kes ei avalikustanud oma sugu laadisid viimati internetist filmi alla 1 või rohkem nädalat tagasi. Autor leiab, et allalaadimise suurem aktiivsus meeste seas on mõistetav, kuna mehed on üldiselt tehnoloogiateadlikumad kui naised ning tulenevalt sellest võib neil olla ka rohkem huvi ja teadmisi filmide allalaadimiseks.

Autor soovis võrrelda ka vanuse mõju allalaadimisele. Joonisel 7 on näha, et üldiselt vanuse kasvades allalaadimine väheneb. Kuigi 19 aastaste ja nooremate puhul on trend mitte alla laadida suurem kui 20-24 vanuserühmas, siis vanuse kasvuga allalaadimine pigem siiski väheneb. Selgub, et 35 ja enam aastased üliõpilased on oluliselt vähem avatud allalaadimisele, nendest koguni 57% ei ole alla laadinud ühtegi filmi, võrreldes 20-24-aastastega, kelle hulgas on mitte allalaadijaid üle viie korra vähem (11%). Autor on arvamusel, et kui tänapäeval noored tegelevad aktiivselt filmide allalaadimisega, siis järgnevate aastatega vanusevahe väheneb, sest nende allalaadimise oskusteave säilib ka vanemaks saades. Ankeedi tulemustest selgub, et eksisteerib seos piraatluse ja vanuselise jaotuse vahel. Üks vastaja, kes ei avalikustanud vanust, laadis viimati alla filmi 4 või rohkem nädalat tagasi.

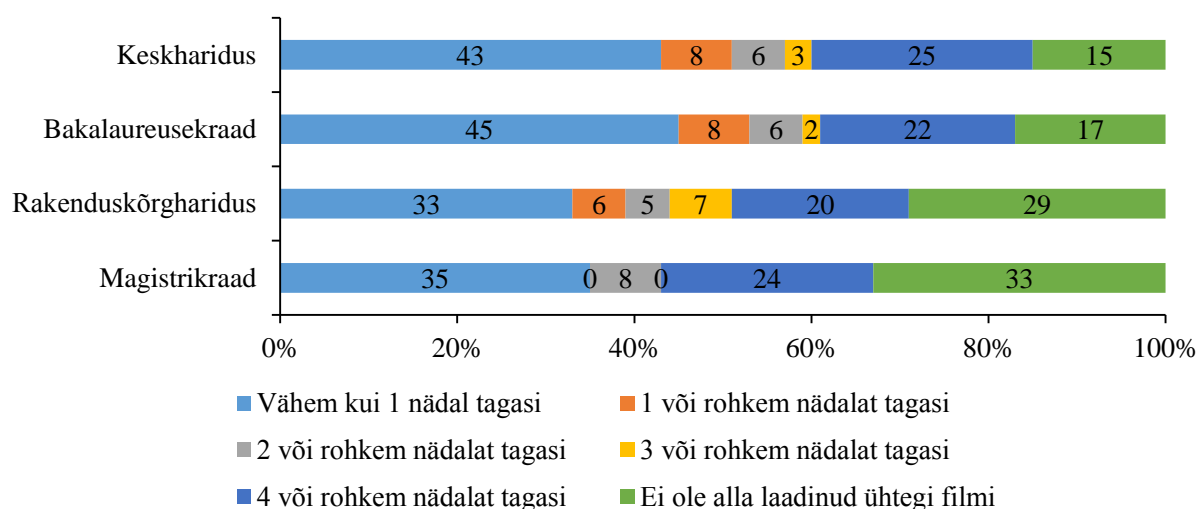

Joonis 7. Vanuse mõju filmide allalaadimisele vastanute seas, %

Allikas: (autori koostatud)

Lisaks vanuse mõjule soovis autor uurida ka haridustaseme mõju filmide allalaadimisele. Autori arvates on näha mõõdukat allalaadimisest loobumist haridustaseme

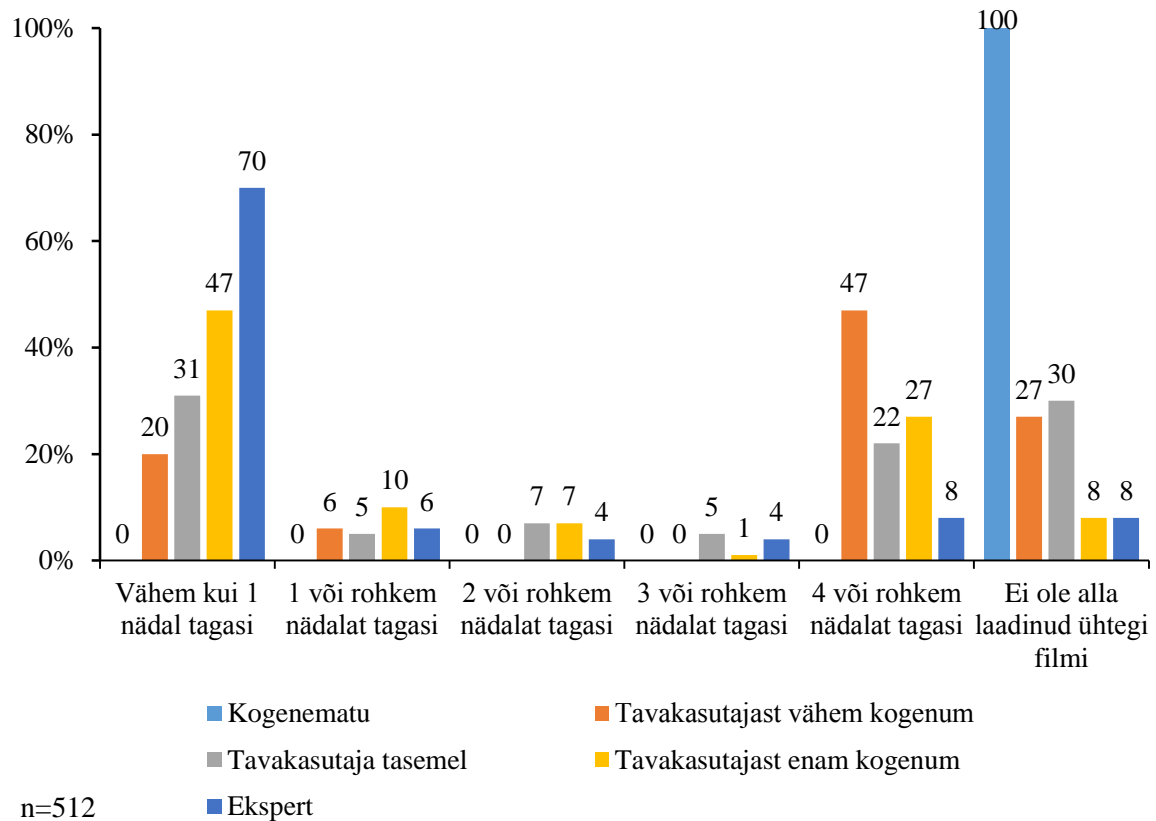
kasvuga (vt joonist 8). Ühtegi filmi ei ole alla laadinud 15% keskharidusega, 17% bakalaureusekraadiga, 29% rakenduskõrgharidusega ja 33% magistrikraadiga inimest. Autori arvates on tähelepanuväärne asjaolu, et rakenduskõrghariduse ja bakalaureusekraadi vahel on nii suur erinevus, kuna mõlemad on ülikooli esimese astme haridused, siiski rakenduskõrghariduse õpe kestab keskmiselt ühe aasta kauem. Kolm vastanut oli omandanud doktorikraadi, neist kaks ei ole alla laadinud ühtegi filmi ning üks laadis filmi 1 või rohkem nädalat tagasi, kuid mitte enam kui kaks nädalat tagasi.

Joonis 8. Hariduse mõju filmide allalaadimisele vastajate seas, %

Allikas: (autori koostatud)

Uuringu käigus soovis autor veenduda, kas varasemate uuringute järeldused, et mida tehnoloogiateadlikumad on inimesed, seda suurema tõenäosusega nad ka tegelevad piraatlusega, peavad paika. Joonisel 9 selgub, et interneti kogemusel on väga otsene seos filmide allalaadimisega. Jooniselt tuleneb, et mida kogenum on tarbija interneti kasutamises, seda rohkem kasvab internetist allalaadimine. 70% vastajatest, kes pidasid ennast interneti kasutamise eksperdiks, laadisid internetist viimati alla filmi vähem kui nädal tagasi. Kõik isikud, kes pidasid ennast internetis kogenematuks, pole ka ühtegi filmi alla laadinud. Allalaadimine on väiksem ka nende hulgas, kes tunnevad ennast interneti kasutamisel tavakasutajana või madalamana. Autori arvates väljendab joonis 9 üliõpilaste allalaadimise käitumist internetis – mida teadlikum on tudeng interneti kasutamisest, seda tihedamalt tegeleb ta ka allalaadimisega ja vastupidi.

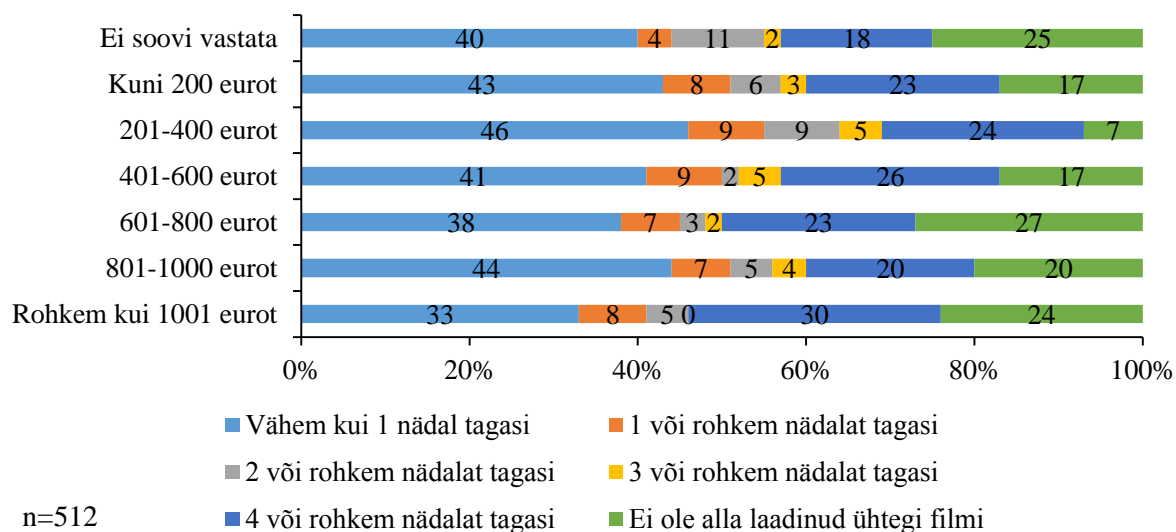

Joonis 9. Interneti kasutamise kogemuse mõju filmide allalaadimisele, %

Allikas: (autori koostatud)

Autor soovis võrrelda ka isikliku sissetuleku mõju allalaadimisele. Kuna varasematest uuringustest ei tulnud see välja, siis oli autori eesmärk kontrollida, kas ka Eesti üliõpilaste hulgas puudub sissetuleku mõju filmide allalaadimisse. Ka käesoleva töö autor ei saanud valimi põhjal järeldada, kas netosissetulekul on (või ei ole) mõju filmide piraatlusele Eesti üliõpilaste seas. Siiski on mainimisväärne, et võrreldes teistega on 201-400 euro suuruse sissetulekuga inimeste seas kõige rohkem viimase nädala jooksul allalaadijaid (46%), samuti on nende hulgas kõige vähem mitteallalaadijaid (7%) (vt joonist 10). 80 vastajat jättis oma sissetuleku avalikustamata, nende seas on näha aktiivset allalaadimist ning koguni 40% neist laadis viimati alla filmi vähem kui nädal tagasi ja kolme või enam nädala (v.a 4 ja enam nädalat) jooksul on alla laadinud filmi üle poolte (57%). Autori arvates võivad sellised tulemused olla tingitud sellest, et kõik tudengid on oma olemuselt erinevad ning ühepalju teenivate üliõpilaste vahel pole võimalik paralleele tõmmata.

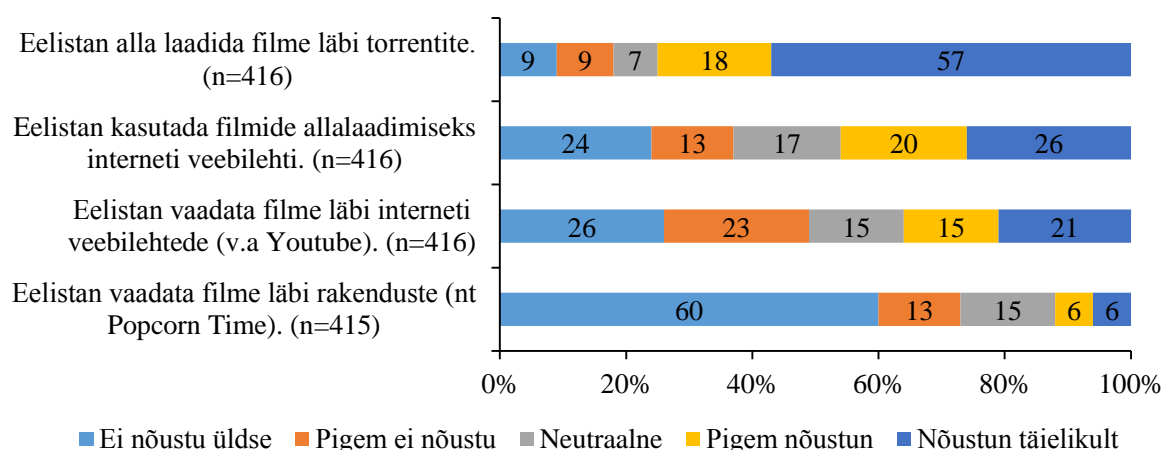

Joonis 10. Netosissetuleku mõju filmide allalaadimisele vastajate seas, %

Allikas: (autori koostatud)

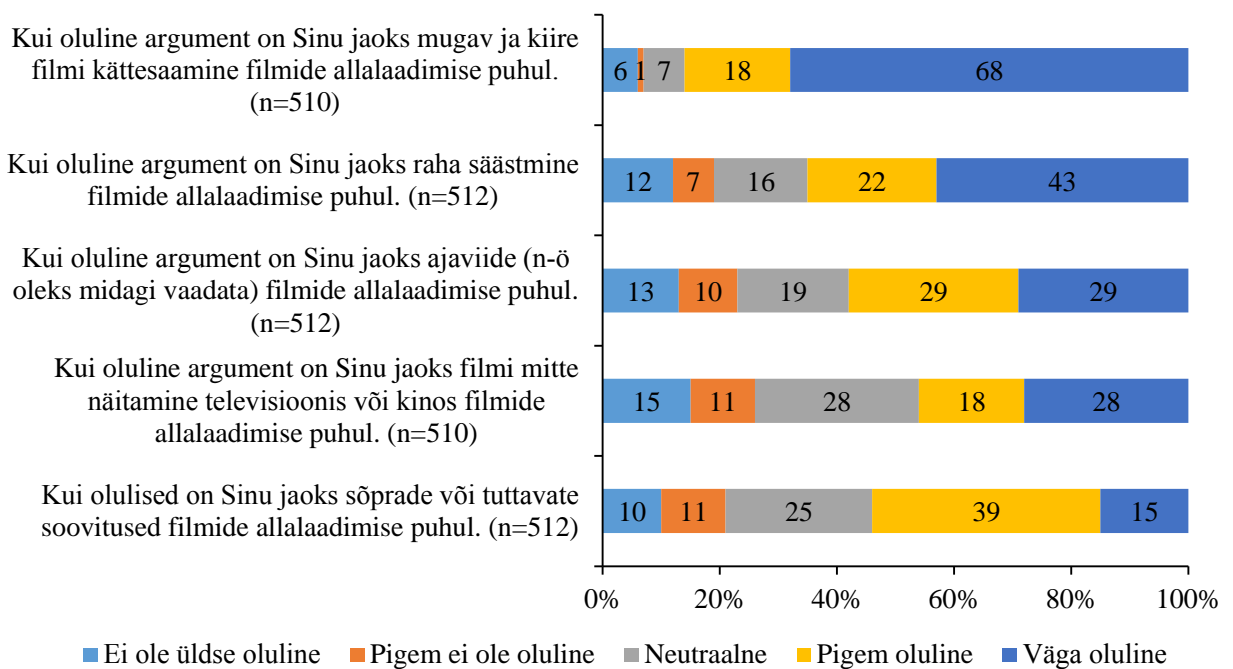
Autor uuris filmide allalaadimise võimaluste eelistusi (vt joonis 11). Võttes arvesse vastuseid, millega pigem või täielikult nõustutakse, siis järeldus, et allalaadimisel eelistatakse kõige rohkem kasutada *torrenteid* (75%) ja interneti veebilehti (46%). Üliõpilaste seas on kõige vähem populaarsemad erinevad rakendused, koguni 73% ei kasutaks neid. Autori arvates pole rakendused eriti levinud ning seetõttu ei eelistata nende kasutamist.

Joonis 11. Üliõpilaste eelistused allalaadimisel, %

Allikas: (autori koostatud)

Autor soovis teada saada ka põhjuseid, miks Eesti üliõpilased laevad alla filme. Selleks kasutati viite argumenti (vt joonis 12). Kõige olulisemaks argumendiks peeti mugavust ja kiiret filmi kättesaadavust (86%), kusjuures 68% vastanutest pidas seda argumenti väga oluliseks. Autori arvates võib suur osakaal olla tingitud asjaolust, et alla saab laadida filme, mis niisama (legaalselt) pole kättesaadavad ning allalaetud filmi saab vaadata igal sobival ajahetkel. Lisaks arvab autor, et allalaadimisel peetakse kiirust oluliseks, kuna tänapäeval suurenevate internetikiirustega võib filmi alla laadida lausa 5-10 minutiga (see sõltub internetikiirusest ja filmifaili suurusest). Teisena oluliseks argumendiks oli raha säästmine (65%), seda pidasid väga oluliseks peaaegu pooled vastanud (43%). Autori arvates on raha säästmine tudengitele oluline, kuna nende sissetulekud õppimise ajal on väikesed ning paljudel ka ebaregulaarsed (hooajalised tööd). Vastanud üliõpilaste seas on kõige vähem oluliseks filmide mitte näitamine televisioonis või kinos (46%).

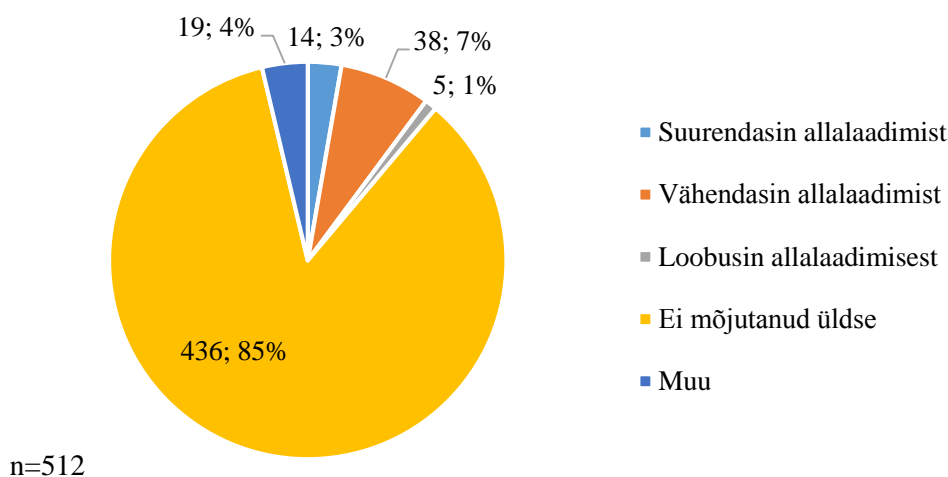

Joonis 12. Olulised argumendid filmide allalaadimise puhul üliõpilaste seas, %

Allikas: (autori koostatud)

Autor soovis uurida ka ACTA (ingl. k. *The Anti-Counterfeiting Trade Agreement*) ehk võltsimisvastase kaubanduslepingu mõju filmide allalaadimisele üliõpilaste seas. Joonisel 13 selgub, et ACTA mõju on allalaadimisele väga väike, kuna 85% vastanuid see ei mõjutanud.

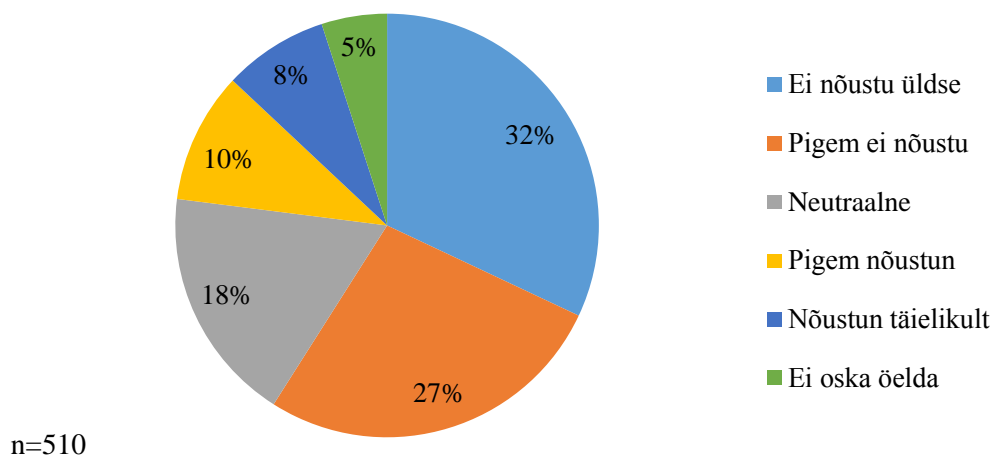
Samas, 3% vastanute hulgas ACTA mõju allalaadimisele suurenes ning 7% seas vähenes. Uuringu tulemustest võib eeldada, et ACTA sarnased lepingud üldiselt ei avalda mõju Eesti üliõpilaste seas filmide allalaadimisele. Autori arvates võib sellise tulemuse põhjuseks olla asjaolu, et üliõpilased ei tunne hirmu piraatlikul teel filmide allalaadimise seaduslike tagajärgede suhtes. Autor oletab, et ACTA mõju vähesus võib olla tingitud ka sellest, et ACTA teema liigne kajastamine meedias muutus inimeste jaoks koormavaks ning lõppkokkuvõttes ei võetud seda ka vastu. ACTA küsimuse osas esitasid vastanud ankeeti täpsustavaid kommentaare, nagu näiteks *ei tea, mis see on, olin juba varem loobunud filmide allalaadimisest ja teadvustasin paremini, et tegu on vargusega*.

Joonis 13. ACTA mõju allalaadimisele vastanute lõikes

Allikas: (autori koostatud)

Autor püüdis leida allalaadimise mõju kino külastustele. Autor uuris seda läbi vastajate suhtumise järgnevasse hoiakusse: *Pigem eelistan alla laadida kinos esilinastunud filmi, kui seda vaatama minna kinno* (vt joonis 14). Jooniselt 14 selgub, et Eesti üliõpilaste seas on eelistatum hoiak vaadata filmi kinos (59%) kui laadida alla (18%). Autor järeldab sellest, et allalaadimine otseselt ei mõjuta kino külastuste arvu. Autori arvates võib kinos filmi vaatamise eeliseks olla suurem filmielamus (parem heli, pildi kvaliteet jne). Võimalik, et üheks põhjuseks on ka asjaolu, et film üldjuhul esilinastub enne kinodes kui saab kättesaadavaks internetis.

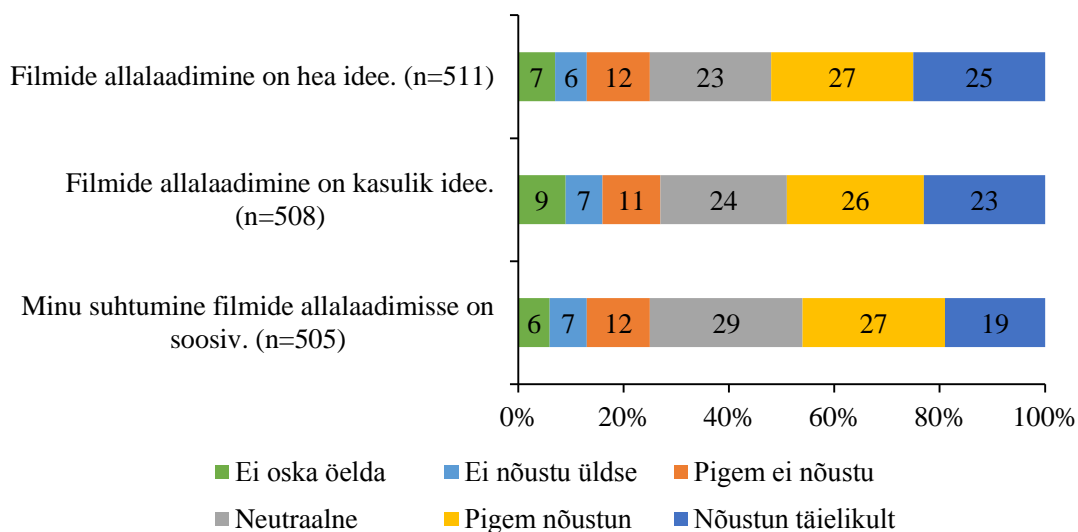

Joonis 14. Allalaadimise mõju kino külastusele, %

Allikas: (autori koostatud)

Uuringu mudeli komponentide alusel esitati magistritöö uuringus väited käitumise hoiaku, subjektiivse normi, tajutud käitumise kontrolli, olulisuse, tajutud hüve, tajutud riski, õigluse, moraalse kohustuse, seaduse, käitumise kavatsuse ja käitumise kohta. Iga väite puhul paluti vastajatel nõustuda või mitte nõustuda Likerti 5-pallisel skaalal: *ei nõustu üldse*, *pigem ei nõustu*, *neutraalne*, *pigem nõustun*, *nõustun täielikult*. Juhul kui vastaja ei osanud seisukohta võtta väite puhul, oli võimalus valida vastuse variant *ei oska öelda*.

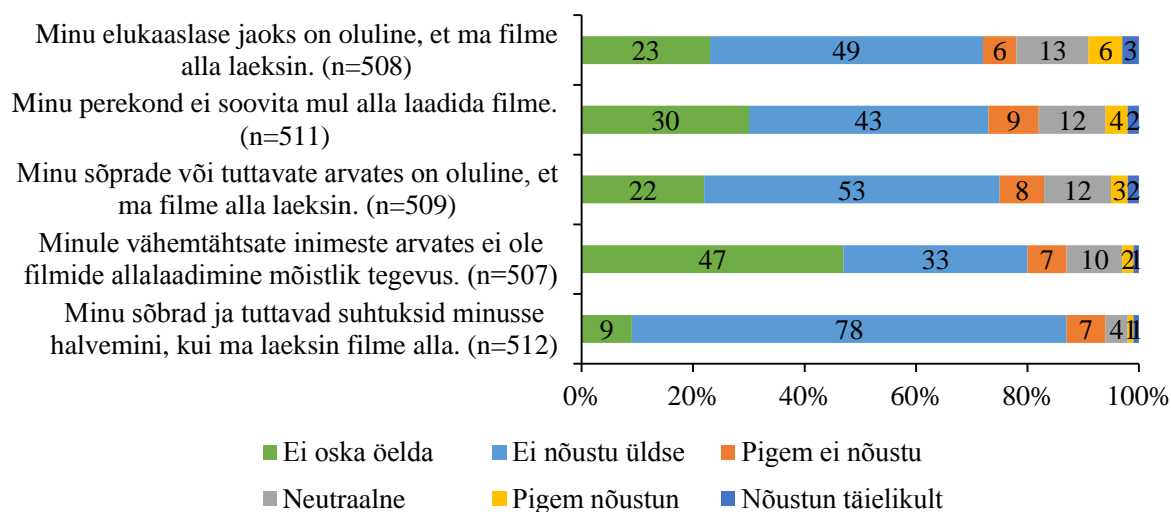
Käitumise hoiaku uurimiseks esitas autor kolm väidet (vt joonis 15). Ükski väidetest ei domineeri ühegi vastusevariandi puhul. Kui jätta neutraalsele vastusevariandile vastanute osakaal välja, siis selgub, et pigem nõustutakse või nõustutakse täielikult väidetega. 52% vastanutest leiab, et filmide allalaadimine on hea idee, 49% kasulik ning 46% suhtuvad antud tegevusse soosivalt. Autori eeldab, et need, kes tegelevad allalaadimisega on ka selle tegevuse soosijad. Kõigi kolme vastuse variandi puhul on ka vastajate arvamuse neutraalsus väga suure osakaaluga, millest võib järeldada, et väga paljudel ei ole esitatud hoiakute osas kindlat seisukohta.

Joonis 15. Vastanute vastused käitumise hoiaku kohta, %

Allikas: (autori koostatud)

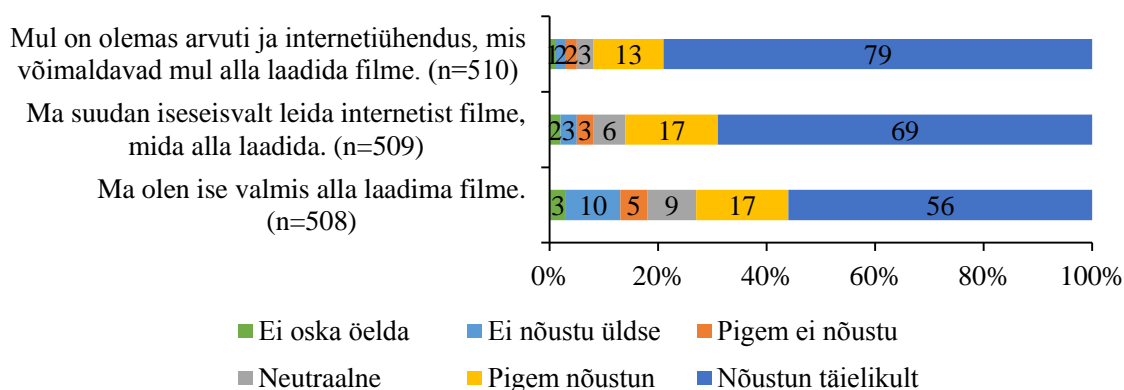
Subjektiiivse normi uurimiseks esitas autor käesolevas uuringus viis väidet (vt joonis 16). Jooniselt selgub, et vastajate seas peaaegu kõigi väidete puhul domineeris enim vastuse variant: *ei nõustu üldse*. Uuringust selgus, et 85% inimestest arvavad, et nende sõprade ja tuttavate suhtumine ei muutu halvemaks, kui nad filme alla laeksid. Seda toetab ka arvamus, et 61% hindavad, et nende sõprade ja tuttavate jaoks ei ole oluline, kas nad laevad filme alla. 55% ankeedi täitjate elukaaslased ei pea oluliseks, kas laetakse filme alla ning 52% perekonnad soovivad tegeleda filmide allalaadimisega. Tulenevalt antust väidetest selgub ka, et küllaltki suur osa vastajatest on neutraalsel arvamusel või ei oska vastata, kuna nad ei ole teadlikud, mida nende tuttavad, sõbrad, perekond või elukaaslane arvab konkreetsest teguviisist. Samas 47% vastanutest ei tea vähemtähtsate inimeste arvamust. Antud asjaolu on mõistetav, kuna allalaadimine ei pruugi olla teema, mida vähemtähtsate inimestega arutatakse. Tulemuste põhjal arvab autor, et elukaaslase, sõprade, tuttavate ning perekonna jaoks ei ole allalaadimine oluline ning kui sellega tegeletakse, siis ei muutu suhtumine allalaadijasse halvemaks.

Joonis 16. Vastanute vastused subjektiivsete normide kohta, %

Allikas: (autori koostatud)

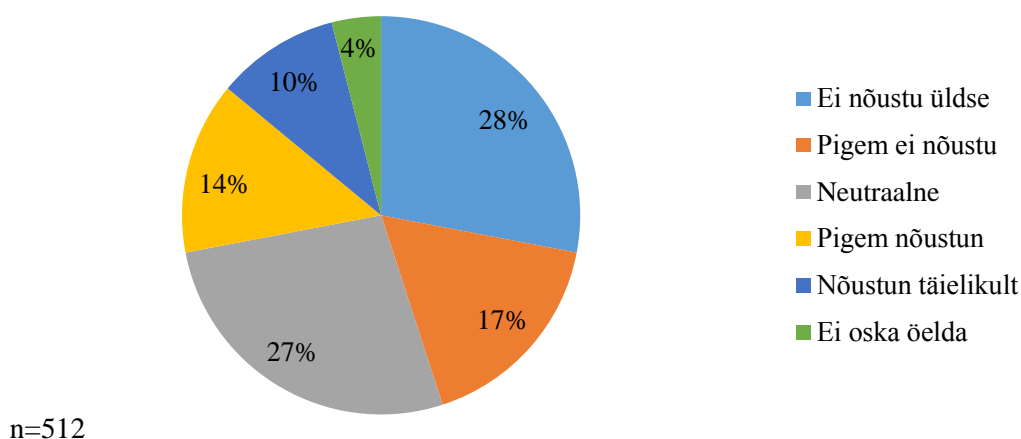
Tajutud käitumuslikku kontrolli uuris autor kolme väitega (vt joonis 17). Võrreldes teiste väidetega, siis antud väidete puhul domineeris enim vastuse variant *nõustun täielikult*, ehk siis enamik vastajatest leiab, et neil on olemas arvuti ja internetiühendus, mis võimaldab neil alla laadida filme (79%), suudavad iseseisvalt leida internetist filme, mida alla laadida (69%) ja on valmis ise seda tegema (56%). Antud vastustest järeldab autor, et tehnilised lahendused on olemas väga paljudel, kuid kõikidel neil ei pruugi olla teadmisi iseseisvalt filmide allalaadimiseks või nad ise ei soovi mingil põhjusel allalaadimisega tegeleda.

Joonis 17. Vastanute vastused tajutud käitumusliku kontrolli kohta, %

Allikas: (autori koostatud)

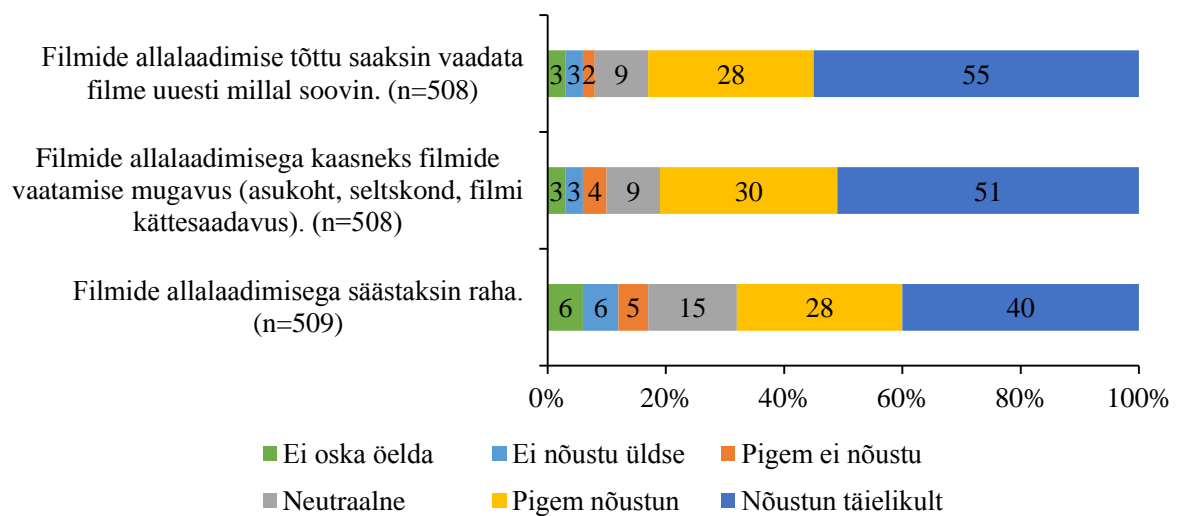
Olulisust uuris autor ühe väitega (vt joonis 18): *minu jaoks on oluline alla laadida filme*. Kui jooniselt 15 järeldub, et vastajad on pigem nõus või täiesti nõus, et filmide allalaadimine on kasulik, hea idee ja soosivad seda, siis olulisuse osas ollakse vastupidisel arvamusel. 45% vastanutest ei pea allalaadimist enda jaoks oluliseks. Autor järeldab, et kuigi vastanute arvates võib filmide allalaadimine olla hea idee ning kasulik, siis ei ole see nende jaoks väga oluline tegevus.

Joonis 18. Vastanute vastused olulisuse kohta, %

Allikas: (autori koostatud)

Joonis 19 kirjeldab vastanute tajutud hüve allalaadimise suhtes. Jooniselt on näha, et kõigi väidete puhul domineerib nõustmine (nõustun täielikult ja pigem nõustun) ehk suur osa vastanutest leiab, et filmide allalaadimisega saaks vaadata filme millal sooviks (83%), lisaks kaasneks mugavus (81%) ja säästaks raha (68%). Tulenevalt sellest võib autor järeldada, et vastajad tajuvad erinevaid hüvesid, kui nad alla laevad filme. Autor uuris eraldi seisvalt mudelist ka sotsiaalse staatuse tõusu allalaadimise puhul. Selgus, et 76% vastanutest ei ole nõus väitega, et *filmide allalaadimisega tõuseks minu sotsiaalne staatus tutvusringkonnas*. Autor eeldab, et see on tingitud eelkõige sellest, et allalaadimine ei anna mingeid eeliseid teiste inimeste ees ning kuna ka subjektiivsete normide puhul ei tundud, et lähedased inimesed peavad allalaadimist oluliseks (vt joonis 16), siis ka käesolevalt ei tajuta seda hüvena.

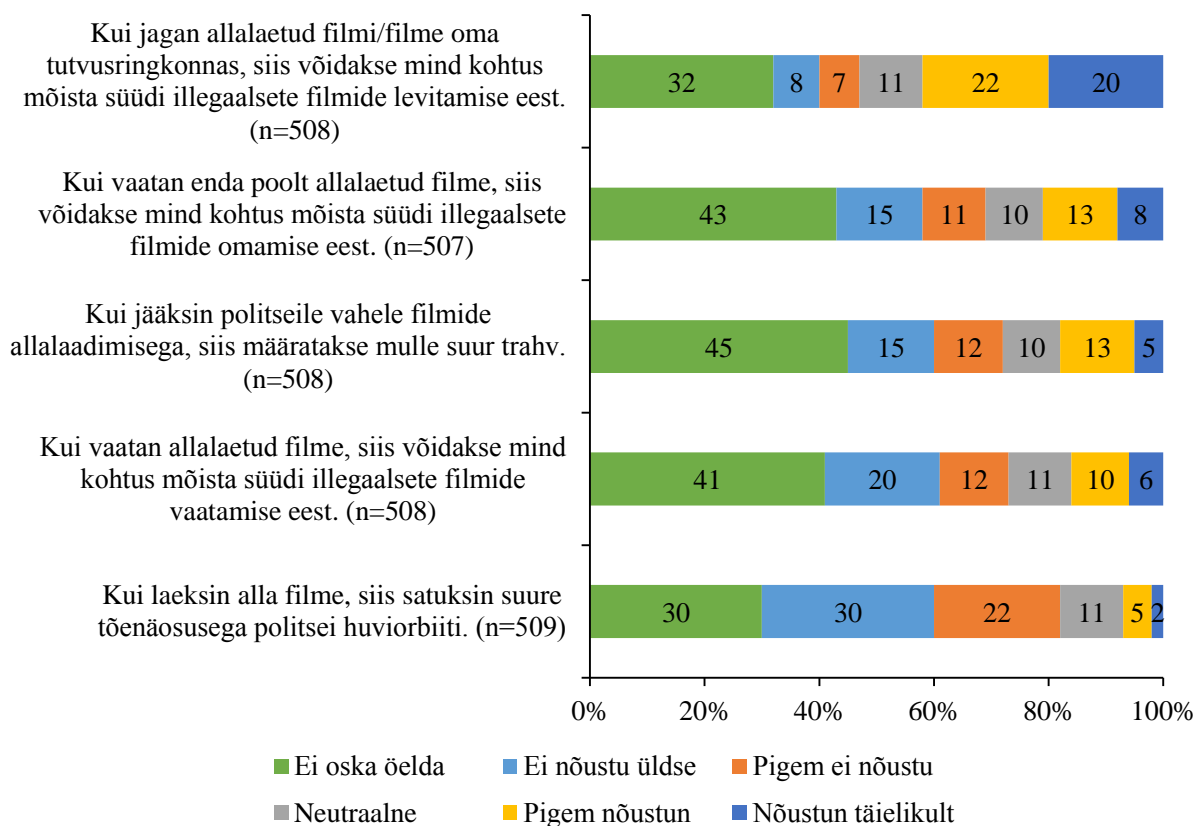

Joonis 19. Vastanute vastused tajutud hüve kohta, %

Allikas: (autori koostatud)

Tajutud riski uuris autor viie väitega (vt joonis 20). Enim domineeris vastajate seas variant *ei oska öelda*, ehk vastajad ei osanud vastata neljale väitele: *kui jääksin politseile vahele filmide allalaadimisega, siis määratakse mulle suur trahv (45%), kui vaatan enda poolt allalaetud filme, siis võidakse mind mõista kohtus süüdi illegaalsete filmide omamise eest (43%), kui vaatan allalaetud filme, siis võidakse mind kohtus mõista süüdi illegaalsete filmide omamise eest (41%) ja kui jagan allalaetud filmi/filme oma tutvusringkonnas, siis võidakse mind kohtus mõista süüdi illegaalsete filmide omamise eest (32%)*. Kusjuures viimase väite puhul on suurem enamus vastajaid (42%) pigem nõus või täiesti nõus, ehk siis tunnetavad riski, et neid võidakse süüdi mõista alla laetud illegaalsete filmide levitamise eest. Uuringust selgus, et küsitletutest 52% ei nõustunud väitega *kui laeksin alla filme, siis satuksin suure tõenäosusega politsei huviorbiiti*. Tulenevalt sellest järeldab autor, et vastajad ei taju illegaalse allalaadimise puhul tõenäosust sattuda korrakaitsjate huviorbiiti. Antud väidete põhjal autor üldiselt järeldab, et vastajad pigem ei taju filmide allalaadimises ja hiljem nende vaatamises midagi illegaalset, siiski levitamise puhul seda tajutakse. Lisaks arvab autor, et vastusevariandi *ei oska öelda* suur osakaal vastajate seas võis olla tingitud asjaolust, et pigem ei ole üliõpilased teadlikud filmide allalaadimist käsitlevatest seadustest või ei mõisteta nende sisu (seadused võivad olla raskesti arusaadavad, kuna on keeruliselt sõnastatud).

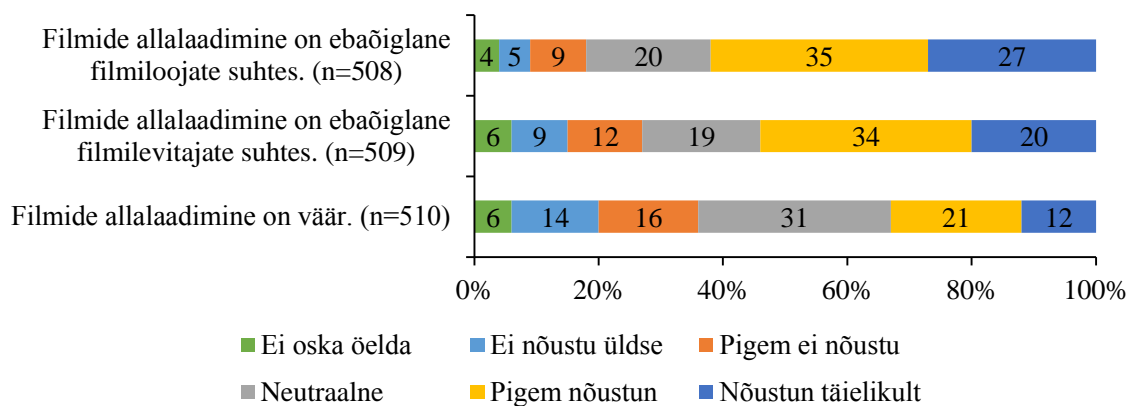

Joonis 20. Vastanute vastused tajutud riski kohta, %

Allikas: (autori koostatud)

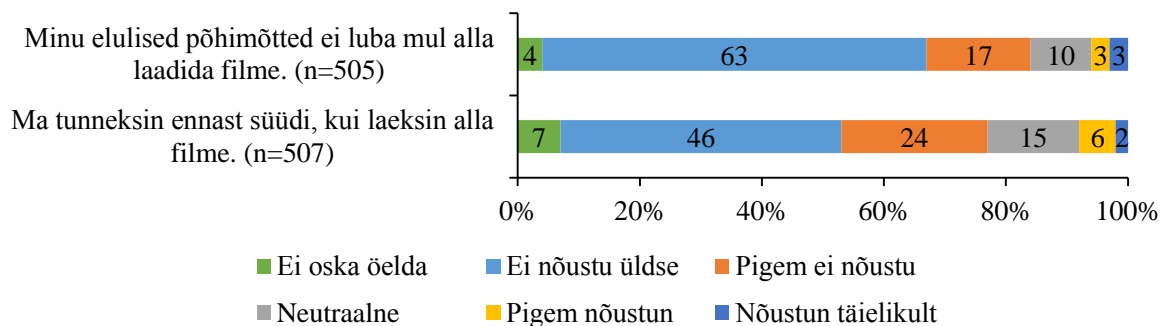
Õiglust uuris autor kolme väitega (vt joonis 21). Selgus, et küsitletute arvates on filmide allalaadimine ebaõiglane filmiloojate (62%) ja filmilevitajate (54%) suhtes, samas ei tulnud selgelt välja üldine arusaam, kas filmide piraatlikul teel allalaadimine on väär. Uuringust tuli välja vastuolu selles, et allalaadimine on ebaõiglane filmilevitajate või filmiloojate suhtes, samas ei olda suures osas nõus väitega, et allalaadimine on väär. Autori arvates võib see olla tingitud sellest, et tarbijad saavad aru, et allalaadimise tõttu on levitajate ja loojate rahaline tulu väiksem, siiski ei pea nad üldiselt filmide allalaadimist vääraks. Seda võib seostada ka sellega, et suure tõenäosusega tarbijad ei taju, et nad jääksid vahele politseile, mistõttu autor eeldab, et nende kahe väite vahel võib eksisteerida seos – nimelt ei pruugita pidada antud käitumist seaduse silmis halvaks.

Joonis 21. Vastanute vastused õigluse kohta, %

Allikas: (autori koostatud)

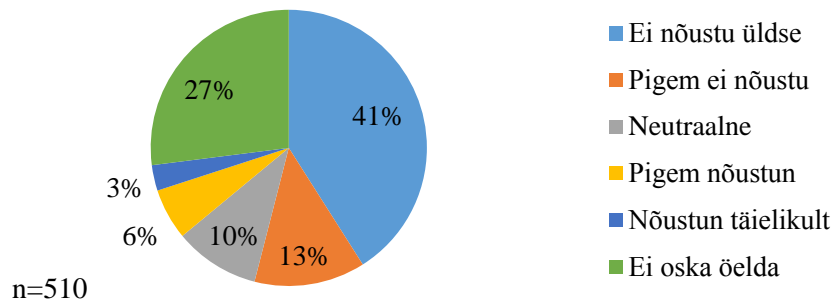
Joonisel 22 on uuritud moraalset kohustust kahe väitega. Suurem osa vastanutest leiab, et elulised põhimõtted lubavad neil alla laadida filme (80%) ja nad ei tunneks ennast süüdi seda tehes (70%). Uuringust järeldub, et Eesti üliõpilaste seas on väga väike hulk neid, kellele läheb filmide piraatlikul teel allalaadimine nende eluliste põhimõtetega vastuollu või tekib süütunne, mõlema väite puhul on see vastavalt 6% ja 8%. Antud tulemusi kinnitab ka joonise 21 põhjal järeldatu, et selgelt ei tule välja arvamus, et filmide allalaadimine on väär, mistõttu ei saa inimeses tekkida ka süüd. Autori arvates võib olla seos ka sellega, et allalaadimist ei peeta seaduse silmis halvaks ning puudub hirm tagajärgede (karistuse) ees, mistõttu puudub ka süütunne ja vastuolo eluliste põhimõtetega. Lisaks võib mõjutada ka asjaolu, et võidakse üle võtta tutvusringkonna elupõhimõtteid ja ellusuhtumist allalaadimisse.

Joonis 22. Vastanute vastused moraalse kohustuse kohta, %

Allikas: (autori koostatud)

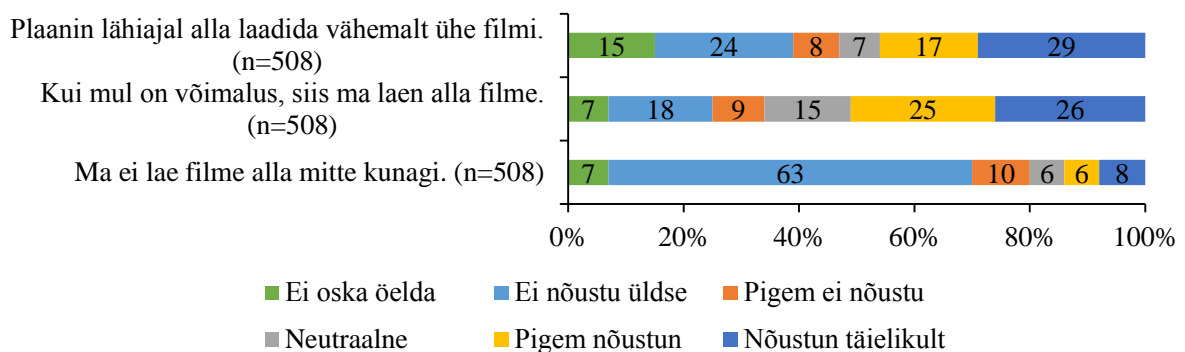
Seadust uuris autor ühe väitega *Eesti Vabariigis kehtivad seadused takistavad mul filmide allalaadimist* (vt joonis 23). Selgus, et üle poolte küsitletutest (54%) ei nõustu antud väitega ning üle ühe neljandiku (27%) ei osanud antud väitele vastata. Autori arvates näitab uuringutulemus seda, et inimesed ei tunne hirmu seaduslike tagajärgede (karistuste) osas ning kindlasti võib põhjuseks olla ka asjaolu, et väga suur hulk inimesi ei ole kursis seadustega.

Joonis 23. Vastanute vastused seaduste osas, %

Allikas: (autori koostatud)

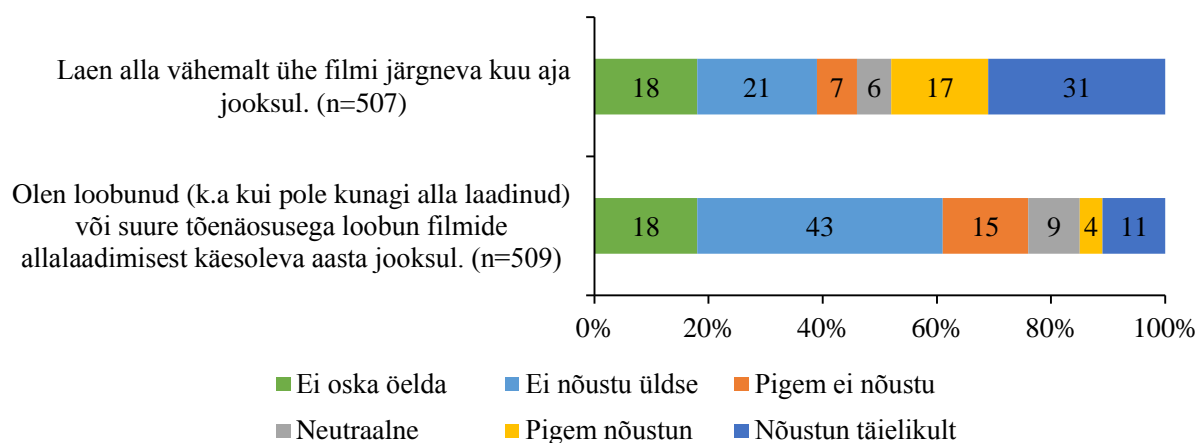
Autor uuris käitumise kavatsust kolme väitega (vt joonis 24). Suur enamus (73%) küsitletutest on arvamusel, et nad kindlasti kunagi laevad alla filmi. 14% vastanutest arvavad, et nad pigem või täielikult nõustuvad, et ei lae mitte kunagi alla filme. Autor kõrvutas selle vastuse osakaalu joonisel 6 uurituga, kus selgus, et 19% pole alla laadinud ühtegi filmi. Sellest järeldub, et siiani mittelaadijate hulgas on neid, kes võivad tulevikus laadida alla filme. Ülejäänud kahe väite puhul moodustas enamuse vastajatest need, kes laevad alla filme või teevad seda võimaluse tekkides.

Joonis 24. Vastanute vastused käitumise kavatsuse kohta, %

Allikas: (autori koostatud)

Allalaadimise käitumist uuris autor kahe väitega (vt joonis 25). Küsitlusest selgus, et 58% vastanutest arvab, et nad suure tõenäosusega ei loobu filmide allalaadimisest käesoleva aasta jooksul ning 48% arvavad, et nad laevad alla vähemalt ühe filmi järgneva kuu aja jooksul. Autori arvates väljendab see Eesti üliõpilaste seas olevat allalaadimise aktiivsust kui ka käitumist üldiselt. Autor võrdles joonis 6 tulemust, et 24% tudengitest laadis viimati filmi alla 4 ja rohkem nädalat tagasi ning joonis 25 tulemusega, kust 28% vastanutest ei pruugi laadida järgneva kuu aja jooksul filmi alla ning nende põhjal võib eeldada, et on neid üliõpilasi, kes küll laevad alla filme, aga ei tee seda väga tihti (st igakuiselt). Kui kõrvutada joonis 6 tulemus (19% küsitletutest ei ole nutiseadmest või arvutist alla laadinud ühtegi filmi) joonis 24 (8% ei lae mitte kunagi alla filme) ning joonis 25-ga (11% vastanutest käesoleva aasta jooksul loobuvad või on eelnevalt loobunud filmide allalaadimisest), siis võib autor järeldada, et need, kes pole siiani alla laadinud ühtegi filmi võivad seda teha tulevikus või juba käesoleva aasta jooksul. See näitab, et inimesed mõtleavad allalaadimisele ning ei välista sellise teo tegemist.

Joonis 25. Vastanute seas käitumine allalaadimise suhtes, %

Allikas: (autori koostatud)

Magistritöös püstitas autor hüpoteesid uuringu mudeli komponentide alusel. Hüpoteeside kontrollimiseks kasutati mitteparameetrilist Spearmani astakkorrelatsiooni, mille abil saab kindlaks teha statistilise suuna ja monotoonse seose tugevuse kahe teguri vahel. Autor määras kindlaks ülempiiri tõenäosuseks teha esimest liiki viga ehk olulisusnivoo $\alpha = 0,05$. Tulenevalt sellest, kui olulisuse nivool on olulisustõenäosus $p < 0,05$, võib lugeda kahe tunnuse vahelise seose statistiliselt oluliseks. Autor hindas korrelatsiooni tugevust, et kinnitada või

tagasi lükata püstitatud hüpotees. Uuringutulemuste analüüsiks kasutati andmetöötlusprogrammi SPSS ja Microsoft Excel. Väidete tegurikoodid on toodud lisas 2 küsimustiku teises osas.

Hüpotees 1: Hoiak käitumise suhtes mõjutab positiivselt käitumise kavatsust alla laadida filme.

Tabelis 2 on toodud autori poolt läbi viidud Spearmani astakkorrelatsiooni tulemused. Selgub, et internetist allalaadimise käitumise hoiaku ja käitumise kavatsuse vahel on nõrk kuni keskmine seos (olenevalt väite mõjust käitumise kavatsusele).

Tabel 2. Spearmani astakkorrelatsiooni tulemused käitumise hoiaku ja käitumise kavatsuse vahel

Tegurid	Spearmani korrelatsioonikordaja (ρ)	Olulisustõenäosus (p)
AB1-BI1	0,471	0,000
AB1-BI2	0,485	0,000
AB1-BI3	0,385	0,000
AB2-BI1	0,420	0,000
AB2-BI2	0,403	0,000
AB2-BI3	0,347	0,000
AB3-BI1	0,542	0,000
AB3-BI2	0,501	0,000
AB3-BI3	0,424	0,000

Allikas: (autori koostatud)

Nõrk seos eksisteerib tegurite AB1-BI3 ja AB2-BI3 vahel, kuid ülejäänud tegurite puhul on tegemist keskmise seosega. Autor püüdis leida kinnitust hüpotees 1-le, et mida positiivsem on üliõpilase hoiak internetist filmide allalaadimisele, seda suurem on ka tema käitumise kavatsus ja vastupidi. Olulisuse nivool on olulisustõenäosus $p < 0,05$, mistõttu võib lugeda kahe tunnuse vahelise seose statistiliselt oluliseks. Kuna korrelatsiooni tugevus, peaaegu kõigi tegurite v.a eelpool mainitud kahe puhul, on keskmine, siis autori poolt püstitatud **hüpotees 1 leiab kinnitust**.

Hüpotees 2: Subjektiivsed normid internetipiraatluse suhtes mõjutavad positiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust alla laadida filme.

Autori poolt koostatud tabelis 3 on välja toodud Spearmani astakkorrelatsiooni tulemused, millest lähtuvalt saab järeldada, et subjektiivse normi ja käitumise kavatsuse vahel

eksisteerib väga nõrk või nõrk positiivne seos v.a tegurite SN5-BI1 ja SN5-BI2, mille vahel eksisteerib keskmise tugevusega seos.

Tabel 3. Spearmani astakorrelatsiooni tulemused subjektiivsete normide ja käitumise kavatsuse vahel

Tegurid	Spearmani korrelatsioonikordaja (ρ)	Olulisustõenäosus (p)
SN1-BI1	0,339	0,000
SN1-BI2	0,356	0,000
SN1-BI3	0,337	0,000
SN2-BI1	0,168	0,001
SN2-BI2	0,174	0,000
SN2-BI3	0,135	0,005
SN3-BI1	0,281	0,000
SN3-BI2	0,260	0,000
SN3-BI3	0,317	0,000
SN4-BI1	0,374	0,000
SN4-BI2	0,396	0,000
SN4-BI3	0,288	0,000
SN5-BI1	0,522	0,000
SN5-BI2	0,471	0,000
SN5-BI3	0,371	0,000

Allikas: (autori koostatud)

Autor püüdis leida kinnitust hüpotees 2-le, et mida enam tajutakse, et perekond, sõbrad või tuttavad soovivad või peavad oluliseks filmide allalaadimist, seda tõenäolisem on käitumise kavatsus seda tegu sooritada ning vastupidi. Olulisuse nivool on olulisustõenäosus $p < 0,05$, seega saab lugeda kahe tunnuse vahelise seose statistiliselt oluliseks. Kuna korrelatsiooni tugevus on enamus tegurite puhul siiski nõrk, siis autori poolt püstitatud **hüpotees 2 ei leia kinnitust.**

Hüpotees 3: Tajutud käitumuslik kontroll mõjutab positiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust alla laadida filme.

Tabelis 4 on autori poolt läbi viidud Spearmani astakorrelatsiooni tulemused, millest selgub, et tajutud käitumusliku kontrolli ja käitumise kavatsuse vahel eksisteerib nõrk või keskmise tugevusega seos. Enamus väidete puhul eksisteerib nõrk seos, kuid tegurite PBC2-BI3, PBC3-BI1, PBC3-BI2 ja PBC3-BI3 vahel eksisteerib keskmine seos.

Tabel 4. Spearmani astakkorrelatsiooni tulemused tajutud käitumusliku kontrolli ja käitumise kavatsuse vahel

Tegurid	Spearmani korrelatsioonikordaja (ρ)	Olulisustõenäosus (p)
PBC1-BI1	0,244	0,000
PBC1-BI2	0,225	0,000
PBC1-BI3	0,205	0,000
PBC2-BI1	0,393	0,000
PBC2-BI2	0,387	0,000
PBC2-BI3	0,406	0,000
PBC3-BI1	0,664	0,000
PBC3-BI2	0,634	0,000
PBC3-BI3	0,666	0,000

Allikas: (autori koostatud)

Autor püüdis leida kinnitust hüpotees 3-le, et mida enam usutakse, et omatakse filmide allalaadimiseks valmidust, oskust ja vastavaid seadmeid, seda suurem on käitumise kavatus seda teha ning vastupidi. Olulisuse nivool on olulisustõenäosus $p < 0,05$, mistõttu saab lugeda kahe tunnuse vahelise seose statistiliselt oluliseks. Kuna korrelatsiooni seose tugevus on enamuse tegurite puhul nõrk v.a eelpool mainitud seostel, siis **saab autori poolt püstitatud hüpoteesi 3 võtta vastu osaliselt väite (PBC3) ma olen ise valmis alla laadima filme puhul.**

Hüpotees 4: Olulisus mõjutab positiivselt üliõpilaste käitumist filmide allalaadimisse.

Olulisuse ja käitumise vaheliste seosetegurite testimisel Spearmani astakkorrelatsiooniga (vt Tabel 5) selgub, et kahe teguri vahel eksisteerib keskmine positiivne seos.

Tabel 5. Spearmani astakkorrelatsiooni tulemused olulisuse ja käitumise vahel

Tegurid	Spearmani korrelatsioonikordaja (ρ)	Olulisustõenäosus (p)
O-B1	0,638	0,000
O-B2	0,492	0,000

Allikas: (autori koostatud)

Autor püüdis leida kinnitust hüpotees 4-le, et mida olulisemaks peetakse allalaadimist, seda suurema tõenäosusega laetakse alla filme ja vastupidi. Olulisuse nivool on olulisustõenäosus $p < 0,05$, seega saab lugeda kahe tunnuse vahelise seose statistiliselt oluliseks. Kuna korrelatsiooni seose tugevus on keskmine, siis autori poolt püstitatud **hüpotees 4 leiab kinnitust.**

Hüpotees 5: Tajutud hüve mõjutab positiivselt üliõpilaste hoiakut käitumise suhtes alla laadida filme.

Autori poolt läbi viidud tajutud hüve mõju üliõpilase hoiakule allalaadimisse Spearmani korrelatsiooniga tabelis 6 näitab, et tegurite seoste vaheline tugevus on nõrk.

Tabel 6. Spearmani astakorrelatsiooni tulemused tajutud hüve ja käitumise hoiaku vahel

Tegurid	Spearmani korrelatsioonikordaja (ρ)	Olulisustõenäosus (p)
PB1-AB1	0,298	0,000
PB1-AB2	0,363	0,000
PB1-AB3	0,329	0,000
PB2-AB1	0,347	0,000
PB2-AB2	0,371	0,000
PB2-AB3	0,388	0,000
PB3-AB1	0,246	0,000
PB3-AB2	0,275	0,000
PB3-AB3	0,272	0,000

Allikas: (autori koostatud)

Autor püüdis leida kinnitust hüpotees 5-le, et mida suuremat hüve tajutakse, seda soosivam on hoiak internetist filmide allalaadimisse ja vastupidi. Olulisuse nivool on olulisustõenäosus $p < 0,05$, mistõttu saab lugeda kahe tunnuse vahelise seose statistiliselt oluliseks, kuid nõrga seose tõttu püstitatud **hüpotees 5 ei leia kinnitust**.

Hüpotees 6: Tajutud hüve mõjutab positiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust filmide allalaadimisse.

Tabelis 7 on autori poolt läbi viidud Spearmani astakorrelatsiooni tulemused, millest selgub, et tajutud hüve ja käitumise kavatsuse vahel eksisteerib nõrk või keskmine seos. Enamus tegurite puhul eksisteerib nõrk seos.

Tabel 7. Spearmani astakorrelatsiooni tulemused tajutud hüve ja käitumise kavatsuse vahel

Tegurid	Spearmani korrelatsioonikordaja (ρ)	Olulisustõenäosus (p)
PB1-BI1	0,295	0,000
PB1-BI2	0,314	0,000
PB1-BI3	0,261	0,000
PB2-BI1	0,413	0,000
PB2-BI2	0,409	0,000
PB2-BI3	0,345	0,000
PB3-BI1	0,268	0,000

Tegurid	Spearmani korrelatsioonikordaja (ρ)	Olulisustõenäosus (p)
PB3-BI2	0,337	0,000
PB3-BI3	0,234	0,000

Allikas: (autori koostatud)

Autor püüdis leida kinnitust hüpotees 6-le, et mida suuremat hüve tajutakse, seda tõenäolisem on käitumise kavatsus alla laadida filme ja vastupidi. Olulisuse nivool on olulisustõenäosus $p < 0,05$, mistõttu saab lugeda kahe tunnuse vahelise seose statistiliselt oluliseks, kuid kuna enamus tegurite puhul eksisteerib korrelatsiooni puhul nõrk seos, siis autori poolt püstitatud **hüpotees 6 ei leia kinnitust**.

Hüpotees 7: Tajutud risk mõjutab negatiivselt üliõpilaste hoiakut filmide allalaadimise suhtes.

Tabelis 8 on autori poolt läbi viidud Spearmani astakkorrelatsiooni tulemused, millest selgub, et seoste vahel eksisteerib enamjaolt negatiivne väga nõrk või nõrk seos.

Tabel 8. Spearmani astakkorrelatsiooni tulemused tajutud riski ja käitumise hoiaku vahel

Tegurid	Spearmani korrelatsioonikordaja (ρ)	Olulisustõenäosus (p)
PR1-AB1	-0,228	0,000
PR1-AB2	-0,219	0,000
PR1-AB3	-0,213	0,000
PR2-AB1	-0,178	0,004
PR2-AB2	-0,135	0,046
PR2-AB3	-0,132	0,033
PR3-AB1	-0,114	0,057
PR3-AB2	-0,112	0,066
PR3-AB3	-0,082	0,170
PR4-AB1	-0,096	0,115
PR4-AB2	-0,119	0,054
PR4-AB3	-0,049	0,423
PR5-AB1	0,010	0,852
PR5-AB2	-0,044	0,435
PR5-AB3	0	0,994

Allikas: (autori koostatud)

Autor püüdis leida kinnitust hüpotees 7-le, et mida enam tajutakse riski, seda suurema tõenäosusega on hoiak alla laadida filme negatiivne ja vastupidi. Olulisuse nivool on olulisustõenäosus enamus väidete puhul $p > 0,05$, mistõttu ei saa lugeda kahe tunnuse vahelist seost statistiliselt oluliseks ning autori poolt püstitatud **hüpotees 7 ei leia kinnitust**.

Hüpotees 8: Õiglus mõjutab negatiivselt üliõpilaste subjektiivseid norme filmide allalaadimise suhtes.

Spearmani astakorrelatsiooni tulemused Tabelis 9 näitavad väga nõrka seost. Tegurite J3-SN1 vahel aga eksisteerib nõrk seos.

Tabel 9. Spearmani astakorrelatsiooni tulemused õigluse ja subjektiivsete normide vahel

Tegurid	Spearmani korrelatsioonikordaja (ρ)	Olulisustõenäosus (p)
J1-SN1	-0,166	0,002
J1-SN2	-0,103	0,030
J1-SN3	-0,141	0,022
J1-SN4	-0,145	0,005
J1-SN5	-0,198	0,000
J2-SN1	-0,110	0,043
J2-SN2	-0,067	0,161
J2-SN3	-0,062	0,322
J2-SN4	-0,139	0,007
J2-SN5	-0,161	0,002
J3-SN1	-0,261	0,000
J3-SN2	-0,114	0,017
J3-SN3	-0,123	0,047
J3-SN4	-0,162	0,002
J3-SN5	-0,159	0,002

Allikas: (autori koostatud)

Autor püüdis leida kinnitust hüpotees 8-le, et mida enam tajutakse, et filmide allalaadimine on ebaõiglane, seda suurema tõenäosusega on subjektiivse normi mõju filmide allalaadimise suhtes negatiivne. Enamus tegurite puhul on olulisuse nivool olulisustõenäosus $p < 0,05$, v.a tegurite J2-SN2 ja J2-SN3, seega loeb autor kahe tunnuse vahelise seose statistiliselt oluliseks, kuid kuna korrelatsiooni negatiivne seos on väga nõrk või nõrk, siis **hüpotees 8 ei leia kinnitust.**

Hüpotees 9: Moraalne kohustus mõjutab negatiivselt üliõpilaste subjektiivseid norme filmide allalaadimise suhtes.

Spearmani astakorrelatsiooni tulemusi vaadates (vt Tabel 10) selgub, et moraalne kohustuse ja subjektiivsete normide vahel eksisteerib negatiivne väga nõrga, nõrga või keskmise tugevusega seos.

Tabel 10. Spearmani astakkorrelatsiooni tulemused moraalse kohustuse ja subjektiivsete normide vahel

Tegurid	Spearmani korrelatsioonikordaja (ρ)	Olulisustõenäosus (p)
MO1-SN1	-0,367	0,000
MO1-SN2	-0,237	0,000
MO1-SN3	-0,392	0,000
MO1-SN4	-0,170	0,001
MO1-SN5	-0,221	0,000
MO2-SN1	-0,430	0,000
MO2-SN2	-0,292	0,000
MO2-SN3	-0,410	0,000
MO2-SN4	-0,150	0,003
MO2-SN5	-0,212	0,000

Allikas: (autori koostatud)

Autor püüdis leida kinnitust hüpotees 9-le, et mida rohkem tajutakse, et käitatakse moraalselt õigesti filmide allalaadimise suhtes, seda suurema tõenäosusega on subjektiivse normi mõju filmide allalaadimise suhtes negatiivne. Olulisuse nivool on olulisustõenäosus $p < 0,05$, seega on kahe tunnuse vaheline seos statistiliselt oluline, kuid kuna enamuse tegurite puhul on korrelatsiooni negatiivne seos nõrk (v.a tegurite MO2-SN1 ja MO2-SN3 puhul keskmine), **siis hüpotees 9 ei leia kinnitust.**

Hüpotees 10: Moraalne kohustus mõjutab negatiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust alla laadida filme.

Autori poolt koostatud tabelis 11 on välja toodud Spearmani astakkorrelatsiooni tulemused, millest lähtuvalt saab järeldada, et moraalse kohustuse ja käitumise kavatsuse vahel eksisteerib keskmise tugevusega seos kõigi tegurite puhul. Kusjuures kõige tugevam seos eksisteerib tegurite MO2-BI1 (*minu elulised põhimõtted ei luba mul alla laadida filme ja plaanin lähiajal alla laadida vähemalt ühe filmi*) ja MO2-BI3 (*minu elulised põhimõtted ei luba mul alla laadida filme ja ma ei lae filme alla mitte kunagi*) vahel.

Tabel 11. Spearmani astakkorrelatsiooni tulemused moraalse kohustuse ja käitumise kavatsuse vahel

Tegurid	Spearmani korrelatsioonikordaja (ρ)	Olulisustõenäosus (p)
MO1-BI1	-0,414	0,000
MO1-BI2	-0,409	0,000
MO1-BI3	-0,407	0,000

Tegurid	Spearmani korrelatsioonikordaja (ρ)	Olulisustõenäosus (p)
MO2-BI1	-0,492	0,000
MO2-BI2	-0,464	0,000
MO2-BI3	-0,492	0,000

Allikas: (autori koostatud)

Autor püüdis leida kinnitust hüpotees 10-le, et mida enam tajutakse, et käitatakse moraalselt õigesti, seda suurem on tõenäosus, et ei kavatseta filme alla laadida. Olulisuse nivool on olulisustõenäosus $p < 0,05$, mistõttu on kahe tunnuse vaheline seos statistiliselt oluline. Kuna korrelatsiooni tugevus on keskmine, siis autori poolt püstitatud **hüpotees 10 leiab kinnitust**.

Hüpotees 11: Seadus mõjutab negatiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust alla laadida filme.

Seaduse ja käitumise kavatsuse Spearmani astakorrelatsiooni tulemusel selgub tabelist 12, et negatiivne seose vaheline tugevus on nõrk.

Tabel 12. Spearmani astakorrelatsiooni tulemused seaduse ja käitumise kavatsuse vahel

Tegurid	Spearmani korrelatsioonikordaja (ρ)	Olulisustõenäosus (p)
S-BI1	-0,317	0,000
S-BI2	-0,297	0,000
S-BI3	-0,298	0,000

Allikas: (autori koostatud)

Autor püüdis leida kinnitust hüpotees 11-le, et mida enam tajutakse, et seadused mõjutavad üliõpilaste käitumise kavatsust alla laadida filme, seda suurem on tõenäosus, et ei kavatseta filme alla laadida. Olulisuse nivool on olulisustõenäosus $p < 0,05$, seega on kahe tunnuse vaheline seos statistiliselt oluline, kuid korrelatsiooni tugevus on nõrk, seega autori poolt püstitatud **hüpotees 11 ei leia kinnitust**.

Hüpotees 12: Käitumise kavatsus mõjutab positiivselt üliõpilaste käitumist alla laadida filme.

Tabelis 13 toodud autori poolt läbi viidud Spearmani astakorrelatsiooni tulemustest selgub, et internetist allalaadimise kavatsuse ja tegeliku käitumise vahel on keskmine kuni tugev seos (olenevalt väite mõjust käitumisele). Kusjuures peaaegu väga tugev seos eksisteerib tegurite BI1-B1 (*plaanin lähiajal alla laadida vähemalt ühe filmi ja laen alla vähemalt ühe filmi järgneva kuu aja jooksul*) vahel.

Tabel 13. Spearmani astakorrelatsiooni tulemused käitumise kavatsuse ja käitumise vahel

Tegurid	Spearmani korrelatsioonikordaja (ρ)	Olulisustõenäosus (p)
B11-B1	0,883	0,000
B11-B2	0,654	0,000
B12-B1	0,822	0,000
B12-B2	0,639	0,000
B13-B1	0,714	0,000
B13-B2	0,698	0,000

Allikas: (autori koostatud)

Autor püüdis leida kinnitust hüpotees 12-le, et mida enam ollakse arvamusel, et kavatsetakse alla laadida filme (või ei laeta filme alla üldse), siis seda tõenäolisemalt seda ka tehakse (või ei tehta) ning vastupidi. Olulisuse nivool on olulisustõenäosus $p < 0,05$, mistõttu saab lugeda kahe tunnuse vahelise seose statistiliselt oluliseks. Tulenevalt sellest ning korrelatsiooniseose keskmisest ja tugevast seosest, saab järeldada, et autori poolt püstitatud **hüpotees 12 leiab kinnitust**. Kusjuures antud hüpotees leiab kinnitust kõige kindlamalt. Ka Ajzen (1991, 181) järeldab, et käitumise kavatsus on otseseks teguriks tegelikule käitumisele.

3.3. Uuringu järeldused

Uuringu tulemuste põhjal vastab autor magistritöös püstitatud uuringuküsimustele ja hüpoteesidele.

1. Milline on Eesti üliõpilaste käitumine filmide allalaadimisse ning miks ja kuidas nad seda teevad?

Uuringu tulemustest selgus, et 81% vastanud üliõpilastest on alla laadinud filme. Kusjuures neist üle poole (kogu vastanutest 41%) laadisid viimati alla filmi vähem kui üks nädal tagasi. Sellest järeldub, et üliõpilaste seas on filmide allalaadimine levinud tegevus.

Autori poolt läbiviidud uuringu tulemustest selgus, et nii vanus kui ka interneti kogemus avaldavad otsest mõju filmide allalaadimise käitumisele. Mida nooremad on üliõpilased, seda suurema tõenäosusega nad ka filme alla laevad ning mida kogenum on tudeng internetis seda suurema tõenäosusega ta ka filme alla laeb. Selgus ka, et filmide allalaadimine on meeste hulgas populaarsem kui naiste seas. Uuringutulemuste põhjal ei saadud teha järeldusi, kas sissetulek avaldab (või ei avalda) mõju allalaadimise käitumisele.

Uuringust selgus ka, milliseid interneti võimalusi või kanaleid kasutavad üliõpilased enim allalaadimiseks. Ülekaalukalt (75%) on populaarsed *torrentid* ning seejärel interneti veebilehed (46%). Üliõpilaste seas on filmide allalaadimise peamisteks põhjusteks mugavus ja kiirus (86%) ning raha säästmine (65%).

Autor uuris ka ACTA mõju filmide allalaadimise käitumisele ning selgus, et 85%-le üliõpilastele ei avaldanud see mingisugust mõju. Veel uuris autor allalaadimise mõju kino külastusele ning järeltus, et 59% vastanutest eelistab filmi vaadata kinos.

2. Millised tegurid mõjutavad üliõpilaste hoiakuid ja käitumist filmide allalaadimise puhul?

Autor uuris planeeritud käitumise teooria ning eetika teooria komponentide integreeritud mudelil, lisades omaltpoolt mudelisse veel täiendavalt kolm komponenti, hoiakuid ja käitumist filmide allalaadimise puhul. Uuringu mudeli alusel püstitati hüpoteesid, mis esitasid autori väiteid tegurite omavaheliste seoste kohta. Hüpoteeside kontrollimiseks ning uuringu mudeli komponentide statistilise seose esinemise kindlakstegemisel teostati mitteparameetiline Spearmani astakkorrelatsioon.

Hüpotees 1: Hoiak käitumise suhtes mõjutab positiivselt käitumise kavatsust alla laadida filme – **leidis kinnitust**. Seega saab uuringu tulemustest järeldada, et mida positiivsem on üliõpilase hoiak filmide allalaadimisele, seda suurem on tema käitumise kavatsus filme alla laadida.

Hüpotees 2: Subjektiivsed normid internetipiraatluse suhtes mõjutavad positiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust alla laadida filme – **ei leidnud kinnitust**. Uuringu tulemusel leidub kahe teguri vahel nõrk statistiline seos, seega ei saanud hüpotees kinnitust. Seega üliõpilasele oluliste inimeste (pere, sõbrad ja tuttavad) arvamus ja soovitusel filmide allalaadimisele ei avalda oluliselt mõju tema käitumise kavatsusele alla laadida filme.

Hüpotees 3: Tajatud käitumuslik kontroll mõjutab positiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust alla laadida filme – **leidis osaliselt kinnitust**. Kinnitust leidis väide, et üliõpilased on valmis alla laadima filme ning eksisteeris seos (keskmine) filmide allalaadimisele. Ülejäänud tegurite puhul oli nõrk seos, seega need tegurid ei leidnud kinnitust v.a iseseisvalt allalaetavate filmide leidmise seos mitteallalaadimisega, mis samuti omas keskmise tugevusega seost. Ehk võib väita, et mida positiivsemalt tajusid vastajad valmidust ja oskust alla laadida, seda suurema tõenäosusega see ka avaldab mõju käitumise kavatsusele.

Hüpotees 4: Olulisus mõjutab positiivselt üliõpilaste käitumist filmide allalaadimisse – **leidis kinnitust**. Kuigi subjektiivne norm (hüpotees 2) ei leidnud kinnitust, siis tulenevalt uuringu tulemustest saab väita, et mida olulisemaks peavad vastajad filmide allalaadimist, seda suurema tõenäosusega seda ka teevad. Seega leidis kinnitust autori poolt mudelisse lisatud olulisuse komponent.

Hüpotees 5: Tajutud hüve mõjutab positiivselt üliõpilaste hoiakut käitumise suhtes alla laadida filme – **ei leidnud kinnitust**. Uuringu tulemuste põhjal leidub kahe teguri vahel nõrk positiivne seos ning seetõttu ei saanud hüpotees kinnitust. Seega üliõpilaste tajutud hüve ei avalda olulist mõju hoiakule allalaadimisse.

Hüpotees 6: Tajutud hüve mõjutab positiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust filmide allalaadimisse – **ei leidnud kinnitust**. Hüpoteesi puhul eksisteeris kahe teguri vahel nõrk statistiline seos. Seetõttu üliõpilaste seas tajutud hüve ei avalda otsest mõju filmide allalaadimise kavatsusele.

Hüpotees 7: Tajutud risk mõjutab negatiivselt üliõpilaste hoiakut filmide allalaadimise suhtes – **ei leidnud kinnitust**. Kahe teguri vahel esineb nõrk või väga nõrk negatiivne statistiliselt oluline seos, seega vastanud üliõpilaste riski tajumine ei avalda otsest mõju hoiakule allalaadimise suhtes.

Hüpotees 8: Õiglus mõjutab negatiivselt üliõpilaste subjektiivseid norme filmide allalaadimise suhtes – **ei leidnud kinnitust**. Tegurite vahel eksisteerib negatiivne statistiliselt oluline seos, kuid nõrga korrelatsiooni tõttu ei leia hüpotees kinnitust ehk üliõpilaste õigluse (õiglaste otsuste) tajumine ei avalda otsest mõju subjektiivsetele normidele filmide allalaadimise suhtes.

Hüpotees 9: Moraalne kohustus mõjutab negatiivselt üliõpilaste subjektiivseid norme filmide allalaadimise suhtes – **ei leidnud kinnitust**. Ka antud tegurite vahel eksisteerib negatiivne statistiliselt oluline seos. Tulenevalt nõrgast korrelatsioonist, ei leia hüpotees kinnitust. Seega, üliõpilaste moraalne kohustus ei mõjuta otseselt subjektiivseid norme filmide allalaadimise suhtes.

Hüpotees 10: Moraalne kohustus mõjutab negatiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust alla laadida filme – **leidis kinnitust**. Uuringu tulemustest lähtuvalt saab järeldada, et mida negatiivsem on üliõpilase moraalne hoiak filmide allalaadimisse, seda suurema tõenäosusega ta ka filme alla ei lae.

Hüpotees 11: Seadus mõjutab negatiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust alla laadida filme – **ei leidnud kinnitust**. Kuigi tegurite vahel on statistiliselt negatiivne oluline seos, siis nõrga korrelatsiooni tõttu ei leidnud hüpotees kinnitust. Seega Eestis kehtivad seadused ei avalda üliõpilastele otsest mõju filmide allalaadimise kavatsusele.

Hüpotees 12: Käitumise kavatsus mõjutab positiivselt üliõpilaste käitumist alla laadida filme – **leidis kinnitust**. Võrreldes eelnevate hüpoteesidega on käesoleva hüpoteesi kahe teguri vaheline korrelatsioon kõige tugevam. Uuringu tulemustest võib väita, et mida suurem on üliõpilase kavatsus filme allalaadida, seda tõenäolisemalt ta ka seda teeb.

Uuringu tulemustest lähtuvalt mõjutab Eesti üliõpilaste seas hoiak käitumise suhtes käitumise kavatsust (filmide allalaadimist), osaliselt tajutud käitumuslik kontroll käitumise kavatsust, olulisus käitumist, moraalne kohustus käitumise kavatsust ja käitumise kavatsus käitumist.

3.4. Soovitused tulevasteks uuringuteks ja ettepanekud, kuidas vähendada filmide allalaadimist

Käesolevas alapeatükis annab autor lähtuvalt uuringu tulemustest omapoolseid soovitusi tulevasteks uuringuteks ning teeb ettepanekuid allalaadimise vähendamiseks.

Autor soovib viie aasta pärast üliõpilaste seas viia läbi sarnase uuringu. See annaks ülevaate, kas nooremate pealekasv on mõjutanud üliõpilaste hoiakuid ja käitumist filmide allalaadimisse. Autori arvates oleks huvitav välja selgitada, kuivõrd palju erinevad tulemused keskkooli, ülikooli ja kutsekooli õpilaste vahel. Sarnase uuringu võiks läbi viia ka kasutades eetika teooriatel põhinevat mudelit, näiteks Hunt-Vitelli üldise turunduseetika mudelit, mis annaks ülevaate eetikast lähtuvalt. Autor soovib viia uuringu läbi erinevate erialade lõikes, eriti huvitavad võivad tulla tulemused õiguserialadel, kuna need tudengid peaksid teistega võrreldes tundma Eesti õigusloomet kõige paremini.

Alljärgnevalt toob autor kaks ettepanekut, kuidas vähendada filmide allalaadimist.

1. Ettepanek kinodele: eripakkumised pikka aega mitte või üldse mitte küllastajatele.

Kino võiks läheneda ka neile potentsiaalsetele klientidele, kes pole tükk aega (või üldse mitte) kino külasthanud tehes neile eripakkumise (nt kinkekaardi soodustusega). Uuringu

tulemustest tuli selgelt välja, et üliõpilased eelistavad esilinastunud filmi vaadata kinos kui seda alla laadida. Lisaks toodi välja ka raha säästmise argument filmide allalaadimise põhjusena, seega kinkekaardid võimaldaksid üliõpilastel raha kokku hoida.

2. Ettepanek telekommunikatsiooni ettevõtetele: tarbijauuringud.

Näiteks nii Starman kui ka Elion on väga tugevalt arendanud enda videolaenutuse keskkonda, kuid filmide valik võrreldes kinodes linastuvate filmide arvuga on väike. Tasuks läbi viia erinevaid tarbijauuringuid, selgitamaks välja milliseid filme või seriaale inimesed sooviksid näha videolaenutuses. Uuringust selgus, et on neid üliõpilasi, kes laevad filme alla ainult seepärast, et need pole televisioonis või kinos kättesaadavad. Uuringu tulemustest lähtudes võiksid telekommunikatsiooni ettevõtted muuta oma filmide valikut (suurendada, täiendada valikut vastavalt eelistustele).

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks oli uurida, millised on Eesti üliõpilaste hoiakud ja käitumine piraatlikul teel filmide allalaadimisse. Töö eesmärgi saavutamiseks teostati perioodil 23.03.-09.04.2015 internetis struktureeritud ankeetküsimustikuga kvantitatiivne uuring, millele laekus kokku 512 korrektselt täidetud ankeeti. Filmide allalaadimisega seotud hoiakute ja käitumise väljaselgitamiseks kasutas autor planeeritud käitumise teooria (ingl. k. *theory of planned behavior*) ja eetika teooria komponentide integreeritud mudelit ning täiendas seda kolme omapoolse teguriga. Uuringu mudeli komponentide omavaheliste seoste uurimiseks ning magistritöös püstitatud hüpoteeside kontrollimiseks kasutati mitteparameetrilist Spearmani astakorrelatsiooni. Uuringutulemusi analüüsiti programmides SPSS ja Microsoft Excel.

Töö uuringu tulemuste põhjal vastati püstitatud uurimisküsimustele.

1. Milline on Eesti üliõpilaste käitumine filmide allalaadimisse ning miks ja kuidas nad seda teevad?

Uuringu tulemustest selgus, et 81% vastanud üliõpilastest on alla laadinud filme. Kusjuures neist üle poole (kogu vastanutest 41%) laadisid viimati alla filmi vähem kui üks nädal tagasi.

Uuringust järeldus, et nii vanus kui ka interneti kogemus avaldavad otsest mõju filmide allalaadimise käitumisele, samas ACTA ei avalda sellele mõju. Käesoleva töö tulemuste põhjal ei saadud teha järeldusi, kas sissetulek avaldab (või ei avalda) mõju allalaadimise käitumisele. Interneti võimalustest või kanalitest kasutavad allalaadimiseks üliõpilased enim *torrenteid* (75%) ning interneti veebilehti (46%). Üliõpilaste seas on filmide allalaadimise peamisteks põhjusteks mugavus ja kiirus (86%) ning raha säästmine (65%). Selgus ka, et 59% vastanutest eelistab allalaadimisele filmi vaadata kinos.

2. Millised tegurid mõjutavad üliõpilaste hoiakuid ja käitumist filmide allalaadimise puhul?

Uuringu tulemustest lähtuvalt mõjutab Eesti üliõpilaste seas hoiak käitumise suhtes käitumise kavatsust (filmide allalaadimist), osaliselt tajutud käitumuslik kontroll käitumise kavatsust, olulisus käitumist, moraalne kohustus käitumise kavatsust ja käitumise kavatsus

käitumist. Subjektiivne norm, tajutud hüve ja seadused ei mõjuta filmide allalaadimise kavatsust. Lisaks ei mõjuta tajutud hüve ja tajutud risk hoiakut käitumise suhtes ning õiglus ja moraalne kohustus subjektiivseid norme.

Uuringutulemuste põhjal saadi magistritöös püstitatud hüpoteesidele järgnevad vastused:

Hüpotees 1: Hoiak käitumise suhtes mõjutab positiivselt käitumise kavatsust alla laadida filme – **leidis kinnitust**. Seega saab uuringu tulemustest järeldada, et mida positiivsem on üliõpilase hoiak filmide allalaadimisse, seda suurem on tema käitumise kavatsus filme alla laadida.

Hüpotees 2: Subjektiivsed normid internetipiraatluse suhtes mõjutavad positiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust alla laadida filme – **ei leidnud kinnitust**. Uuringu tulemustest järeldub, et üliõpilaste seas oluliste inimeste (perekond, sõbrad ja tuttavad) arvamus ja soovitusel filmide allalaadimisse ei avalda oluliselt mõju tema käitumise kavatsusele alla laadida filme.

Hüpotees 3: Tajutud käitumuslik kontroll mõjutab positiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust alla laadida filme – **leidis osaliselt kinnitust**. Tulemustest selgus, et mida positiivsemalt tajuvad üliõpilased valmidust alla laadida, seda suurema tõenäosusega see avaldab mõju käitumise kavatsusele. Ülejäänud mudeli komponendi väited ei leidnud kinnitust.

Hüpotees 4: Olulisus mõjutab positiivselt üliõpilaste käitumist filmide allalaadimisse – **leidis kinnitust**. Uuringu tulemustest selgus, et mida olulisemaks peavad vastajad filmide allalaadimist, seda suurema tõenäosusega seda ka teevad. Kinnitust leidis autori poolt mudelisse lisatud olulisuse komponent.

Hüpotees 5: Tajutud hüve mõjutab positiivselt üliõpilaste hoiakut käitumise suhtes alla laadida filme – **ei leidnud kinnitust**. Uuringust järeldus, et üliõpilaste tajutud hüve ei avalda olulist mõju hoiakule allalaadimisse.

Hüpotees 6: Tajutud hüve mõjutab positiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust filmide allalaadimisse – **ei leidnud kinnitust**. Uuringu tulemustest selgus, et üliõpilaste seas tajutud hüve ei avalda otsest mõju filmide allalaadimise kavatsusele.

Hüpotees 7: Tajutud risk mõjutab negatiivselt üliõpilaste hoiakut filmide allalaadimise suhtes – **ei leidnud kinnitust**. Uuringu tulemustest järeldus, et üliõpilaste seas riski tajumine ei avalda otsest mõju hoiakule allalaadimise suhtes.

Hüpotees 8: Õiglus mõjutab negatiivselt üliõpilaste subjektiivseid norme filmide allalaadimise suhtes – **ei leidnud kinnitust**. Tulemustest selgus, et üliõpilaste seas õiglus ei avalda otsest mõju subjektiivsele normile filmide allalaadimise suhtes.

Hüpotees 9: Moraalne kohustus mõjutab negatiivselt üliõpilaste subjektiivseid norme filmide allalaadimise suhtes – **ei leidnud kinnitust**. Uuringu tulemustest järelalus, et üliõpilaste seas puudub moraalset kohustust otsene mõju subjektiivsele normile filmide allalaadimise suhtes.

Hüpotees 10: Moraalne kohustus mõjutab negatiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust alla laadida filme – **leidis kinnitust**. Uuringu tulemustest selgus, et mida negatiivsem on üliõpilase moraalset kohustust hoiak filmide allalaadimisele, seda suurema tõenäosusega ta ei kavatsen filme alla laadida.

Hüpotees 11: Seadus mõjutab negatiivselt üliõpilaste käitumise kavatsust alla laadida filme – **ei leidnud kinnitust**. Uuringu tulemustest järelalus, et Eestis kehtivad seadused ei avalda otsest mõju filmide allalaadimise kavatsusele Eesti üliõpilaste seas.

Hüpotees 12: Käitumise kavatsus mõjutab positiivselt üliõpilaste käitumist alla laadida filme – **leidis kinnitust**. Uuringu tulemustest selgus, et käitumise kavatsusel on otsene mõju Eesti üliõpilaste seas filmide allalaadimisele.

Uuringu tulemuste põhjal esitas autor soovitused tulevastele uuringutele ja ettepanekud, kuidas vähendada filmide allalaadimist.

Autor soovib viie aasta pärast üliõpilaste seas viia läbi sarnase uuringu. Samuti võiks kasutada eetika teooriatel põhinevat mudelit, näiteks Hunt-Vitelli üldise turunduseetika mudelit. Lisaks soovib autor viia läbi uuringu erinevate erialade lõikes, sh saada ülevaade, millised oleksid tulemused õiguserialadel.

Autor teeb ettepanekuid, kuidas vähendada filmide allalaadimist. Kinod võiksid teha eripakkumisi nendele, kes pole pikka aega või üldse mitte kino külastanud. Telekommunikatsiooni ettevõtted võiksid viia läbi tarbijauuringuid ning tulemustest lähtudes muuta oma filmide valikut (suurendada, täiendada valikut vastavalt eelistustele).

Kokkuvõtvalt leiab magistrilt autor, et käesoleva töö eesmärk saavutati: selgitati välja tegurid, mis mõjutavad Eesti üliõpilaste hoiakuid ja käitumist piraatlikul teel filmide allalaadimisele ning lisaks selgus, et Eesti üliõpilaste hulgas on palju aktiivseid illegaalseid allalaadijaid.

SUMMARY

BEHAVIOR AND ATTITUDES OF ESTONIAN STUDENTS TOWARDS DOWNLOADING MOVIES BY PIRACY

AILAR JÜRIADO

Internet piracy is a very topical issue for the entire world, including Estonia. Computers have become a part of people's everyday life and access to the Internet is more accessible than ever before. It is still unclear what the behavior and attitudes of Estonian students towards downloading movies illegally are, when rising internet speeds allow to download movies illegally in just a few minutes. The aim of master thesis was to investigate what are Estonian students attitudes and behavior towards downloading movies by piracy.

To achieve the goal of the thesis, a quantitative study using a structured online questionnaire was carried out between 23.03.-09.04.2015, which received a total of 512 correctly filled out questionnaires. To find out the attitudes and behaviour towards downloading movies, author used integrated research model, which components were Theory of Planned Behavior, ethics theory and included three factors added by the author. Spearman non-parametric rank correlation was used to check the hypothesis. The survey results were analyzed by using the program SPSS and Microsoft Excel.

In order to achieve the goal of the thesis, the following questions were answered and 12 hypothesis analysed.

1. What is the Estonian students behavior related to downloading movies, and why and how they do it?

According to the study, 81% of the answered Estonian students download movies and more than half of them (41% of total respondents) have done it less than week ago.

A survey conducted by the author showed that age and Internet experience have direct impact on the behavior of downloading movies. Estonian students use mainly torrents in order to download movies and secondly internet web pages. The arguments to download movies are comfort, speed and money saving. Over half of the respondents preferred to watch a movie at the cinema instead downloading it illegally.

2. What factors influence students movie downloading attitudes and behavior?

Based on the results of the study, attitude among Estonian students influences positively behavioral intention to download movies, partly perceived behavioral control influences positively behavioral intention, relevance affects behavior positively, moral obligation influences negatively behavioral intention and behavioral intention affects behavior positively. Subjective norm, perceived benefit and law do not influence the intention (behavioral) of downloading movies. In addition, perceived benefit and perceived risk do not influence attitude toward behavior and justice and moral obligation do not affect subjective norms.

To answer the research question, the following hypothesis were raised and answered based on the survey results.

Hypothesis 1: Attitude toward behavior will positively influence behavioral intention to download movies – **supported**.

Hypothesis 2: Subjective norms toward internet piracy will positively influence students behavioral intention to download movies – **not supported**.

Hypothesis 3: Perceived behavioral control will positively influence students behavioral intention to download movies – **partly supported**.

Hypothesis 4: Relevance will positively influence students behavior towards downloading movies – **supported**.

Hypothesis 5: Perceived benefit will positively influence students attitude toward downloading movies – **not supported**.

Hypothesis 6: Perceived benefit will positively influence students behavioral intention to download movies – **not supported**.

Hypothesis 7: Perceived risk will negatively influence students attitude toward downloading movies – **not supported**.

Hypothesis 8: Justice will negatively influence students subjective norms toward downloading movies – **not supported**.

Hypothesis 9: Moral obligation will negatively influence students subjective norms toward downloading movies – **not supported**.

Hypothesis 10: Moral obligation will negatively influence students behavioral intention to download movies – **supported**.

Hypothesis 11: Law will negatively influence students behavioral intention to download movies – **not supported**.

Hypothesis 12: Intention to download movies will positively influence students actual behavior to download movies – **supported**.

Based on the study results, author makes proposals to upcoming studies and recommendations to reduce illegal movie downloading.

Author suggests to make similar research among students after five years. The study should also be conducted using a model based on ethics theories, for example Hunt-Vitell general marketing ethics model. In addition, the author suggests to carry out survey among various specialties, including legal specialization.

Author makes suggestions, how to reduce downloading of movies. Cinemas could do special offers for those people who have not visited a cinema for a long time or at all. Telecommunication companies could carry out consumer surveys and change their movie rental options according to the results of survey (increase or add options according to preferences).

In summary, author of the master thesis considers that the aim of this work was achieved: the factors that influence students behavior and attitudes towards movie downloading by piracy were identified and further the work showed that amongst Estonian students there are many illegal downloaders.

VIIDATUD ALLIKAD

- Ajzen, I. (1985). From Intention to Actions: A Theory of Planned Behavior. – *Springer Series in Social Psychology, Berlin : Springer*, pp. 11-39.
- Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behavior. – *Organizational Behavior and Human Decision Process*, no. 50, pp. 179-211.
- Ajzen, I. (2005). Attitudes, Personality and Behavior. 2nd ed. Open University Press.
- Al-Rafee, S., Cronan, T. P. (2006). Digital Piracy: Factors that Influence Attitude Toward Behavior. – *Journal of Business Ethics*, vol. 63, iss. 3, pp. 237-259.
- Al-Rafee, S., Rouibah, K. (2010). The fight against digital piracy: An experiment. – *Telematics and Informatics*, vol. 27, iss. 3, pp. 283-292.
- Autoriõiguse seadus. Vastu võetud Riigikogus 11. novembril 1992. a. – RT I 1992, 49, 615.
- Bagnasco, A. M. (2010). Why Do Pirates Demand Movies? Empirical Evidence from Italy. - *International Conference on Applied Economics 63, 16-19 June*, pp. 63-74.
- Berendson, R. (2007). Filmi internetti panek tõi kuriteokaristuse. – *Postimees*, 30. november. <http://www.postimees.ee/1733201/filmi-interneti-panek-toi-kuriteokaristuse> (04.05.2015)
- Bothun, D., Lieberman, M. (2010) Discovering behaviors and attitudes related to pirating content – *PwC*. <https://www.pwc.com/us/en/industry/entertainment-media/assets/piracy-survey-summary-report-0111.pdf> (20.04.2015)
- Bounie, D., Bourreau, M., Waelbroeck, P. (2006). Piracy and the Demand for Films: Analysis of Piracy Behavior in French Universities. – *Review of Economic Research on Copyright Issues*, vol. 3 (2), pp. 15-27.
- Chen, Y-C., Shang, R-A., Lin, A-K. (2008). The intention to download music files in a P2P environment: Consumption value, fashion, and ethical decision perspectives. – *Electronic Commerce Research and Applications*, vol. 7, iss. 4, pp. 411-422.
- Chiou, J-S., Huang, C-y., Lee, H-h. (2005). The Antecedents of Music Piracy Attitudes and Intentions. – *Journal of Business Ethics*, vol. 57, iss. 2, pp. 161-174.

- Cockrill, A., Goode, M. M. H. (2012). DVD pirating intentions: Angels, devils, chancers and receivers. – *Journal of Consumer Behavior*, vol. 11, iss. 1, pp. 1-10.
- Cox, J., Collins, A., Drinkwater, S. (2010). Seeders, leechers and social norms: Evidence from the market for illicit digital downloading. – *Information Economics and Policy*, vol. 22, iss. 4, pp. 299-305.
- Coyle, J. R., Gould, S. J., Gupta, P., Gupta, R. (2009). “To Buy or to Pirate”: The matrix of music consumers’ acquisition-mode decision-making. – *Journal of Business Research*, vol. 62, iss. 10, pp. 1031-1037.
- Cronan, T. P., Al-Rafee, S. (2008). Factors that Influence the Intention to Pirate Software and Media. – *Journal of Business Ethics*, vol. 78, iss. 4, pp. 527-545.
- Danaher, B., Smith, M. D. (2014). Gone in 60 Seconds: The Impact of the Megaupload Shutdown on Movie Sales. – *International Journal of Industrial Organization*, vol. 33, pp. 1-8.
- De George, R. T. (2005). *Business Ethics*. 6th ed. London: Pearson Prentice Hall.
- Dilmeri, A., King, T., Dennis, C. (2011). Pirates of the web: The curse of illegal downloading. – *Journal of Retailing and Consumer Services*, vol. 18, iss. 2, pp. 132-140.
- Feinberg, F. M., Kinnear, T., Taylor, J. R. (2013). *Modern Marketing Research: Concepts, Methods, and Cases*. 2nd ed. U.S.: South-Western Cengage Learning.
- Ferrell, O. C., Fraedrich, J., Ferrell, L. (2008). *Business Ethics: Ethical Decision Making and Cases*. 7th ed. U.S: Houghton Mifflin Company.
- Fetscherin, M. (2005). Movie piracy on peer-to-peer networks – the case of KaZaA. – *Telematics and Informatics*, vol. 22, iss. 1-2 pp. 57-70.
- Fishbein, M., Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention, and behavior*. London: Addison-Wesley.
- Freeman, E. H. (2004). Corporate Liability for Illegal Downloading of Copyrighted Music. – *Information Systems Security*, vol. 13, iss. 4, pp. 6-10.
- Freestone, O., Mitchell, V.-W. (2004). Generation Y Attitudes Towards E-ethics and Internet-related Misbehaviours. – *Journal of Business Ethics*, vol. 54, iss. 2, pp. 121-128.
- Gopal, R. D., Sanders, G. L., Bhattacharjee, S., Agrawal, M. Wagner, S. C. (2004). A Behavioral Model of Digital Music Piracy. – *Journal of Organizational Computing and Electronic Commerce*, vol. 14, no. 2, pp. 89-105.
- Gopal, R. D., Sanders, L. (1998). International Software Piracy: Analysis of Key Issues and Impacts. – *Information Systems Research*, vol. 9, iss. 4, pp. 380-397.

- Gupta, P. B., Gould, S. J., Pola, B. (2004). To Pirate or Not to Pirate: A Comparative Study of the Ethical Versus Other Influences on the Consumer's Software Acquisition-Mode Decision. – *Journal of Business Ethics*, vol. 55, iss. 3, pp. 255-274.
- Haines, R., Haines, D. (2007). Fairness, Guilt, and Perceived Importance as Antecedents of Intellectual Property Piracy Intentions. – *Proceedings of the 28th International Conference on Information Systems, ICIS 2007. Canada : Montreal, December 9-12*, pp. 1-15.
- Hansen, T., Jensen, J. M., Solgaard, H. S. (2004). Predicting online grocery buying intention: a comparison of the theory of reasoned action and the theory of planned behavior. – *International Journal of Information Management*, vol. 24, iss. 6, pp. 539-550.
- Hawkins, D. I., Best, R. J., Coney, K. A. (1997). *Consumer Behavior: Building Marketing Strategy*. 7th ed. U.S: Irwin/McGraw-Hill.
- Hoy, W. K. (2009). *Quantitative Research in Education: A Primer*. U.S: SAGE Publications.
- Hunt, S. D., Vitell, S. J. (2006). The General Theory of Marketing Ethics: A Revision and Three Questions. – *Journal of Macromarketing*, vol. 26, no. 2, pp. 143-153.
- Janak, P. (2011). Classification of Causes and Effects of Uploading and Downloading of Pirated Film Products. – *World Academy of Science, Engineering and Technology*, vol. 60, pp. 883-887.
- Jones, S. (2002). The Internet Goes to College. – *Pew Internet and American Life Project, Washington, DC, September 15*, pp. 1-22.
- Kant, I. (1982). *Ethical Philosophy*. U.S: Hackett Publishing Company.
- Karistusseedustik. Vastu võetud Riigikogus 06. juunil 2001. a. – RT I 2001, 61, 364.
- Klooster, P. M., Visser, M., Jong, M. D.T. (2008). Comparing two image research instruments: The Q-sort method versus the Likert attitude questionnaire. – *Food Quality and Preference*, vol. 19, iss. 5, pp. 511-518.
- Konstantakis, N. I., Palaigeorgiou, G. E., Siozos, P. D., Tsoukalas, A. (2010). What do computer science students think about software piracy?. – *Behaviour & Information Technology*, vol. 29, iss. 3, pp. 277-285.
- Kothari, C. R. (2004). *Research Methodology: Methods and Techniques*. 2nd Revised ed. New Delhi: New Age International (P.) Ltd.
- Krawczyk, M., Tyrowicz, J., Kukla-Gryz, A., Hardy, W. (2014). Piracy is not theft! Is it just students who think so? – *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, vol. 54, pp. 32-39.

- Kwong, T. C. H., Lee, M. K. O. (2002). Behavioral Intention Model for the Exchange Mode Internet Music Piracy. – *Proceedings of the 35th Hawaii International Conference on System Sciences. Big Island : University of Hawaii*, pp. 1-10.
- Limayem, M., Khalifa, M., Chin, W. W. (2004). Factors Motivating Software Piracy: A Longitudinal Study. – *IEEE Transactions on Engineering Management*, vol. 51, no. 4, pp. 414-425.
- Nagle, E. (2010). 'To every cow its calf, to every book its copy': Copyright and illegal downloading after EMI (*Ireland*) Ltd and Ors v. *Eircom Ltd* [2010] IEHEC 108 – *International Review of Law, Computers & Technology*, vol. 24, iss. 3, pp. 309-316.
- Oberholzer-Gee, F., Strumpf, K. (2010). File Sharing and Copyright. – *Innovation Policy and the Economy*, vol. 10, pp. 19-55.
- Papies, D., Clement, M. (2008). Adoption of New Movie Distribution Services on the Internet. – *Journal of Media Economics*, vol. 21, iss. 3, pp. 131-157.
- Parring, A., Vähi, M., Käärrik, E. (1997). Statistilise andmetöötluse algõpetus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Peace, A. G., Galletta, D. F., Thong, J. Y.L. (2003). Software Piracy in the Workplace: A Model and Empirical Test. – *Journal of Management Information Systems*, vol. 20, no. 1, pp. 153-177.
- Peter, J. P., Olson, J. C. (1996). *Consumer Behavior and Marketing Strategy*. 4th ed. U.S: Irwin/McGraw-Hill.
- Pojman, L. P. (1998). *Ethics: discovering right and wrong*. 3rd ed. U.S: Wadsworth Publishing Company.
- Poort, J., Leenheer, J., van der Ham, J., Dumitru, C. (2014). Baywatch: Two approaches to measure the effects of blocking Access to The Pirate Bay. – *Telecommunications Policy*, vol. 38, iss. 4, pp. 383-392.
- Rawls, J. (2005). *A Theory of Justice*. U.S: Harvard University Press.
- Risch, B. (2013). Behavioral Tendencies behind Online Piracy. – *International Journal of Humanities and Social Science*, vol. 3, iss. 2, pp. 276-283.
- Robertson, K., McNeill, L., Green, J., Roberts, C. (2012). Illegal Downloading, Ethical Concern, and Illegal Behavior. – *Journal of Business Ethics*, vol. 108, iss. 2, pp. 215-227.
- Rowntree, D. (1981). *Statistics without tears: an introduction for non-mathematicians*. London: Penguin Books.

- Sansfaçon, S., Amiot, C. E. (2014). The Impact of Group Norms and Behavioral Congruence on the Internalization of an Illegal Downloading Behavior. – *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, vol. 18, no. 2, pp. 174-188.
- Schiffman, L. G., Kanuk, L. L. (2007). Consumer behavior. 9th ed. Upper Saddle River (N.J.): Pearson Prentice Hall.
- Schiffman, L. G., Wisenblit, J. (2014). Consumer Behavior. 11th ed. U.K: Pearson Prentice Hall.
- Shang, R-A., Chen, Y-C., Chen, P-C. (2008). Ethical Decisions About Sharing Music Files in the P2P Environment. – *Journal of Business Ethics*, vol. 80, iss. 2, pp. 349-365.
- Sharma, P., Bhal, K. T. (2004). Managerial Ethics: Dilemmas and Decision Making. 1st print. New Delhi: Sage Publications.
- Sheppard, B. H., Hartwick, J., Warshaw, P. R. (1988). The Theory of Reasoned Action: A Meta-Analysis of Past Research with Recommendations for Modifications and Future Research. – *Journal of Consumer Research*, vol. 15, no. 3, pp. 325-343.
- Simpson, P. M., Banerjee, D., Simpson Jr., C. L. (1994). Softlifting: A Model of Motivating Factors. – *Journal of Business Ethics*, vol. 13, iss. 6, pp. 431-438.
- Smith, M. D., Telang, R. (2009). Competing with Free: The Impact of Movie Broadcasts on DVD Sales and Internet Piracy. – *MIS Quarterly*, vol. 33, iss. 2, pp. 321-338.
- Solomon, M. R. (2012). Consumer Behavior: Buying, Having, and Being. 10. ed. U.K: Pearson Prentice Hall.
- Tan, B. (2002). Understanding consumer ethical decision making with respect to purchase of pirated software. – *Journal of Consumer Marketing*, vol. 19, iss. 2, pp. 96-111.
- Taub, D. J., Webb, H. K., Clark, R. E., Fanucce, M. (2007). Student Downloading and File-Sharing: Problems and Responses for College Housing. – *Journal of College and University Student Housing*, vol. 34, no. 2, pp. 4-11.
- Wagner, S. C., Sanders, G. L. (2001). Considerations in Ethical Decision-Making and Software Piracy. – *Journal of Business Ethics*, vol. 29, iss. 1-2, pp. 161-167.
- Valimikalkulaator. Creative Survey Systems.
<http://www.surveysystem.com/sscalc.htm> (20.03.2015)
- Wall, D. S. (2010). The Internet as a Conduit for Criminal Activity. – *Information Technology and the Criminal Justice System*, Pattavina, A., ed., pp. 77-98.
- Welter, B. S. (2012). The Netflix Effect: Product Availability and Piracy in the Film Industry. The University of Georgia. 31 pp. (Master Thesis)

Wolfe, E. W., Chiu, C. W.T. (1999). Measuring Pretest-Posttest Change with a Rasch Rating Scale Model. – *Journal of Outcome Measurement*, vol. 3, no. 2, pp. 134-161.

Üliõpilaste arv 2014/2015 õppeaastal. HaridusSilm.
<http://haridussilm.ee> (20.03.2015)

Yoon, C. (2011). Theory of Planned Behavior and Ethics Theory in Digital Piracy: An Integrated Model. – *Journal of Business Ethics*, vol. 100, iss. 3, pp. 405-417.

LISAD

Lisa 1. Empiirilise uuringu kaaskiri

Eesti üliõpilaste hoiakute ja käitumise uuring piraatlikul teel allalaetavatesse filmidesse

Austatud vastaja,

Käesoleva küsitlusega uuritakse Eesti üliõpilaste hoiakuid ja käitumist allalaetavate filmide puhul.

Allalaetavate filmide puhul on uuringus peetud silmas autoriõigustega kaitstud sisu autori loata allalaadimist interneti veebilehtedelt ja läbi *torrentite* kui ka filmi vaatamist interneti veebilehtedelt (v.a Youtube) ning rakendustest (nt Popcorn Time). Filmide all on mõeldud nii filme kui ka seriaale (nt Grey Anatoomia, Castle, Simpsonid, Troonide mäng jne).

Vastamine on anonüümne ning saadud andmeid kasutatakse ainult üldistatud kujul uuringu tulemuste analüüsimise tarbeks. Küsimustikule vastamine võtab ligikaudu 15 minutit.

Tänan Sind pühendatud aja ja uuringusse panustamise eest!

Lugupidamisega,

Ailar

(autori koostatud)

Lisa 2. Empiirilise uuringu küsimustik koos üldandmetega

Küsimustiku 1. osa: valikvastustega kui ka Likerti viie palli skaala küsimused, selgitamaks Eesti üliõpilaste filmide allalaadimise käitumist (sh miks ja kuidas nad filme alla laevad).

1. Kui sageli vaatate filme ühes kuus? Vastuse puhul palun arvestage ühe sarja erinevaid osasid ühe filmi vaatamisena. Näiteks, kui vaatate kuus 7 erinevat Grey Anatoomia episoodi, siis vaatate ühes kuus 7 filmi. (n=511)

1-9 korda	36%
10-19 korda	23%
20-29 korda	18%
30-39 korda	10%
40 ja enam korda	10%
Ma ei vaata filme	3%

2. Kui sageli vaatate filme arvutist ja nutiseadmest (tahvelarvuti ja/või nutitelefon) kokku ühes kuus? Vastuse puhul palun arvestage ühe sarja erinevaid osasid ühe filmi vaatamisena. Näiteks, kui vaatate kuus 7 erinevat Grey Anatoomia episoodi, siis vaatate ühes kuus 7 filmi. (n=512)

1-9 korda	40%
10-19 korda	19%
20-29 korda	15%
30-39 korda	5%
40 ja enam korda	6%
Ma ei vaata filme arvutist ja nutiseadmest	15%

3. Kui kogemuna tunnete end internetis? (n=512)

Kogematu	1%
Tavakasutajast vähem kogenum	3%
Tavakasutaja tasemel	44%
Tavakasutajast enam kogenum	42%
Ekspert	10%

Lisa 2. järg

4. Kui suure osa oma päevast veedad keskmiselt internetis? (n=512)

Ma ei kasuta internetti	1%
Vähem kui 2 tundi	7%
2-3 tundi	24%
4-5 tundi	33%
6-7 tundi	16%
Üle 7 tunni	19%

5. Mitu tundi keskmiselt kulutate oma päevast muusika kuulamisele arvutist? (n=511)

Kuni 1 tund	36%
1 või enam tundi	16%
2 või enam tundi	10%
3 või enam tundi	6%
4 või enam tundi	12%
Ma ei kuula arvutist muusikat	20%

6. Mitu tundi keskmiselt kulutate oma päevast filmide vaatamisele arvutist? (n=509)

Kuni 1 tund	37%
1 või enam tundi	27%
2 või enam tundi	11%
3 või enam tundi	3%
4 või enam tundi	2%
Ma ei vaata arvutist filme	20%

Lisa 2. järg

7. Mida oled alla laadinud internetist? Vajadusel vali mitu varianti. (n=512)

Muusikat	84%
Filme	79%
Tarkvara	82%
Mänge	49%
Ei ole alla laadinud midagi	4%
Muu	8%

8. Millal viimati laadisid internetist alla filmi/filme? (n=512)

Vähem kui 1 nädal tagasi	41%
1 või rohkem nädalat tagasi	7%
2 või rohkem nädalat tagasi	6%
3 või rohkem nädalat tagasi	3%
4 või rohkem nädalat tagasi	24%
Ei ole alla laadinud ühtegi filmi	19%

Juhul kui vastaja valis vastuse variandi „Ei ole alla laadinud ühtegi filmi“ suunati ta automaatselt edasi küsimuse number 13 juurde, muudel juhtudel küsimuse number 9 juurde.

	Ei nõustu üldse	Pigem ei nõustu	Neutraalne	Pigem nõustun	Nõustun täielikult
9. Eelistan kasutada filmide allalaadimiseks interneti veebilehti. (n=416)	24%	13%	17%	20%	26%
10. Eelistan vaadata filme läbi interneti veebilehtede (v.a Youtube). (n=416)	26%	23%	15%	15%	21%
11. Eelistan vaadata filme läbi rakenduste (nt Popcorn Time). (n=415)	60%	13%	15%	6%	6%
12. Eelistan alla laadida filme läbi torrentite. (n=416)	9%	9%	7%	18%	57%

Lisa 2. järg

	Ei ole üldse oluline	Pigem ei ole oluline	Neutraalne	Pigem oluline	Väga oluline
13. Kui oluline argument on Sinu jaoks raha säästmine filmide allalaadimise puhul? (n=512)	12%	7%	16%	22%	43%
14. Kui oluline argument on Sinu jaoks mugav ja kiire filmi kättesaamine filmide allalaadimise puhul? (n=510)	6%	1%	7%	18%	68%
15. Kui oluline argument on Sinu jaoks ajaviide (n-õ oleks midagi vaadata) filmide allalaadimise puhul? (nt Popcorn Time). (n=512)	13%	10%	19%	29%	29%
16. Kui oluline argument on Sinu jaoks filmi mitte näitamine televisioonis või kinos filmide allalaadimise puhul? (n=510)	15%	11%	28%	18%	28%
17. Kui olulised on Sinu jaoks sõprade või tuttavate soovitusel filmide allalaadimise puhul? (n=512)	10%	11%	25%	39%	15%

18. Kuidas mõjutas Sind ACTA (võltsimisvastane kaubandusleping) kajastamine meedias?

Vali lähim vastuse variant. (n=512)

Suurendasin allalaadimist	3%
Vähendasin allalaadimist	7%
Loobusin allalaadimisest	1%
Ei mõjutanud üldse	85%
Muu	4%

Lisa 2. järg

Küsimustiku 2. osa: autori poolt esitatud väited, mis on koostatud kasutades planeeritud käitumise teooria ning eetika teooria komponentide integreeritud mudelit, mis on autori poolt täiendatud kolme teguriga, uurimaks hoiakuid ja käitumist seoses filmide allalaadimisega.

19. Kuivõrd Sa nõustud järgmiste väidete ja seisukohtadega?

Allalaetavate filmide puhul on uuringus peetud silmas autoriõigustega kaitstud sisu autori loata allalaadimist interneti veebilehtedelt ja läbi *torrentite* kui ka filmi vaatamist interneti veebilehtedelt (v.a Youtube) ning rakendustest (nt Popcorn Time). Filmide all on mõeldud nii filme kui ka seriaale (nt Grey Anatoomia, Castle, Simpsonid, Troonide mäng jne).

		Ei nõustu üldse	Pigem ei nõustu	Neutraalne	Pigem nõustun	Nõustun täielikult	Ei oska öelda
	Pigem eelistan alla laadida kinos esilinastunud filmi, kui seda vaatama minna kinno. (n=510)	32%	27%	18%	10%	8%	5%
	Filmide allalaadimisega tõuseks minu sotsiaalne staatus tutvusringkonnas. (n=508)	68%	8%	9%	1%	1%	13%
	Lähiajal laen alla vähemalt ühe filmi. (n=507)	24%	7%	8%	17%	27%	17%
Teguri kood	Hoiak käitumise suhtes						
AB1	Filmide allalaadimine on hea idee. (n=511)	6%	12%	23%	27%	25%	7%
AB2	Filmide allalaadimine on kasulik idee. (n=508)	7%	11%	24%	26%	23%	9%
AB3	Minu suhtumine filmide allalaadimisse on soosiv. (n=505)	7%	12%	29%	27%	19%	6%
	Subjekttiivne norm						
SN1	Minu perekond ei soovita mul alla laadida filme.* (n=511)	43%	9%	12%	4%	2%	30%
SN2	Minu sõbrad ja tuttavad suhtuksid minusse halvemini, kui ma laeksin filme alla.* (n=512)	78%	7%	4%	1%	1%	9%
SN3	Minule vähemtähtsate inimeste arvates ei ole filmide allalaadimine mõistlik tegevus.* (n=507)	33%	7%	10%	2%	1%	47%
SN4	Minu sõprade või tuttavate arvates on oluline, et ma filme alla laeksin. (n=509)	53%	8%	12%	3%	2%	22%
SN5	Minu elukaaslase jaoks on oluline, et ma filme alla laeksin. (n=508)	49%	6%	13%	6%	3%	23%

Lisa 2. järg

		Ei nõustu üldse	Pigem ei nõustu	Neutraalne	Pigem nõustun	Nõustun täielikult	Ei oska öelda
Teguri kood	Tajutud käitumuslik kontroll						
PBC1	Mul on olemas arvuti ja internetiühendus, mis võimaldavad mul alla laadida filme. (n=510)	2%	2%	3%	13%	79%	1%
PBC2	Ma suudan iseseisvalt leida internetist filme, mida alla laadida. (n=509)	3%	3%	6%	17%	69%	2%
PBC3	Ma olen ise valmis alla laadima filme. (n=508)	10%	5%	9%	17%	56%	3%
	Olulisus						
O	Minu jaoks on oluline alla laadida filme. (n=512)	28%	17%	27%	14%	10%	4%
	Tajutud hüve						
PB1	Filmide allalaadimisega säästaksin raha. (n=510)	6%	5%	15%	28%	40%	6%
PB2	Filmide allalaadimisega kaasneks filmide vaatamise mugavus (asukoht, seltskond, filmi kättesaadavus). (n=509)	3%	4%	9%	30%	51%	3%
PB3	Filmide allalaadimise tõttu saaksin vaadata filme uuesti millal soovin. (n=508)	3%	2%	9%	28%	55%	3%
	Tajutud risk						
PR1	Kui laeksin alla filme, siis satuksin suure tõenäosusega politsei huviorbiiti. (n=509)	30%	22%	11%	5%	2%	30%
PR2	Kui jääksin politseile vahele filmide allalaadimisega, siis määratakse mulle suur trahv. (n=508)	15%	12%	10%	13%	5%	45%
PR3	Kui vaatan allalaetud filme, siis võidakse mind kohtus mõista süüdi illegaalsete filmide vaatamise eest. (n=508)	20%	12%	11%	10%	6%	41%
PR4	Kui vaatan enda poolt allalaetud filme, siis võidakse mind kohtus mõista süüdi illegaalsete filmide omamise eest. (n=507)	15%	11%	10%	13%	8%	43%
PR5	Kui jagan allalaetud filmi/filme oma tutvusringkonnas, siis võidakse mind kohtus mõista süüdi illegaalsete filmide levitamise eest. (n=508)	8%	7%	11%	22%	20%	32%

Lisa 2. järg

		Ei nõustu üldse	Pigem ei nõustu	Neutraalne	Pigem nõustun	Nõustun täielikult	Ei oska öelda
Teguri kood	Õiglus						
J1	Filmide allalaadimine on ebaõiglane filmiloojate suhtes. (n=508)	5%	9%	20%	35%	27%	4%
J2	Filmide allalaadimine on ebaõiglane filmilevitajate suhtes. (n=509)	9%	12%	19%	34%	20%	6%
J3	Filmide allalaadimine on väär. (n=510)	14%	16%	31%	21%	12%	6%
	Moraalne kohustus						
MO1	Ma tunneksin ennast süüdi, kui laeksin alla filme. (n=507)	46%	24%	15%	6%	2%	7%
MO2	Minu elulised põhimõtted ei luba mul alla laadida filme. (n=505)	63%	17%	10%	3%	3%	4%
	Seadus						
S	Eesti Vabariigis kehtivad seadused takistavad mul filmide allalaadimist. (n=510)	41%	13%	10%	6%	3%	27%
	Käitumise kavatsus						
B11	Plaanin lähiajal alla laadida vähemalt ühe filmi. (n=508)	24%	8%	7%	17%	29%	15%
B12	Kui mul on võimalus, siis ma laen alla filme. (n=508)	18%	9%	15%	25%	26%	7%
B13	Ma ei lae filme alla mitte kunagi.* (n=508)	63%	10%	6%	6%	8%	7%
	Käitumine						
B1	Laen alla vähemalt ühe filmi järgneva kuu aja jooksul. (n=507)	21%	7%	6%	17%	31%	18%
B2	Olen loobunud (k.a kui pole kunagi alla laadinud) või suure tõenäosusega loobun filmide allalaadimisest käesoleva aasta jooksul.* (n=509)	43%	15%	9%	4%	11%	18%

*Kasutatud tagurpidi pööratud skaalat

Lisa 2. järg

Küsimustiku 3. osa: sotsiaaldemograafiline profiil

20. Sugu: (n=510)

Mees	28%
Naine	72%

21. Vanus: (n=511)

Vastuse valik loendist (1-99 aastat)

19 ja noorem	5%
20-24 a	54%
25-29 a	22%
30-34 a	8%
35 ja vanem	11%

22. Elukoht (maakonniti): (n=491)

Pärnu maakond	2%
Harju maakond	65%
Ida-Viru maakond	1%
Tartu maakond	17%
Lääne-Viru maakond	2%
Viljandi maakond	2%
Rapla maakond	2%
Võru maakond	1%
Saare maakond	2%
Jõgeva maakond	1%
Järva maakond	1%
Valga maakond	1%
Põlva maakond	1%
Lääne maakond	2%
Hiiu maakond	0%

Lisa 2. järg

23. Emakeel: (n=512)

Eesti keel	93%
Vene keel	6%
Muu	1%

24. Olemasolev haridustase: (n=512)

Keskharidus	51%
Bakalaureusekraad	26%
Rakenduskõrgharidus	15%
Magistrikraad	7%
Doktorikraad	1%

25. Õpin järgnevas ülikoolis: (n=501)

Tallinna Ülikool	32%
Tartu Ülikool	18%
Tallinna Tehnikaülikool	32%
Muu	18%

26. Tegevusala: (n=510)

Tippjuht	2%
Keskastmejuht	6%
Spetsialist	32%
Lihttööline	14%
Iseendale tööandja	7%
Praktikant	4%
Ei tööta	35%

Lisa 2. järg

27. Igakuine netosissetulek (peale maksude mahaarvestamist) eurodes: (n=512)

Arvestage kokku kõik sissetulekud (sh. palgad, stipendiumid, toetused, ettevõtluse- ja renditulud, kui neid on).

Kuni 200 eurot	17%
201-400 eurot	20%
401-600 eurot	12%
601-800 eurot	12%
801-1000 eurot	11%
Rohkem kui 1001 eurot	13%
Ei soovi vasta	15%

28. Leibkonna tüüp: (n=509)

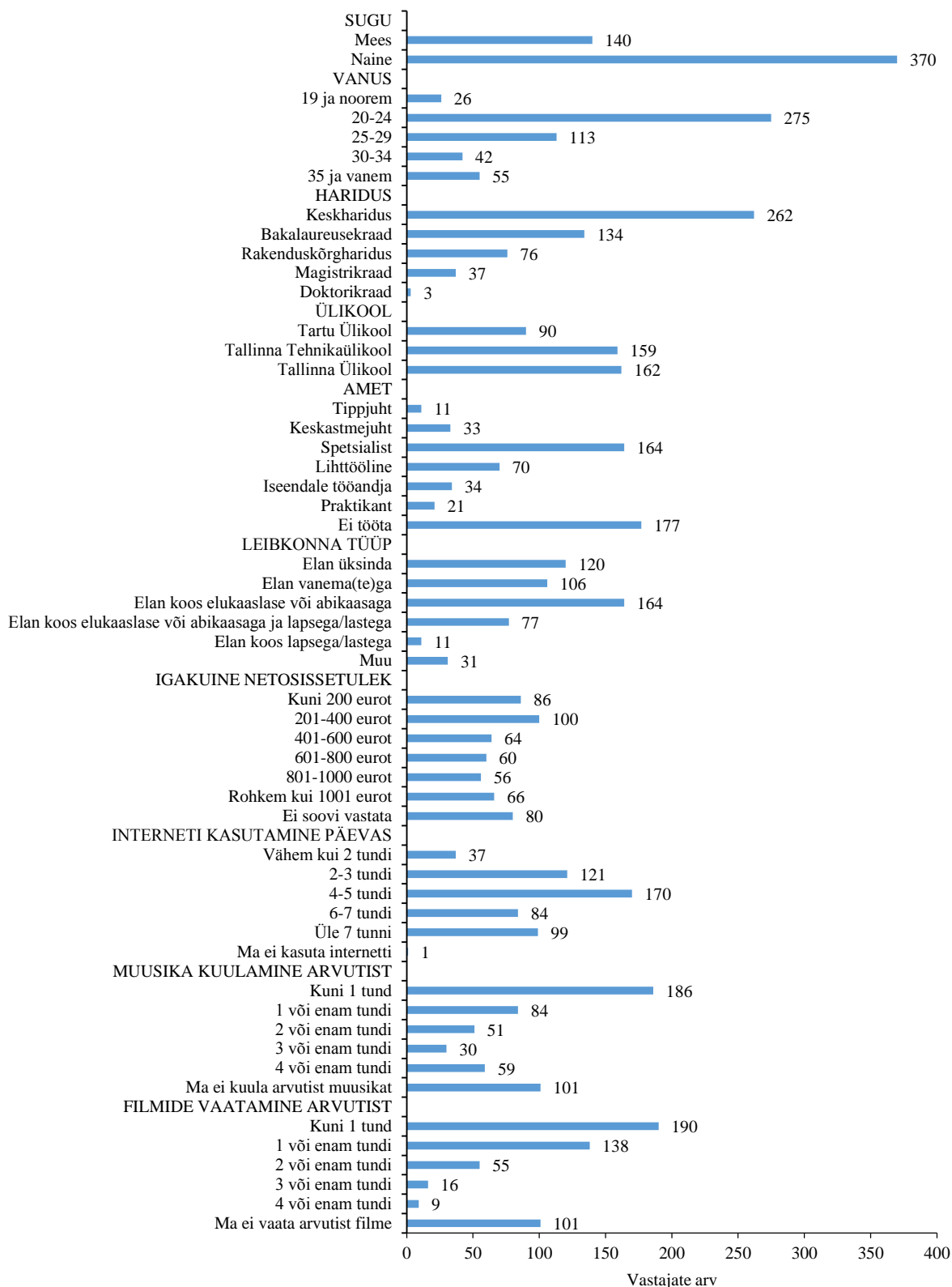
Elan üksinda	24%
Elan vanema(te)ga	21%
Elan koos elukaaslase või abikaasaga	32%
Elan koos elukaaslase või abikaasaga ja lapsega/lastega	15%
Elan koos lapsega/lastega	2%
Muu	6%

Tänan, et leidsid aega vastata!

(autori koostatud)

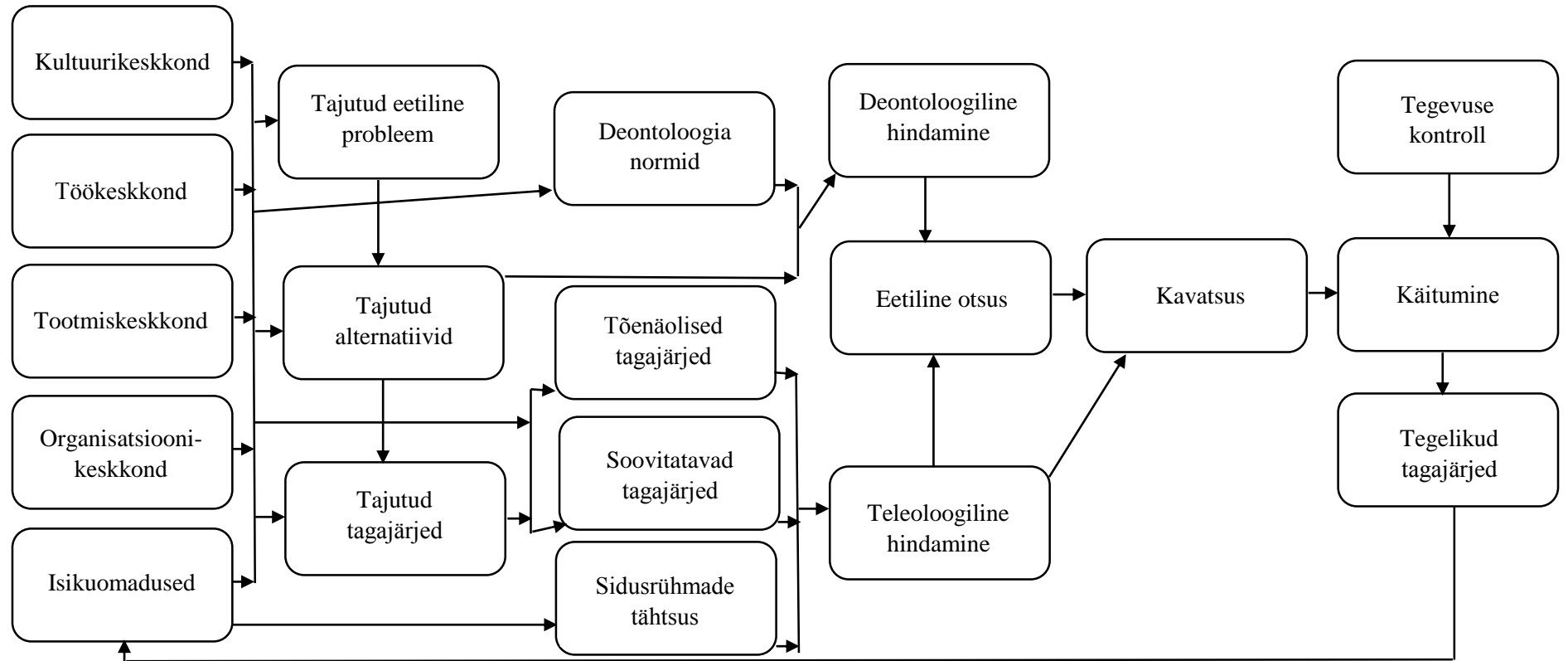

Lisa 3. Uuringu valimi profiil

Allikas: (autori koostatud)

Lisa 4. Hunt-Vitelli turunduseetika üldise teooria mudel

Allikas: (Hunt, Vitell 2006, 144)